

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

BEDİR GAZVESİ ve ENFÂL SÛRESİ TEFSİRİ

Ramazanođlu
MAHMUD SÂMÎ

 ERKAM
YAYINLARI

ALLAH TEÂLÂ buyuruyor:

«Nusrat ve zafer ancak Allah'tandır. Şüphesiz ki Allah, emrinde mutlak gâlib ve ef'âlinde hüküm ve hikmet sâhibidir.»

Enfâl Sûresi/10

«Ey ehl-i îmân!

Kâfirler ile muhârebede muhtâç olduğunuz esbâb ve harb âletlerini ve bilhassa zamânın icâbına göre muktedir olduğunuz kadar kuvvet ve silâhlarınızı hazırlayın.»

Enfâl Sûresi/60

Bedir Gazvesi

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرِ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

«Zât-ı ulûhiyyetime yemin ederim ki; muhakkak Bedir'de Allah Teâlâ size yardım etdi. Halbuki siz Bedir'de zelîl ve fakîr idiniz. Binaenaleyh Bedir vakasında nâil olduğunuz nimete şükretmeniz için Allah'a ittikanız vâcibdir.»¹

İşte Bedir Günü, fakîr, zelîl ve zayıf bir halde bulunan mü'minlere Cenâb-ı Hak nusratını ihsan etdi.² Ebû Cehil gibi sanâdîd-i Kureyş hep o gün maktûl düşdüler. O günden itibaren izzet-i imân tezahür etdi. **Yevm-i Bedir mebnây-ı İslâm oldu. Bunu Cenâb-ı Allah'dan başka**

1. Â-i İmrân / 123

2. Cenâb-ı Hak âyet-i kerîmede mü'minlere «Siz fakîr ve zelîl idiniz» mânâsına أَذِلَّةٌ buyurmuşdur, ذَلِيلٌ dememiştir. Çünkü mü'minlerin kâfirlerle nisbetle noksanlıkları fakîr olmaları ve silahları ile bineklerinin azlığı idi. ذَلِيلٌ ise tamamen zayıf olan, hiç bir kuvvet ve kudreti bulunmayanlar demektir ki mü'minlerin durumu böyle değildi. (Ruhu'l-Beyan cild: 2, Sh: 90)

hangi kuvvet yapabilir? Şimdi akıllı olanlar böyle bir nusratı ihsan eden Cenâb-ı Allah'a tevekkül ve itimad etmez mi? **Nasıl olur da sabır ve ittika'yı bırakır «feşel»e yani cebânet ve za'f-ı kalbe düşersiniz?**

Binaenaleyh ey mü'minler! Bundan böyle hep Cenâb-ı Allah'a ittika ediniz ki nusrata nâil olup şükredesiniz!

MUKADDİME

Bedr-i münîr-i nübüvvet, fahr-i risâlet Muhammed Mustafa -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri, Mekke'de onüç sene süren sanâdîd-i Kureyş'in her türlü ezâ, tazyik ve işkenceleri üzerine, evvelâ ashâbının peyder-pey hicretine müsâde buyurdular ve bilâhere izn-i ilâhî ile, Sıddıyk-ı Ekber -radiyallahu teâlâ anh'le - birlikde Medine-i Münevvere'ye hicret buyurdular.

Müslümanlar Medine'ye hicret etdikten sonra zulümden kurtularak hürriyete kavuşdular. Fakat Kureyşliler müslümanların, dinleri uğrunda yurdlarını, mallarını feda ederek hicret etmeleriyle peşini bırakmak istemediler. Çünkü müslümanlık, doğru yoldan sapmışlara ve yolunu şaşmışlara, zulmetde kalmışlara yol gösteriyor; bütün nûrunu, hidâyetini açıyor ve risâletini açık mucizelerle tavzîh ediyordu.

Bunun mukabilinde sanadîd-i Kureyş'in hırs, menfaat, şekâvet gibi menfur hisleri yanısıra zehirli okları ve kılıçlarıyla da karşılaşılıyordu.

Medine'de muhacirîn ile ensârın birleşmesiyle İslâmiyyet tadrîcen kuvvet bularak bir ordu toplanıyordu. Her ne kadar zâhirde ilk hicret sıralarında mü'minlerin hicret etmelerinden müşrikler memnun oluyorlar idiyse de, hakikat gözûyle bakanlar Medine'de toplanan müslümanları küffâra karşı yalın kılınç gibi bir muzafferiyet silahı olarak toplu bir kuvvet görüyorlardı. Müslümanlığın Medine'de tutunmasını istikballeri için muhakkak tehlike addeden hizibler, İslâmiyyeti bir «**Mücâhede Devri**»ne sevk ile silahla müdafaaya mecbur kıldılar.

Müslümanlar üç hasım karşısında bulunuyorlardı:

1 - Medine Müşrikleri,

2 - Yahudiler,

3 - Zâhiren müslüman dostu görünen fakat hakikatta müslümanların hasm-ı cânı olan münâfiklar.

Hicret-i Nebeviyye'yi müteâkib küffâr-ı Kureyş, reîs'ül-münâfıkıyn Abdullah ibn-i Übeyy'e şu mektubu yazmışlardı:

«Siz bizimkini himâye etmiş bulunuyorsunuz. Kasem ederiz ki, ya siz onu öldürür veya çıkarırsınız, yahud biz sizin bütün cengâverlerinizi öldürünceye ve kadınlarınızı ele geçirinçeye kadar sizinle harb ederiz!»

Birgün Bedir Muharebesinden evvel, Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri, bir hayvanla müşriklerin, yahudilerin ve müslümanların ikâmet ettiği semtden geçiyordu. Hazret-i Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-in hayvanı yoldan biraz toz

kaldırdı. Abdullah ibn-i Übeyy yüzünü örterek Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem'e-:

«— Yerden toz kaldırma!» demiş.

Hazret-i Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de oturanlara selam verdikten sonra onlara bazı âyetleri okumuşdu.

Abdullah ibn-i Übeyy söze karışarak; Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'e:

«— Bana bak! Ben bunlardan hoşlanmıyorum, senin dediklerin doğru olsa bile bizi ta'ciz etme! Seni ziyaret edenlere bunları oku» demiş.

Bu söz müslümanları galeyana getirmiş; bir münâzâa çıkacak iken Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz mâni olmuşdu.

Bir taraftan da Kureyş, Medine etrafındaki kabileleri zehirlemeye çalışıyor ve kısmen muvaffak oluyordu. Kureyş, Abdullah ibn-i Übeyy'e tehdid mektubu göndermekle de iktifa etmeyerek Medine'ye taarruz ve müslümanları imhaya hazırlanmışdı. Hatta Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz, uzun bir zaman geceleri uyanık geçirmeye mecbur kalmışdı.

Sahih-i Buhari'deki rivayete göre -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

— *«Bu gece birkaç kuvvetli adam nöbet bekleseler!»* buyurmuşdu.

Sa'd ibn-i Ebî Vakkas -radiyallahu anh, - bu vazifeyi deruhde edip, silahlarını alarak nöbet beklemiş;

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de o gece uyumuştu.

Kureyş müşriklerinin bu hareketlerine karşı Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri de, müslümanları sıyânet için bazı tedâbîr-i tedâfüyye (savunma tedbirleri) ittihazına mecbur kalmıştı. Çünkü ensâr ve muhâcirîn kâmilen imhâ olunmak tehlikesine maruz bulunuyorlardı.

1 - Kureyş'in Sûriye'ye giden ticaret yolu -yani Kureyş'in can damarı - ele geçirilmişdi,

2 - Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Mekke civarında yaşayan kabîlelerle sulh muâhedeleri akdine teşebbüs etmişdi.

Ashâb-ı kiram hazarâtından bazıları: «Küffâr-ı Kureyş'in niçin bu kadar cevr u cefâlarını çekelim?» diyerek kendilerine taarruz eden küffâra karşı silah ile mukâbele etmek üzere ruhsat istedikçe, Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri:

– *“Henüz harb ve kîtâle mezun değilim”* buyururdu.

Evs ve Hazrec kabileleri imâna gelmekle dîn-i İslam kuvvet buldu. Fakat bu iki kabîle içinde birtakım münafıklar da var idi. Reislere, Abdullah ibn-i Übey ibn-i Selül idi ki, Hazrec kabilesi İslâm olunca kendisinin nüfûzu kalmadığından, hasedinden nâşî dîn-i İslâm aleyhine gizlice fitne ve fesad çıkarmaya çalışmaktan hâlî kalmazdı. Fakat İslâmiyyetin şevket ve kuvveti kemalde olduğundan, alenen muhalefete de münafıklar cesaret edemezlerdi.

İlk Seriyeler

Vaktâ ki ehl-i İslâm'a da küffârla mukateleye ruhsat verildi:

أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ
لَقَدِيرٌ ﴿١٩٩﴾

Yani: «Kendileriyle mücadele edilenlere, zulme uğradıkları için harbe müsâade edilmiştir. Cenâb-ı Hak onları muzaffer etmeye kadirdir.»³

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ
اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾

«Sizinle harb edenlerle siz de Allah yolunda harb ediniz, onlar harbe başlamadan siz başlayıp aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki Allah aşırı gidip haddi tecâvüz edenleri sevmez.»⁴

Hicret-i Nebeviyye'den beş altı ay mürûrunda muhacirînden birer fırka tertîb ile amm-i Nebiy-y-i Ekrem Hazret-i Hamza bin Abdulmuttalib ve ammişadesi Ubeyde bin Hâris ibn-i Abdülmuttalib -radiyallahu anhüma - ve diğer kibâr-ı ahab'dan bir başbuğ tayin buyurularak Mekke müşrikleri üzerine sevk edilmeye başlandı.

3. Hac sûresi, 39

4. Bakara sûresi, 190

Diğer taraftan hiç rahat durmayan Mekke müşriklerinden bir fırka, Kürz ibn-i Câbiril-Fihrî ile Medine civarına gelip Medine ahalisinin hayvanlarını gârat eylediler.

Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri Livâ-i Şerîf'i Hazret-i Ali -radiyallahu anh'e - verip, muhacirînden bir fırka Medîne'den çıkıp Kürz ibn-i Câbir'in arkasına düşdü. Kürz ise sapa yollardan savuşup gitdiğinden yetişilemeyip geri dönüldü.

Bedir Gazası'ndan iki ay kadar mukaddem «eşhür-i hurum»dan olan Receb ayında Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz, halazâdesi Abdullah ibn-i Cahş'ı on kadar Muhacirîn ile tecessüs-i ahval için Mekke cânibine gönderdi. Yolda Kureyş kervânına rast geldiler. Kervânın reisi Amr ibn-i Hadramî'yi katil ile, Osman ibn-i Abdullah ve Hakem'i esir aldılar. Hakem de şeref-i İslâm ile müşerref oldu. Kervânın eşyasını da kâmilen iğtinâm etdiler.

Abdullah ibn-i Cahş Medine'ye avdetle vak'ayı Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerine haber verince ona: «*Ben sana böyle bir şey yapmaya müsaade etmedim*» buyurarak getirmiş olduğu ganîmeti de reddetmişdi.

Abdullah tarafından öldürülen adam ve alınan esir, Kureyş'in pek müteber âilesine mensub idiler.

Amr ibn-i Hadramî'nin babası Abdullah, Muâviye'nin ceddî Harb ibn-i Ümeyye'nin evlâdından idi. Osman da

Muğiyre'nin torunlarındandı. Onun için ehl-i İslâm'ın böylece Mekke civarına gelip kervânı vurmaları Kureyş tâifesine pek ziyade dokunarak galeyâna getirdi.

Bu suretle müslümanlarla Kureyş arasında bir kan davası tehdüdüs etmişdi.

Abdullah ibn-i Cahş -radiyallahu anh- seriyyesi, Amr ibn-i Hadramî'yi katl ve Osman ibn-i Abdullah ile Hakem ibn-i Keysan'ı esir ve yüklerini iğtinam etmesi üzerine Kureyş küffârı «Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- şehir-i harâmda kan dökdü ve ganîmet aldı» diye sözler etdiler. Onun üzerine Hak Sübhânehû ve Teâlâ Hazretleri:

يَسْتَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ
كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَإِخْرَاجِ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ
وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ
اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ
فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾

âyet-i kerimesini inzal buyurdu. **Mevâhib**'in beyanına göre ma'nây-ı âyet:

«- Yâ Muhammed! -sallallahu aleyhi ve sellem- şehir-i haramda kıtal etmekden müşrikler sana sual ederler.

Sen cevap ver ki: Bu ayda kıtal büyük günahdır ve Hak Teâlâ yolunda halkı men ile İslâm'a mâni' olmak, kâfir billah olmak, Mescid-i Haram'dan yani Kâbe'den mahrûm etmek ve Kâbe ehlini Kâbe'den çıkarmak Allah Teâlâ katında -seriyye halkının hatâ etdikleri işden - ekberdir, fitne yani bunların fesadı katıdan artuktur. Ve daima küffâr sizinle kıtal ederler, tâ kim kâdir olurlarsa sizi dininizden döndürelen. Ve sizden o kimseler ki dinlerinden döneler, dahi kâfir iken mevt yetişerek fevt olalar; onlar o kimselerdir ki âmâl-i sâfi-haları bâtil oldu, etdikleri hayrât karşılığında dünya ve âhiretde bir nef' göremezler, onlar ehl-i cehennemdir, cehennemde ebedî kalırlar»⁵ demektir.

Yani kâfirler ashabdan hatâ ile bir iş sâdir olduğu için ta'n ederler ammâ, kendilerinden kasıdla dört fesâd-ı aziym sâdir olmuşdur ki, Allah Teâlâ katında bunlar ondan ekberdir:

1 - Halkı İslâm'dan menederler.

2 - Hak -celle ve alâ - hazretlerine îman getirmezler, kâfir billâh olmuşlardır.

3 - Müslümanları Kâbetullah ziyaretinden menederler.

4 - Mescid-i Haram ehlini, yani Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretlerini ve ashâbını ezâ ve cefâ ile Mescid-i Haram'dan yani Mekke'den çıkardılar.

Hiç kendilerinin bu küfürlerine, kabahatlarına bakmazlar da, seriyye halkından hatâ ile bir günah sâdir olduğuna ta'n ederler demektir.

5. Bakara sûresi, 217

Kureyş kâfirleri Osman ibn-i Abdullah'ın fidyesini verip esaretden halâs etdiler. Osman Mekke'ye vararak küfr ile öldü, İslâm olan Hakem ibn-i Keysan da bilâhare Bî'r-i Maûne Gazasında şehid oldu.

Bedir Muharebesi, bu silsile-i hâdisâtın netice verdiği bir halkası idi. Bu sene içinde **Kible**, Beytül-Makdis'den **Kâbe**'ye tahvil kılındığından ehl-i İslâm'ın yüzü Mekke'ye döndü. Beş vakit namazda muhâcirînin vatan-ı aslîleri olan Mekke hatırına geliyordu. Mekke müşriklerine galebe etmek arzusu gönüllerinde kuvvet bulmaya başladı.

İlk defa yapılan gazâlara en ziyade muhâcirîn çıkmakta idilerse de, ansar da **Cihad** ve **Gazâ** etmek arzuları uyanmaya başlamıştı.

BEDİR GAZÂSÎ

Bedir⁶ Gazâsı, Hicret'in ikinci senesi Ramazan'ında vuku buldu. Bu gazâ evvelce tasavvur edilmiş ve tertib olunmuş bir muharebe olmayıp, Ebû Süfyan'ın Şam'dan dönüşünde kervanını önlemek maksadıyla çıkmış ise de, murâd-ı Sübhânî vechile rastgele bu vak'a-i azîme vukû buldu.

إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى وَالرَّكْبُ
أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَا خْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلَكِنْ
لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيْتَةِ
وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَن بَيْتَةِ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

6. Bedir: Medine'nin 120 fersah mesâtesinde vâki, Mekke ile Medine arasında bir mahalînin adıdır. Fahr-i Râzî ve Beyzâvî'nin beyanına nazaran bir kuyunun ismidir ki kuyuyu kazan kimsenin ismi Bedir olduğundan sahibinin adıyla anılmıştır. Burasının Kinâne, Cüheyne, Gıfar kabilelerine aid olduğu hakkında muhtelif rivâyetler vardır. Muhakkak olan bir cihet vardır ki, cahiliyyet devrinde burası panayır yerlerinden biri olması, bol suyu ve muz, hurma, üzüm gibi meyveleri çok bir mahal olmasıdır.

«— Ey Mü'minler! Zikredin o zamanı ki, o zaman-
da Bedir denilen mevkiye siz Medine'ye yakın bir
vâdide bulunuyordunuz ve kâfirler de Medine'ye
uzak bir vâdide bulunuyorlardı. Mekke ahalisinin
Şam'dan gelen kervânı ise sizden daha aşağı sâhil
cihetinde bulunuyordu. Eğer siz onlarla muharebe
için vakt-i muayyen tayin etmiş ve o vakitte harbe
hazırlanacağınızı kararlaştırarak vâadleşmiş olsa
idiniz, o vakt-i muayyende siz kendinizin azlığınıza
bakarak muhalefet eder, harbe hazır olmazdınız. Ve
lâkin Allah Teâlâ ind-i ulûhiyyetinde mukadder olan
bir emri kaza etmek için sizi a'dânın karşısında cem
etdi. Ve sebat verdi. Nusrat ve zaferini size müyesser
kıldı ki, helâk olan açıktan helâk olsun, kimsenin
şübhesi kalmasın ve hayatda kalacak ve yaşayacak
olan kimse de açıktan yaşasın ki herkes görsün. Zira
Allah Teâlâ mü'minlerin imânını ve kâfirlerin küfrünü
bilir, ve her birinin münâcâtını işitir. Ve herkesin ame-
line göre ceza verir.»⁷

Cenâb-ı Hakk'ın murâdı İslâm'ın şevketini ve dînini
i'lâ etmek olduğu cihetle esbâb-ı zaferi hazırladı. Bedir
gazasında ehl-i İslâm'ın azlığına ve ehl-i küfrün çoklu-
ğuna rağmen şu hatır ve hayale gelmeyen hârikulâde
nusratı ihsân ile zafer verdi.

إِذْ يُرِيكُهُمُ اللَّهُ فِي مَنَايِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا
لَفَسَّخْتَهُمْ وَلَتَنَازَعْتَهُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ

7. Enfal sûresi, 42

بَدَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ التَّمَيُّنِ فِي
 أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا
 كَانَ مَفْعُولًا وَاللَّهُ تَرْجِعَ الْأُمُورَ ﴿٤٤﴾

«-- Zikret yâ Ekreme'r-rusûl! O zamanı ki o zamanda sana uyku halinde Allah Teâlâ kâfirlerin fırkasını azıcık gösterdi ki gördüğün vechile ashâbına haber veresin de askerın şecâatına halel gelmeye ve kuvve-i maneviyeleri yerinde ola. Ve eğer Allah Teâlâ onları sana çok göstermiş olsa idi, ashâbına gördüğün vechile haber verince onların kesretine ve kendinizin killetine bakarak korkar ve emr-i harbde reyiniz dağılarak münâzaa ederdiniz; binâenaleyh işiniz müşkil olurdu. Lâkin Allah Teâlâ size onları az göstermekle kalbinize ihsân ettiği metânet ve şecâat sayesinde münâzaadan ve reyinizin dağılmasından sâlim kıldı. Zira Allah Teâlâ kalbinizde sakladığınız esrârınızı bilici ve niyyetinize göre mükâfat vericidir.

Ve zikredin ey ehl-i imân o zamanı ki, o zamanda kâfirlere mülâkî olup muharebeye tutuşacağınızda kâfirleri sizin gözünüze gayet az gösterdi ki, şecâatinize halel gelmesin ve onların gözlerine sizi az gösterdi ki, size ehemmiyet verip de ziyâde hazırlıkda bulunmasınlar. Ve ind-i ilâhîde işlenmesi kat'î ve mukarrer olan bir emir yerini bulsun ve hükm-i ilâhî hâsıl olsun, zira yerde ve göklerde cereyan eden işlerin hepsi ancak Allah Teâlâ'ya râcidir. Başka merci yoktur.»⁸

Fahr-ı Râzî ve **Hâzin**'in beyânı vechile Rasûlullah -sallallâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in rü'yâsını - muharebe esnasında ashâbına da kâfirleri az göstermekle - tasdîk buyurmuşdur. Hatta İbn-i Mes'ûd hazretleri kâfirleri yetmiş kadar gördüğünden yanındaki bir zâta:

«— Kâfirleri yetmiş adet mikdarında mı görüyorsun?» deyince ve o zâtın da:

«— Hayır, yüz adet mikdarında görüyorum» dediği mervîdir.

Allah -teâlâ ve tekaddes - hazretleri zaferi murad ederse, kuvve-i maddiyeye kuvve-i maneviyeyi de rabt ederek zaferi halk edeceğine bu âyet delâlet eder.

Cenâb-ı Hakk'ın Bedir Gazası'nda ehl-i imânı küffârın gözüne ve küffârı ehl-i imânın gözüne az göstermesi hâri-kulâde olarak mûcize kabîlindedir.

Kâfirler ehl-i imânı, muharebeye başlamazdan evvel az gördükleri halde esnây-ı muharebede kendilerinin iki üç misli gördükleri mervîdir.

Hatta Ebû Cehil: «Ashâb-ı Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- beş-on kişiden ibaretdir; bunları öldürmeksizin tutun getirin de bildiğimiz gibi işkence ile öldürelim» dediği halde esnây-ı harbde gördükleri gibi zuhûr etmeyip kendilerinden daha çok zuhûr edince her taraflarını hayret ihâta edip başlarından vurulmuş gibi ne yapacaklarını bilemeyip şaşkın kalmışlardır.

Şu ahvâlin cümlesi, murad-ı ilâhî olan ehl-i imânın i'zâzı ve kâfirlerin zelîl ve hakîr olmaları idi. Elhamdülillâhi Teâlâ bu da hâsıl oldu.

Medîne'den Hareket

Mekke'den çıkıp Şam'a giden Kureyş kervânına yetişmek üzere Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri Medine'den hareketle Uşeyre nâm mahalle kadar gitmiş iken o kervâna tesâdüf edemeyip ancak Benî Müdlic tâifesini taht-ı ahd ve emâna alarak Medîne-i Münevvere'ye avdet buyurmuş idi.

Bu kervanın reisi Ebû Süfyan olup, Şam'dan külliyyetli mal alarak geri dönüyordu. Amr ibn-i Âs dahi beraberinde idi. Ve yanlarında ancak kırk kadar adam vardı. Öyle külliyyetli emval ile Şam'dan çıktıkları haber alınması üzerine Rasûl-i Ekrem Efendimiz kervânın ahvalini tecessüs etmek için Talha bin Ubeydullah ile Said ibn-i Zeyd -radiyallahu anhüma - hazretlerini Şam cihetine gönderdi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de Şam'dan avdet eden kervânı karşılamak maksadıyla Ramazan-ı Şerîf'in sekizinci günü Medîne'den çıkıp Revhâ nâm mahalle vardı. Orda ordusunu muâyene buyurdu. Abdullah ibn-i Ömer ile diğer ufak, bülûğa ermeyen çocukları ve alîl ve sakat olanları geri çevirmişdi. O meyanda Umeyr ibn-i Ebî Vakkas da geri çevrildiğinden ağlamışdı. Nihayet Rasûl-i Ekrem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz onu alıkoymuş, ağabeyi Sa'd ibn-i

Ebî Vakkas -radiyallahu anh- kendi eliyle kardeşinin beline kılıncı takmışdı. Karşı çıkılacak kuvvet zayıf olduğu için fazla ihtimam edilmemişti. Ve harbe iştirak ihtiyârî bırakılmışdı. Hatta Bedir'e iştirak etmeyenlere itâb edilmemiştir.

İbn-i Ümm-i Mektûm -radiyallahu anh, - Mescid-i Nebevî imâmetine memur olarak Medîne'de kalmış ve Ebû Lübâbe -radiyallahu anh- hazretleri de Medîne'nin Emr-i muhâfazası için kâim-i makam bırakılmışdı.

Avâlî karyelerinde nifâka dâir bâzı havâdis işitildiğinden Âsım ibn-i Adiy el-Aclânî -radiyallahu anh- hazretleri de hâkim nasb olunarak Kubâ'ya gönderilmişdi.

Osman ibn-i Affân -radiyallahu anh- hazretleri de nâ-mizac olduktan başka, zevcesi ve Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in kerîme-i muhteremeleri Rukiyye -radiyallahu anha - hazretleri de hasta olmakla Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizle gidemediği gibi Ebû Ümâme -radiyallahu anh- hazretlerinin vâidesi de ağırca keysiz olduğundan Medîne'de kalmak üzere mezun olmuşdu.

Sâir ashâb-ı kiram -rıdvnullahi aleyhim ecmeîn- hazarâtı da hep, Rasûl-i Ekrem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleriyle birlikte olarak Revhâ'dan kalkılıp Safrâ merhalesine azîmet buyruldu.

Mecmû-ı Asâkir-i İslâmiyye 305 kişi olup 64'ü muhâcirînden ve bâkîsi de ensârdan idi. Bu sayı mezun olanlarla, 313 kişiye bâliğ oluyordu.⁹

İçlerinde yalnız üç nefer atlı var idi ki, bunlar; Mıkdad ibn-i Esved, Zübeyr ibn-i Avvâm ve Mersed Ganevî idi. Mıkdâd'ın atına Yağızca, Zübeyr'in atına da Ya'sub derlerdi. Yanlarında sekiz kılıç, altı zırh ve yetmiş deve bulunup develere nöbetleşe binerlerdi.

Hatta Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleriyle Hazret-i Alî ve Zeyd ibn-i Hârise -radiyallahu anhüma - için bir deve ayrılmış olup üçü nöbetleşe binerlerdi.

Ordunun başkumandan bayrağı demek olan «Livâ-i

9. Buhârî'de Berâ bin Âzib -radiyallahu anh-den rivâyet edilmiştir ki: Hazret-i Muhammed -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz'in Ashâb'ından Bedir'de bulunanların sayısı; Tâlût'un Ürdün Nehri'ni kendisiyle beraber geçen Ashabının sayısı, (üçyüz on) kadardır. Peygamberimiz, «Sizin adediniz Tâlût askerinin adedine muvâfıktır» buyurmuştur. Berâ, devamla: «Vallahî Tâlût ile beraber nehri yalnız mü'min olan geçdi» demiştir.

Tâlût: İbrahim -aleyhisselâm-'in neslindedir. Bakara Suresi'nde zikredilen bu kıssanın tarihî hulâsası: Bir saka olan Tâlût bir aralık merkebinî yitirir. Aramağa çıkar ve o sırada Benî İsrâil Peygamberi Şimûil -aleyhisselâm - Amâlîka'nın teaddîsinden şikâyet ederek Amâlîka'nın Câlût'una karşı harb edebilecek kabiliyyetde bir kahramanın kendilerine melik nasb edilmesini Cenâb-ı Hakk'dan rica eder. Şimûil Peygamber'e de Tâlût vahy olunur. Tâlût merkebi ararken Şimûil -aleyhisselâm-'a rast gelir, o da:

«- Ey Tâlût, Benî İsrâil'e melik oldun der; Benî İsrâil'e de bu tayini bildirir. Tâlût'un başına 80.000 mücahid toplanır. Fakat Şimûil -aleyhisselâm - bunların dönekliğini bildiği için Tâlût'a bunları şöyle bir imtihan etmesini söyler: «Kim ki şu Ürdün Nehri'nin suyundan içerse o benim dînimden değildir, her kim de içmez ise o bendendir» der. Hepsî sudan içer, Dâvud -aleyhisselâm-'ın içinde bulunduğu üçyüz küsur kişi sudan içmez ki, Bedir Müvâhidleri sayısına müsavîdir. Tâlût ile Câlût arasında Havarîn'de harb olur, Tâlût askerî arasında bulunan Dâvud -aleyhisselâm - Câlût'u öldürür, bir müddet sonra Şimûil -aleyhisselâm - da ötür? Tâlût kırk sene adâlet ve basîret ile hükümrân olur.

Seâdet»i, muhâricînin beyaz sancağını Rasûlullah -sal-lallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz, Mus'ab ibn-i Umeyr -radiyallahu anh'e - verdi.

Râyet denilen ikinci derecede iki bayrakdan birisini -**Buhârî** şerhine nazaran - Ali bin Ebî Tâlib -radiyallahu anh'e-, diğeri de ensârdan Evs Kabilesinin reisi Sa'd ibn-i Muaz -radiyallahu anh'e - verdi.

Târîhî malûmata nazaran bayrağın birisi de Hazrec Kabilesi'ne mahsus idi.

İşte küre-i arzın birçok kıtalarında temevvüc eden muzafferiyet bayraklarıyla âlemi titreten Millet-i İslâmiye'nin birinci temel ordusu budur.

Kureyş'in Hazırlıkları

Diğer taraftan Ebû Süfyan bu hazırlıktan haberdar olarak Dandam-ı Gıfârî'yi feryadçı olarak sür'atle Mekke'ye gönderdi. Kureyş'i telaş ve heyecana getirdi. Şehir heyecan içinde çalkandı. Ebû Süfyan dahi sâhil yolundan aşırı sür'atle hareket ederek kervânını Bedir hizasından savuşturmuş idi.

Dandam'ın Mekke'ye vüsûlünden üç gün evvel Âtike bint-i Abdülmuttalib bir rüya görmüş idi: Şöyle ki:

«Deve ile Mekke'ye bir kimse gelip: «— Ey Cemâat! Üç güne kadar ma'rekeye yetişiniz!» diye nida etdikden sonra Cebel-i Ebî Kubeys'e çıkarak bir büyük kayayı yerinden koparıp aşağıya atmış, o

kaya da parça parça olarak her bir zerresi Mekke'nin hânelerine isâbet etmiş.»

Âtike bu rüyâsını sabahleyin biraderi Abbâs'a söylemiş ve «Bu günlerde Kureyş'e bir büyük musîbet erişecek» diye tabir ederek mektûm tutmasını ihtiyâr eylemiş.

Abbâs ise bu keyfiyeti mahremâne Velid ibn-i Utbe'ye ve o dahi babası Utbe'ye söylemiş. Ağızdan ağıza bu söz yayılmış. Ebû Cehil de Abbâs'a hitâben:

«— Hemşîrenize ne vakit nübüvvet geldi? Ey Benî Abdülmuttalib! Erkeklerinizde peygamberlik dâvâsı zuhûruna kanaat etmeyip de şimdi karılarınız da mı peygamberlik dâvâsına kalkışacak?» yolcu hânedân-ı Abdülmuttalib'e dokunacak sözler söyledi. Ebû Cehil'in bu sözleri Mekke içinde şüyû buldu. Akşam, Abbâs evine vardığında Benî Abdülmuttalib kadınları onun başına toplandılar. Hep bir ağızdan:

«— Ebû Cehil'e niçin bu kadar yüz veriyorsunuz? Erkekleriniz hakkında söylemedik söz bırakmadı, şimdi de karılarınıza dil uzatmaya başladı, buna da mı sükût edeceksiniz?» diye söylendiler.

Kadınların bu muamelesi Abbâs'ın gücüne gitdi. «Hele sabah olsun da varıp şu herife -Ebû Cehil'e - bulaşayım, lisânen olsun öcümü alayım!» diye niyet etti. Sabahleyin Ebû Cehil'in yanına vardı. Mücadele için bir bahane arıyordu.

İşte o sırada feryadçı Damdam geldi:

«— Ey Kureyş! Çabuk yetişiniz; yoksa Şam kervânı Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in eline düşer, bunca mallarınız elden gider!» diyerek Âtike'nin rüyasında gördüğü gibi feryad ediyordu. Herkes feryadçının başına toplandılar. Abbâs da Ebû Cehil ile mücadeleye fırsat bulamadı.

Ebû Cehil, Kâbe'nin damına çıkarak:

«— Ey Kureyş, ak ve semiz atlarınıza ve develerinize binerek kervânınızı kurtarmaya sa'y edin, koşun! Zira sizin bütün mallarınız bu kervândadır. Eğer bu kervân, Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in eline geçerse aslâ yerinize gelemezsiniz. Necâtınıza sa'y edin» diyerek harbe teşvik eyledi.

Nefîr-i âm suretiyle hemen Ebû Süfyân'a yardım etmek üzere teşvik ettiği gibi, Süheyl ibn-i Amr da, nâsin hamîyyet damarlarını teşvik edecek sözler söyler idi. Bu suretle eşrâf-ı Kureyş, harb ve darb adamlarını hep ayağa kaldırıp hazırlandılar.

Fakat Âtike'nin rüyâsı nicelerini vehme düşürdü. Ebû Leheb de, ehl-i İslâm'a adâveti olduğu halde gitmeye cesaret edemeyerek yerine bedel göndermeye karar verdi. Ebû Cehil'in kardeşi As ibn-i Hişâm'ın zimmetindeki dört bin dirhem alacağına mukabil onu bedel gönderdi.

Utbe ile Şeybe, geri kalmak istedilerse de Ebû Cehil'in elinden yakalarını kurtaramadılar. Ebû Süfyân'a karâbetleri olduğu için ona yardım etmek mecbûriyyetinde idiler. Bundan başka Ebû Süfyân'ın karısı Hind de Rebîa'nın kızı idi.

Ümeyye bin Halef de ihtiyarlığından bahisle geri kalmak istediye de, Ebû Cehil bir sürmedan ve Ukbe bin Muayt da bir buhurdân alıb Ümeyye'nin hanesine giderek:

«— Karılar gibi okdan kılıncdan korkanlara bunlar yakışır!» diye tariz etmeleriyle o dahi birlikde gitmeye mecbur oldu.

Abbâs'ın ise Âtike'nin rüyâsından dolayı Ebû Cehil ile arası bozulmuş ve belki bütün Benî Abdülmuttalib Ebû Cehil'e darılmış ise de sikâyet-i zezem vazifesi ve Kâbe-i Mükerrreme'nin tâmirat emâneti Abbâs'ın uhdesinde bulunduğü cihetle geri kalmak da kâbil değildi.

Ebû Leheb'den başka sâir Benî Abdülmuttalib de ister istemez Kureyş ordusuyla gitmeye mecbur oldular.

Yalnız Hazret-i Ömer -radiyallahu anh-'ın kabîlesi olan Benî Adiy birlikde değillerdi.

Kureyş eşrafı ne kadar varsa cümlesi bir büyük cemiyyetle Mekke'den çıktılar. Ebû Cehil'in kumandasında ordunun mevcudu 950-1000 arası, 100 atlı, 100 hecin süvari ve çoğunun arkasında zırh vardı. Bu orduyla Ebû Süfyân'a imdâd için kemâl-i sür'atle seyr ü hareket etdiler. Bedir karyesine varıncaya kadar her konak mahallinde Ebû Cehil ve sonra Safvân ve Süheyl, Şeybe, Utbe, Kays ibn-i Sabâbe ve Abbâs ve Ebû'l-Buhterî münâvebe ile dokuzar veya onar deve kesip Kureyş askerini it'âm etdiler.

Onlar Mekke'den kalkıp Bedir mevkîine gelirken Ebû Süfyân da sâhil yoluyla kervânı selâmetle savuşdurmuş

olduğundan ordunun avdet etmesi için Ebû Süfyân Ebû Cehil'e haber göndermiş ise de Ebû Cehil, «Bedir'e varıp ikâmet etmedikçe, bize iştirak edenlerle orada develer kesip yemedikçe ve envâi çalgılarla âhenk etmedikçe dönmek yoktur. Tâ ki Arab milleti bundan böyle bizim kudret ve şevketimizden korksun!» dedi. Ve dönmek isteyenleri de kısmen geri çevirdi.

Cenâb-ı Hak bunların hakkında şu âyeti inzâl etdi:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطْرًا وَرِئَاءَ
النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ
مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾

«- Ey ehl-i İmân! Siz o kâfirler gibi olmayın ki, onlar malları ve servetleri ile iffihar ve kibr edici ve nâsa amellerini gösterici ve Dîn-i Hak'dan nâsı menedici oldukları halde muharebe için memleketlerinden çıktılar. Halbuki onların bilcümle amellerini Allah Teâlâ bilicidir.»¹⁰

Böylece Ebû Cehil, Kureyş tâifesini teşvik ile ehl-i İslâm'dan intikam almak üzere -Bedir-'e kadar gelmişlerdi.¹¹

10. Enfâl sûresi, 47

11. أَلَا تَعْتَابُونَ قَوْمًا نَكَتُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدُّوْكُمْ
أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

Yani: Ahidlerini bozup yeminlerine hulf ederek Rasûlullah'ı Mekke'den çıkarmak isteyen bir kavimle mukâtele etmez misiniz? Hal-

Fakat Benî Zühre ile müttelik olan Übeyy ibn-i Şerîk en-Nekiyy de: «Kervân kurtuldu, maksad hasıl oldu, artık geri dönmek lâzım geldi diyerek bilittifak Benî Zühre ile birlikde ordudan ayrılıp çıkıp gittiler.

Benî Adiy de zaten orduya iştirak etmediğinden Bedir vakasında bu iki tâifeden telefât vukû bulmamıştır.

Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem, - Alî bin Ebî Tâlib, Zübeyr ibn-i Avvâm, Sa'd ibn-i Ebî Vakkas -radiyallahu anhüm - maıyyetinde bir müfrezeyi tecessüs için ileri gönderdi. Bunlar Bedir kapısında Benî Haccac'ın kölesi Eslem ile, Benî Âs'ın kölesi Azîze ve Ebû Yesar da bulunuyordu. Bunları yakalayıp İslâm ordugâhına getirdiler. O sırada Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri de namaz kılıyordu.

Ashab, bu köleleri isticvâb etdiler. Onlar, Kureys sakası olduklarını söylediler ise de Ebû Süfyan'ın kölesi olduğunu sanarak kervandan haber almak üzere sıkıştırdılar. Onlar da çâresiz kalarak «Ebû Süfyan'ın kölesiyiz» dediler. Bu sırada Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem, - namazdan fâriğ olarak:

buki sizinle mukâteleye ibtidâ onlar başladılar. Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçek mü'minlerseniz, Allah kendisinden korkmanıza daha lâyıkdır. (Tevbe/13)

Fahr-i Râzî ve Beyzâvî ve Nisâbüri'nin beyanları vechile Kureys'in Dâru'n-Nedve'de icimâlarında Rasûlullah'ı katl etmek veyahud Mekke'den çıkarmak üzere ittifak etdikleri gibi Bedir vakasında kıtâle evvel emirde onlar mübâşeret etmişlerdir. Çünkü Şam'dan gelen kervânları selâmetle geldiği ve kervânın reisi Ebû Süfyan da selâmetle geldiklerini haber verdikleri halde dönmeyip Bedir'e kadar gelmeleri, kıtâle evvel mübâşeret etmek demektir. Bu âyet-i celîle, ahdini nakz edenlerle kıtâl etmek, gayrillerle kıtâl etmekden elzem olduğuna delâlet eder.

«- Tuhaf şey! Bu zavallılar size doğru söyleyince onları döversiniz, yalan söyleyince de bırakırsınız! Bunlar doğru sözlülerdir!» diye Kureyş'in keyfiyyet ve kemmiyeti hakkında malumat aldı.

Köleler, Kureyş'in eşrafının adlarını, Utbe bin Rebîa'dan başlayıp birer birer sayınca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ashâb'ına dönerek:

«- *İşte size Mekke ciğerparelerini fedâ etmişdir*» buyurdu.

Savaş Hakkında İstişâre

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri, mütevâzi ordusuyla Bedir'e doğru yollanıp Zifzân'a varıp Kureyş ordusunun nerede olduğunu araştırmakda iken, kuvvetli bir Kureyş ordusu çıkmış olduğunu haber aldı. Hiç de hesap edilmeyen bu hareket, ordûy-i İslâm'ı müşkil bir vaziyete soktu. Çünkü âyet-i kerîmedeki tabir vechile hor ve hakîr bir müfreze ile, mücehhez bir orduya karşı çıkmak ne kadar güç ise, Medine'ye dönmek de o derece âr ve hayâyı mücib idi.

Bu müşkil sırada Cebrail -aleyhisselâm - gelerek iki tâifeden (yani Kureyş ordusuyla kervândan) gayr-i muayyen herhangi birisinin müslümanlar için mev'ûd olduğunu müjdeledi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz -sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem- hazretleri ashâb-ı kirâm'ını toplayarak bir istişâre meclisi kurdu.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri:

«— Kureyş Mekke'den çıkmış geliyor, ne dersiniz? Kervânın peşine mi düşmek istersiniz, yoksa Kureyş ordusuna karşı mı gitmek cihetini tercih edersiniz?» diye sordu.

Âyet-i Celîle'de işâret olduğu üzere ashâbdan çoğu:

— Biz kervân niyetiyle çıktık, eğer böyle bir ordu ile muharebe olunacağını bilseydik daha tedariklice çıkardık, diye cevap verdiler. Ve kervân tarafına meyil gösterdiler.¹²

Ashâbın muhâlefet ve mücâdelesi kemâl-i havf ve telaşlarından neş'et ettiği ve bu korku ise ihtiyârî olmayıp zarûrî olduğu cihetle bu mücâdelelerinde mazur olduklarından Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'e muhâlefet etmiş addolunmazlar. Binaenaleyh muhâlefetlerinden dolayı âhiretde mücâzât görmezler. Çünkü ehl-i İslâm zayıf olduğu için, tehlikeye mâruz kalmamak maksadıyla kervâna gitmek cihetini tercih etmişlerdir.

12.

كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ
يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ

«— Yâ Ekreme'r-rusûlî Senin ashâbının taksim zamanındaki halleri, Rabbin Teâlâ'nın seni hakka mukârin olarak Medine'de mevcut hânenen harb için çıkardığı zamandaki halleri gibidir. Halbuki mü'minlerden bir fırka harb için çıkmaklığı kerih görüp istemiyorlardı ve hak olan emri harbe hak tebeyyün ettikten sonra sana mücâdele ediyorlardı. Sanki harbe sevk olundukları zaman, gözleri görerek ölüme sevk olunuyor gibi korkmuşlardı. (Enfâl/5-6)

Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendi-miz hazretleri, ashâbının muhâlefet cevabından hâtır-ı âfleri kırıldı, bu temâyülden müteessir oldu.

Bunun üzerine Ebû Bekir ve Ömer -radiyallahu anhüma - müteâkiben ayağa kalkarak muhâcirler nâmına; Kureyş ordusuna karşı gidilmesi lehinde hâtır-ı Nebevî'yi tatyib edecek sözler söylediler.

Sonra **Mikdad ibn-i Esved** ki ilk müslümanlardandır, meydana çıkıp söz alarak:

«Yâ Rasûlallah! Allah'ın emri ne ise biz itaat eyleriz. Her halde seninle beraberiz. Vallahi arâzi-i ma'murenin en nihayetine kadar götenseniz sizinle beraber gideriz!» dedi.

Buhari'de Abdullah ibn-i Mes'ud -radiyallahu anh-'den rivâyeten tafsilat şöyledir:

Abdullah ibn-i Mes'ud der ki:

«— Ben Mikdad ibn-i Esved'in ağzından gayet keskin bir söz duydum ki, o söz sahibi olmak bana ve ona kıyas olunabilen her kıymetli sözden daha çok kıymetlidir. **Mikdad**, müşrikler üzerine ashâbı harekete davetle, teşvik maksadıyla Nebî -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-'in huzuruna gelerek:

— Yâ Rasûlallah! Biz (Muhammed ümmetleri) Mûsa kavminin Mûsa Peygamber'e: «Haydi sen ve Rabbin düşmana karşı gidip muharebe ediniz de biz burada duralım!» dedikleri gibi diyemeyiz. Lâkin biz senin sağında, solunda, önünde ve arkanda düşmanla çarpışırız!» dedi.

İbn Mes'ud der ki:

«Mikdad'ın bu ateşli sözü üzerine Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in yüzü parladığını ve Mikdad'ın sözüne sevindiğini gördüm.

– Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz, Mikdad'a dua buyurmuştur».

Ensâr-ı kirâm da mukaddema Akabe'de Rasûl-i Ekrem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerine bey'at etdiklerinde, kendi beldelerine gillerse onları evlâd ve iyalleri gibi her şeyden esirgeyip sakınacaklarını taahhüd etmişler ise de hâric-i Medine'de muhârebe edeceklerine dâir taahhüdleri olmadığından ve düşman tecâvüzüne karşı bir taahhüdümüz yoktur diyebilmeleri ihtimaline binâen onların re'yları sorulmak lazım gelmekle Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz onlara hitâben:

– *Ey nâs! Siz de bu hususda re'y ve mütâlaalarınızı bildirseniz?»* diye buyurdu.

Sa'd ibn-i Muaz -radiyallahu anh- ayağa kalkarak:

«– Ya Rasûlallah! Bu hitabla bizleri mi murad buyuruyorsunuz?» diye sorunca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de «*evet*» diye tasdik buyurması üzerine:

Sa'd ibn-i Muaz -radiyallahu anh-:

«– Yâ Rasûlallah! Biz sana inandık, taraf-ı Bârî'den getirdiğin Kur'an'ın hak olduğuna itikad ve itimâd etdik ve

sana itâat ve ittibâ etmek üzere ahd ü misak eyledik. Nasil dilerse o suretle hareket et, bize emret, biz seninle beraberiz. Seni gönderen Allah Hakkı için eğer denize girer isen seninle beraber gireriz, hiç birimiz geri kalmayız, biz düşmana varmakdan çekinmeyiz. Muharebe vaktinde geri dönmeyiz. Yâ Rasûlallah biz harbde sebât etmesini, sadâkat göstermesini biliriz. Düşmanla karşılaştığımızda Cenâb-ı Hakk'dan umarız ki, ensâr câmiasının elinden seni memnûn ve mesrûr edecek şehâmet hârikaları gösterecektir. Hemen alâ bereketillah bizimle beraber düşman üzerine azimet buyurunuz!» deyince:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Sa'd ibn-i Muaz'ın bu metin sözlerinden fevkalâde memnun olarak:

«-Öyle ise haydi Allah'ın bereket ve saâdetine doğru yürüyünüz. Size müjde ederim ki: Allah Teâlâ hazretleri bize bu iki tâifenin gayr-i muayyen birisini kat'î surette va'd etmiştir.¹³ Binaenaleyh zafer muhakkaktır. Vallahi ben sanki o Kureyş kavminin harb meydanında düşüp telef olacakları yerleri görüyor gibiyim!» diye buyurdu.

Ordu-yı Seâdet dahi Zifizan vadisinden hareket edip Bedir karyesine doğru yürüdü.

Bedir'e Varış

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-. Efendimiz Bedir'e varıldıkda harb sahasını gezdi. Mübarek eliyle işaret

13. Bk. Enfâl Sûresi Tefsiri kısmı. Âyet/7

edip elini yer üstüne koyarak: «*Burası fûlanın makteli, şurası fûlanın makteli.*» diye mübarek eliyle gösterdi. Hakikaten haber verdiği kimselerden hiç birinin ölüm yeri gösterilen noktayı şaşmadı. Müşriklerden her hangisi için nereyi maktel gösterdiyse o müşrik orada düşüp can verdi.

Ehl-i İslâm, Bedir'e yakın kumluk bir mahalde ordu kurdu ki, yürürken insanların, hayvanların ayakları kayardı, ânzalı bir mıntıka olup kumlukda güçlükle gezilebiliyordu. Evvelce Kureyş ordusu gelip Bedir suyunu zabt etmiş olmasıyla ehl-i İslâm susuzlukdan zahmet çekip şeytan dahi bazılarının kalbine susuzlukdan kırılmak vehmini ilkâ ederek vesvese verdi.

Susuzlukdan abdest almak, gusl etmek mümkün olmuyordu. Bununla beraber harb de tahakkuk etmiş idi. Bu zorluklar içinde bulunan müslümanlar Cenâb-ı Hakk'a ilticâ ile:

«— Yâ Rab! Düşmanın Kureyş'e karşı bizi mansur ve muzaffer kıl! Ey meded ve inâyet dileyenlere yardım eden Allahımız! Bize imdâd eyle!» diye duâya başlamışlardı.

Fahr-i Râzî ve müfessirînin beyanlarına nazaran vak'a şöyle zuhur etmiştir:

Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efen-dimiz hazretleri akşam vakti Bedir'e varıp ayakları yer tutmayacak derecede kumluk ve kasvet-engiz bir mahalle kondular. Düşmandan son derece havf ve telaşları olduğundan gece uyanık bulunmak istedikleri halde Allah Teâlâ -azze ve celle - hazretleri onlara gayet tatlı ve hafif bir uyku ihsan buyurmasıyla cümlesi birden uyudular ve

rahat etdiler. Uyku vücudlarının her tarafını ihâta eylediğinden ihtiyârsız cümlesi yere serildiler. Ve uyandılar ki, bir çoğu ihtilâm olmuş. Şeytan da insan suretinde temes-sül ederek vesvese verir ki: «Kendi itikâdınızca havâss-ı ümmetdensiniz ve taharetsiz bir işe de başlamazsınız. Şimdi ise cünûp ve abdestsizsiniz. Halbuki su yok, binâenaleyh taharetsiz namaz kilacak ve efdal ibadet adde-deceksiniz, cihâda başlayacaksınız. Bu hal ile mağlub olub bir çoğunuz helâk olacaksınız ve bir çoğunuz da düşman elinde esir olacaksınız. Zira düşmanınızın adedi çok olduğu gibi mühimmât-ı harbiyyeleri de mükemmel ve karınları da tok. Siz ise bunun aksinesiniz...» demekle ehl-i imânın zihnini teşviş ederdi. Halbuki âyet-i celi-lede buyrulduğu vechile,¹⁴ işte o zaman Allah -teâlâ ve tekaddes - hazretleri rahmetini ihsân ile inzâl buyurdu. Ashâb-ı kiram abdest aldılar, gusl etdiler ve su cihetinden ihtiyaçlarını yağmur suyu ile defetdiler. Çünkü rahmet suyu derelerden akdı. Bütün havâlî su ile doldu. O kumlar da yatışarak ashâb-ı kirâmın ayağı yer tuttu. Yağmur yağmasıyla hava tebeddül etdi. Gam yerine sürûr; keder yerine ferah; korku yerine şecâat; kasâvet yerine metâ-

14. إِذْ يُغَشِّبِكُمُ الثَّغَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُم بِهِ. وَيُذْهِبَ عَنْكُمُ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ

Bu âyet-i celi-lede zikrolunan nimetler:

- 1 - Uyku ile vücudlarındaki yorgunluk ve korkunun zâil olması,
- 2 - Rahmetin suya olan ihtiyaçlarını tamâmen def'etmesi,
- 3 - Şeytanın vesvesesinin rahmetle zâil olması,
- 4 - Hümûm ve ğumûm ve korkunun zâil olarak mü'minlerin kalblerinin birbirine merbut olması,
- 5 - Rahmet yağmasıyla kumların yatışıp, ehl-i imânın ayakları sabit olup, bil'akis müşriklerin tarafı toprak olup rahmetle çamur olduğundan bataklık içinde kalmalarıdır. (Enfâl Sûresi / 11)

net; rehâvet yerine salâbet; nefret yerine ülfet geldi. Binaenaleyh a'dâya hücum ile zafer kazandılar.

Kureyş tâifesinin ehl-i İslâm'a nisbetle kuvvetleri kat kat ziyâde iken, onlar telaş ve endişe üzere olup ehl-i İslâm ise emniyet üzere bulunuyordu.

Hubâb ibn-i Münzir -radiyallahu anh- hazretleri Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerine yaklaşılarak harb için intihâb olunan yerin vahy-i ilâhî ile mi tayin olunduğunu, yoksa sevku'l-ceyş mülâhazâtının nazar-ı dikkate alınıp alınmadığını sormuşdu.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de: «*Hayır, buna dair vahy-i ilâhî telakki etmedim*» buyurdu.

Hubab da su kuyularından birini işgâl ederek diğer kuyuların tahribini söylemiş, Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de bu nokta-i nazarı kabul buyurmuşdu. Hubab ibn-i Münzir -radiyallahu anh-'ın re'y ve tedbîri üzere Ordu-yı Seâdet'in mevkii değiştirildi.

Şöyle ki: Bedir karyesinin en nihâyetindeki kuyusu önünde ordu kuruldu. Ve yanında ehl-i İslâm için büyük bir havuz yapıldı. Ve su ile dolduruldu ve diğer kuyuların üzerine çerçöp atıldı.

Sa'd ibn-i Muâz -radiyallahu anh- hazretleri tarafından Rasûl-i Ekrem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri için, harb edilecek sahaya yakın

düz bir yerde gölgelenmek üzere hurma dallarından bir hayme, bir gölgelik yapıldı.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri yâr-i gâri Ebû Bekir Sıddîk -radiyallahu anh- hazretleriyle birlikde o haymede oturdular.

Sa'd ibn-i Muâz -radiyallahu anh- de kılıncını takınıp ensârdan bir müfreze ile yalın kılıncı nöbet beklediler.

Buhari'de: Efendimiz'in küçük bir çadır içinde duâ ve niyâz buyurduğu rivayet olunuyor. Bu çadır niyâz ve ibâdete mahsus olsa gerekir, Allahu a'lem.

Kureyş'in Bedir'e Gelişi

Kureyş ordusu da bilâhare meydana çıkıp göründü. Gürûh-i müşrikîn, demir zırhlar, miğferlerle mücehhez gök demire müstağrak olduğu halde ileri yürüdüler.

Bunların mikdarı bin nefer kadar olup içlerinde yüz atlı var idi. Adedce ehl-i İslâm'dan üç misli ziyâde oldukları halde, esbâb ve eslihaca da kuvvetleri kat kat ziyâde idi. Üç bayrakdarları olup, birini Ebû Uzeyr Zürrare bin Umeyr, diğerini Nadr ibn-i Hâris ve diğerini de Talha bin Talha çekiyordu. Meydân-ı harbe geldiler; mevki tutup saf oldular.

Ehl-i İslâm da onlara karşı saf olup durdu.

Lâkin ne kadar garib temâşa idi ki:

Ebû Uzeyr ibn-i Umeyr, Kureyş ordusunun birinci bayrakdarı ve biraderi Mus'ab ibn-i Umeyr -radiyallahu anh- hazretleri de muhacirînin sancakdarı idi.

Kureyş ordusunun eşraf ve rüesâsı ile de muhacirîn-i kirâmın ekserisi uzak ve yakın yekdiğerinin akrabası idi.

Ezcümle Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerinin büyük düşmanları olan Ümeyye bin Halef ve biraderi Übeyy ibn-i Halef, Rasûl-i Ekrem'in cedd-i alâsından Mürre bin Kâ'b'ın kardeşi Hasiys ibn-i Ka'b soyundan, Amr ibn-i Âs dahi Benî Sehm'den olup o da Hasiys ibn-i Ka'b neslinden idi.

Hazret-i Ömer ibn-i Hattab ve Said ibn-i Zeyd -radiyallahu anhüma - da Mürre'nin diğeri biraderi Adiy ibn-i Ka'b'ın neslinden idiler.

Ebû Bekir Sıddîyk -radiyallahu anh- hazretleriyle Kibâr-ı ashâbdan Talha -radiyallahu anh- hazretleri Teym ibn-i Mürre'nin soyundan oldukları halde Ebû Cehil bin Hişâm ile Hâlid bin Velid de Benî Mahzum'dan idiler. Benî Mahzum ise Yakaza bin Mürre'nin ahfâdından idi.

Daha garibi bu ki: Ebû Bekir Sıddîyk -radiyallahu anh- hazretlerinin oğlu Abdullah -radiyallahu anh- kendi yanında ve diğeri oğlu Abdurrahman da müşrikîn-i Kureyş meyanında idi.

Nadr ibn-i Hâris ki, Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerine şiddetli adâveti olup ve hattâ Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Kur'an okurken:

«- Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- size eski masalları söylüyor.» diye istihzâ eylerdi. O dahi Abd-i Menâf'ın kardeşi Abdüddar oğullarından olduğu halde,

Kibâr-ı ashâb-ı kirâmdan Zübeyr ibn-i Avvâm -radiyallahu anh- hazretleri de Abd-i Menâf'ın diğer biraderi Abdül-Uzzâ evlâdından idi.

Yine Seyyidetü'n-nisâ Hadîcetü'l-Kübrâ -radiyallahu anhâ - hazretleri, Abd'ül-Uzzâ evlâdından olup biraderi Nevfel ibn-i Huveylid ise ehl-i İslâm'ın büyük düşmanlarından idi.

Ebû Süfyan, Utbe bin Muayt dahi Ümeyye bin Abdışşems bin Abd-i Menâf'ın hafîdleri idi. Kezâ Utbe ile Şeybe de Rebîa bin Abdışşems bin Abd-i Menâf oğulları olduğu gibi Şeyhu'l-Muhâcirîn Ebû Ubeyde -radiyallahu anh- hazretleri de Haris bin Abdülmuttalib bin Abd-i Menâf'ın oğlu idi.

Utbe'nin bir oğlu Velid kendi yanında ve diğer oğlu Huzeyfe, ehl-i İslâm meyanında idi.

Ve Rasûl-i Ekrem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-'in amcası Abbâs dahi Kureyş ordusunun en büyüklerinden olduğu haide, meydana gelince karşısında büyük biraderi Hamza bin Abdilmuttalib -radiyallahu anh- hazretlerini gördü.

Hâris ibn-i Abdilmuttalib'in oğlu Ebû Süfyan, Nevfel gürûh-ı müşrikîn ile beraber idi.

Ali bin Ebî Tâlib -radiyallahu anh- hazretleri saff-ı harbde büyük biraderi Akıyl'e karşı duruyordu.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-Efendimiz'in kerîmesi Zeyneb -radiyallahu anha - hazretlerinin zevci Ebû'l-As bin Rebî de mazhar-ı

sıhriyyet-i Nebeviyye şerefini bırakarak Rasûlullah'a karşı silah çekip geliyordu.

Arablar mücerred kavmiyyet gayretiyle cenk ederken, böylece aynı kavim ve kabileden olan ve yekdiğerlerinin pek yakın akrabası olan (baba, evlâd, kardeş, amca, yeğen) gibi birçok halkın ikiye ayrılarak yekdiğerine karşı harb etmek üzere saf bağlayıp durması Kureyş tâifesinin çoğunu tereddüde düşürdü.

Hususiyle Abdülmuttalib oğullarının harbe girişmeleri, sırf Kureyş rüesâsının zoruyla idi.

Kureyş'in içinde kan dökülmesini istemeyen asil kalbli insanlar da vardı. Bunlardan biri de Hakîm ibn-i Hızâm idi ki, bilâhare İslâmiyyeti kabul etmişdir. Kureyş'in ekserisi sabırsızlıkla harbi bekliyordu.

Hakîm ibn-i Hızâm Utbe'ye:

«– Bugün sen kendi nâmına ebedî bir âbide vücûda getirebelirsin» dedi.

Utbe de sordu, Hakîm de:

«– Bilirsiniz ki Kureyş'in bütün arzusu, Hadramî'nin intikamını almaktır? Hadramî senin halîfin olduğundan sen onun diyetini verir ve bu suretle hâdiseyi bertaraf edebilirsin» dedi.

Utbe de iyi kalbli bir adam olduğundan bu teklifi kabul etmiş ve diyeti de vermeye razı olmuşdu. Yalnız Ebû Cehil'in muvâfakâtı lâzımdı. İşte Utbe buralarını düşünerek:

– Ey cemâat! Kim kiminle cenk edecek? Yekdiğerinin kardeşini ve amca ve dayızâdelerini öldürecek, sonra bunlarla nasıl yüz yüze bakacaksınız? Bu olur iş mi? Siz bu işden vazgeçiniz ve aradan çıkınız. Muhammed -aleyhisselâm-’ı sâir kabâil-i Araba bırakınız. Eğer onlar Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-’e zafer bulurlarsa sizin muradınız hâsıl olmuş olur ve illâ siz bir şey zâyî etmemiş olursunuz» dedi. Hakîm ibn-i Hizâm ile de bu ciheti anlatmak üzere Ebû Cehil’e adam gönderdi.

Hakîm, Ebû Cehil’e gitdi, vaziyeti anlattı. O sırada Ebû Cehil okları yere seriyordu. Hemen şu cevabı verdi:

«– O halde demek Utbe’nin cesareti kalmamış!» ve müslüman olan oğlu Ebû Huzeyfe yüzünden Utbe’nin sarsıldığını ve oğlunu muharebe tehlikesinden kurtarmak istediğini zannetmişti.

Ebû Cehil ise bir taraftan durmayıp Kureyş halkını cenge teşvik ve tahrik eder ve hamiyet damarlarına dokunacak sözler söyler idi. Hatta o gün atını tepip saff-ı harbden ileri çıkarak:

«– Bizler yekvücûd bir cemiyyetiz, üzerine varılmaz ve yenilmez bir cemâatız, biz bugün Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-’den ve ashâbından intikam alaçağız» der idi.¹⁵ Ve galebe edeceğinden aslâ şübhe etmiyordu. Filvâki ehl-i İslâm’a nisbetle Kureyş ordusunun maddî kuvveti kat kat ziyade idi.

15. Âyet-i Celle’de:

أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَصِرُونَ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ

buyurulmuştur. Yani:

Lâkin ordu-yi mes'ûd-i İslâm'ın mânevî kuvveti fevkalâde idi.

Ebû Cehil, maktul Hadramî'nin kardeşi Âmir'i çağırttı. «İşte görüyorsunuz ki kâtiler elimize düşüldükten sonra elimizden kaçmalarına müsâade olunuyor» dedi. Buna karşı Âmir, Arabların adetine göre üstünü başını parçaladı ve çamurlarla sıvanarak kardeşinin intikâmı için feryada başladı. Onun bu feryadı Mekke'lileri yeniden canlandırmıştı.

Kureyş ordusunda harb etmeyenler çok idi. Ve kendilerine kavmiyyet gayretinden başka fedây-ı can ettirecek bir sebep yok idi.

Ehl-i İslâm ise gayret-i dîniyyeyi her şeye takdîm ve tercih ederek cümlesi vahdet-i İslâmiyye ile müttehid ve müttefik idi. Ve şehid olduklarında gidecekleri yeri görür gibi bilir olduklarından nazarlarında şehadetden eaz bir devlet ve saâdet yok idi.

«— Yoksa küffâr-ı Mekke kemâl-i hamâkatlarından nâşi 'Biz müctemî' bir cemâatiz ve müttefik bir kavmiz, reyimiz birbirimize muvâfıkdır, binaenaleyh birbirimize yardım eder bir kitle olduğumuzdan düşmanlarımıza galebe eder sarsılmaz bir kavmiz mi? derler. Eğer böyle derler ve bu îtikadda bulunurlarsa bu sözleri ve îtikadları bâtıldır, zira yakında o cemiyet mağlub olur ve harb zamanı harbden arkalarını dönerler.» (Kamer: 44-45) Yani müşrikler cemiyetlerine mağrur olarak kendilerinin galib olcıklarını îtikad ediyorlarsa yakın vakitte onların cemiyetleri elbette münhezim olur. Ve muharebede arkalarını dönerek firar ederler. Zira onların gururları sürûrlarına mâni ve âdetleri olan zulüm ve butlâna ısrarları dahi helâklarine sebep olur. Fahr-i Râzî ve Beyzâvî'nin beyanları vechte Cenâb-ı Hakk, bu âyet-i celiledeki va'dini «Yevm-i Bedir» de ihsan buyurmuşdur. Bu âyet-i kerîme mukaddema Mekke'de nâzil olarak gelecekden haber veren âyetden ve Nübüvvet-i Muhammedî'nin delil-i aleniyesi olan mu'cizâtındandır. Hazret-i Ömer -radiyallahu anh-den mervidir ki: Bu âyet-i kerîme nâzil oldukça acaba hangi cemiyet bulunacak? dedim. Yevm-i Bedir'de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Etendimiz zırhını giyip de; Kamer sûresinin 45. âyetini okuyunca o vakit murad ne olduğunu anladım.» diye buyurmuşdur ki, bu âyetin mazmûnu o gün tamâmiyle zuhrî ederek müşriklerin cemiyetleri münhezim olmuşlar ve asâkir-i İslâmiyye'ye karşı arkalarını dönerek firar eylemişlerdir.

İşte Ebû Cehil, ehl-i İslâm'ın din uğrunda fedây-ı câna nasıl bir aşk ve gayretle atılacaklarından gâfil ve husûsiyle nusrat-ı ilâhiyyenin çoklukla değil, ancak izn-i ilâhîye bağlı bulunduğunu münkir olduğundan, muhârebeyi kazanmak için askerinin çokluğu kâff gelir zannediyordu. Ve: «Muhammedîleri öldürmeye lüzûm yok, onların ellerini arkalarına bağlayıp da yederek Mekke'ye getiriniz» der idi.

Âmir ibn-i Hadramî'yi teşvik etdi. Âmir de kardeşi Amr'ın kanını intikam ile almak için kardeşinin ismini yâd ile feryad eyledi. İlk defa ehl-i İslâm üzerine ok atdı.

Âmir'in oku, Hazret-i Ömer -radiyallahu anh-'in azadlısı Mihcâ -radiyallahu anh- hazretlerine dokundu. Ve ondan müteessiren Hazret-i Mihcâ şehid oldu.

O vakit Hazret-i Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

«— *Mihcâ seyyidü's-şühedâdır*» buyurdu.

İşte Millet-i İslâmiyye'de ibtidâ yaralanıp şehid olan budur.

Mübâreze başlamazdan evvel Ebû Cehil'in teşvikiyle Âmir'in meydana çıkıp ehl-i İslâm'a ok atmasıyla mübârezedden evvel muharebe kızışdı, ve ilk kan döküldü.

Benî Mahzûm'dan Esved bin Abdî'l-Esed de:

«— Ya ben Muhammedîlerin havuzundan su içirim veya o havuzu hedm ederim veyahud o havuzun yanında ölürüm» diye yemin etdi. Fedâîlik yolunda sell-i seyf ederek ehl-i İslâm'ın havzına doğru seğırtti.

Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerinin arslanı Hamza -radiyallahu anh- hazretleri o tarafa koşup Esved'e yetişdi. Hemen bir kılınc vurdu, Esved arkası üzerine düştü. Lakin zu'm-u bâtilınca yemini yerine gelsin diye kendini havuz içine atdı. Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- de onu havuz içinde katli etdi.

Bunun üzerine Hazret-i Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz ehl-i İslâm'ın saflarını düzeltti. Bâzıları safdan hâriç durmakla mübârek elindeki asâsıyla hafifce dürterek sırasına getirdi ve:

«— Ben emretmedikçe düşman üzerine hücum etmeyiniz fakat tamam ok menzilesine geldiğinizde ok atınız» diye tenbih eyledi.

Elhâsıl iki taraf dahi galeyana geldi.

Utbe ise: Ebû Cehil'in kendisine söylediği sözü duyunca müteessir olarak bir miğfer istemiş ve Ebû Cehil'e:

«— Harb meydanı hangimizin nâmerd olduğunu gösterecekdir» demişdi. Utbe'nin kafası o kadar büyük idi ki hiçbir miğfer başına göre gelmemişdi. Başına bir bez parçası bağlamış ve enzâr-ı nâsda küçük düşeceğiinden gayrete gelerek sahne-i harbe ileri atılmıştı. Bir tarafa kardeşi Şeybe'yi ve bir tarafa oğlu Velid'i aldı ve meydana çıkıp mübâreze istedi, yani er diledi.¹⁶

16. Utbe'nin göğsünde mevkini gösteren deve kuşu tüyleri var idi. O asırlarda tarafeyn muhârebeye girişmezden evvel birer ikişer kişi meydana çıkıp da mukaatele etmek âdet idi. Buna «Mübâreze» ve o kimsele «Mübâriz» denilirdi.

Meydan-ı Mübâreze

Benî Neccar'dan Afrâ Hatun'un yedi oğlu olup yedisi de Bedir'de hazır idiler. Oğullarından Avf ile Muâz nâm nevcivan iki oğlu ile Abdullah ibn-i Revaha -radiyallahu anhüm - hazarâtı Utbe, Şeybe ve Velid'e karşı çıktılar.

Utbe onlara «kimlersiniz?» diye sordu; onlar da «fülanız» diye cevap verdiler.

Utbe: «Bizim sizinle bir işimiz, kavgamız yok, biz amcazadelerimizi isteriz!» diye onları reddetti.

Çünkü onlar çiftçilik ile geçiniyorlardı. Kureyş tâifesi ise büyük ticaretle meşgul olduklarından çiftçilere hakâret gözûyle bakarlardı. Onun için Utbe ile Şeybe, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve selleme- bize küfüv ve akrânımız olan amcazâdelerimizi gönder -yani bunlar bizim derecemizde kimseler değillerdir - diye nidâ etdiler.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri de:

«— *Kalk ya Ubeyde! Kalk ya Hamza! Kalk ya Ali!*» diye buyurdular.

Üçü de kalkıp Hazret-i Ubeyde -radiyallahu anh- Utbe'ye, Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- Şeybe'ye, Hazret-i Ali -radiyallahu anh- de Velid'e karşı girdiler.¹⁷

O vakit Hazret-i Ubeyde altmış üç yaşında, Hazret-i Hamza elli sekiz yaşında ve Hazret-i Ali de yirmi bir yaşlarında olup, herbiri yaşça karşısındaki hasmının

17. Diğer bir kayda nazaran Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- Utbe ile mübâreze eyledi.

akrânı idi. Ve bunların cümlesi de Arab'ın en ileri gelen şecîlerinden idi.

Hususiyle Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- Allah u Zülcelâl'in bir mehâbetli arslanı idi.

Hazret-i Ali -radiyallahu anh- de gerçi henüz böyle büyük vakalarda bulunmamışdı lâkin onun dahî bir arslan yavrusu olduğu simâsından belli idi.

Hazret-i Hamza, Ubeyde, Ali -rıdvanullahu teâlâ aleyhim ecmeyn- üçü de meydan-ı mübârezeye çıktı. Yüzleri kapalı olduğundan Utbe âdet üzere bunların isimlerini sordu, sonra onlar da isim ve şöhretlerini söylediler.

Utbe, Şeybe, Velid dahi: «Tamam... Kûfûv ve akrân-ı kirâmımızsınız! Buyurunuz!» dediler, cümlesi sell-i seyf etdiler.

Eşrâf-ı Kureyş'den bahâdırlıklarıyla meşhur olan bu altı büyük zatın mübâreze meydanına çıkmaları o vaktin hükümünce fevkalâde hayretle temâşâya şayan bir vak'a idi.

İşte tarafeyn ise cenge hazırlanmış, kiminin eli kılıncının kabzasında, kiminin ok ve yayı elinde olduğu halde bu bahadırların mukâtelesine göz dikip temâşâya durdular.

Hazret-i Ubeyde ile Utbe yekdiğerine bir-iki hamle eyledi ve iki ihtiyar birbirini yaraladı ise de birisi diğèrinin işini bitiremedi.

Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- ve Hazret-i Ali -radiyallahu anh-, hasımlarını bir hamle ile öldürdüler. Ve

dönüp Hazret-i Ubeyde'ye yardım ile Utbe'nin dahi işini bitirdiler. Ve Ubeyde'yi alıp huzur-ı Nebevî'ye getirdiler.

Ubeyde -radiyallahu anh-'in ayağında kılıç yarası olmakla kanları akararak huzûr-ı Nebevî'ye geldikde:

«– Ya Rasûlallah, ben şehid miyim?» diye sordu.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de «Evet» buyurarak makâmının Cennet'ül-Firdevs olduğunu tebşir buyurdu.

Hazret-i Ubeyde mesrûr olarak din uğrunda ayağının kesilmesinden aslâ kasâvet çekmeyeceğine dâir mües-sir güzel beyitler söyledi. Fakat yarası ağır olduğundan üç gün sonra Medine'ye götürürlerken âzîm-i Cennet'ül-Firdevs oldu -radiyallahu anh-.

Ve diğer tarafda Utbe, Şeybe gibi Kureyş ordusunun ileri gelen iki reisi ile bir de Utbe'nin oğlu genç Velid'in üçü birden meydan-ı mübârezedede katl edilmeleri Kureyş'e dehşet verdi.

Ebû Cehil ise aslâ fütur getirmeyip:

«– Siz Utbe ve Şeybe'ye bakmayınız, onlar mağrûrâne hareket ederek kendilerini mehlekeye düşürdüler» diyerek kavmine cesaret verir ve «hemen yürüyünüz» diye emreyler idi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri de: Cenâb-ı Hakk'ın va'dine mazhar olmuş, melekleri de Rasûlü'nün kuvvetine zahîr etmiş idiyse de bu âlem-i esbâbın îcâbâtına ittibâan askerlerini saf saf

dizmiş, mücâhidleri hazırlamış, nara atmakdan ve fazla söz söylemekten men etmiş idi.

Düşmanlar adeden farklı oldukları halde müslümanların sayıca bir kişinin bile artması ihtiyaca göre pek de arzu edilirdi. Fakat böyle tehlikeli zamanda bile Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri verdiği söze ihlâs ile riâyet ediyordu. Nitekim:

Ashâbdan Ebû Huzeyfe bin el-Yemân ile Ebû Husevl Mekke'den geliyorken müşrikler tarafından yakalanmışlar, bunlara «Hazret-i Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'i takviyeye mi gitdikleri» sorulmuşdu. Bu iki zat menfî cevab vermişler ve harbe iştirak etmeyeceklerini temin etmişlerdi. Huzûr-ı risâlete muvâsalatında vakayı anlatmışlar, Rasûl-i Ekrem Efendimiz de:

– «Biz verdiğimiz söze mutlaka riayet etmeliyiz, Allah'ın nusratı bize kâfidir» buyurmuşdur.

Kureyş ordusu çok yaklaşmışdı. Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz arkadaşlarını harekete başlamakdan men ediyor, ancak düşman pek fazla yaklaştığı zaman oklarını kullanmalarını emir buyuruyordu.

Muharebenin Kızışması

Bu muharebe: Dünya, evlâd ve her şeyden ferağat ve büyük fedakarlığın mahşerî bir günü idi. Çünkü iki ordu birbirine yaklaştığı zaman karşı karşıya gelenlerin baba ile evlâd ve kardeş ile kardeş olduğu görüldü. Bir tarafda

hak, bir tarafda bâtıl; bir tarafda nûr, bir tarafda zulmet; bir tarafda muvahhîdler, bir tarafda müşrikler duruyordu.

Fakat manzara mâzîde aslâ misli sebkat etmemiş bir şekilde pek müessir idi. Bütün dünyadaki yegâne «tev-hid» kitlesinin mukadderatı tehlikede idi. Âlem-i İslâm'ın hayatı Bedir cephesinde bulunan birkaç yüz fedâi muvah-hidin hayatına bağlı görünüyordu.

Hazret-i Ebû Bekir henüz İslâmiyyeti kabul etmeyen oğlu ilerlediği zaman, kılıncını çekmiş oğluna karşı yürümüştü. Oęluyla mukâtele etmek üzere ruhsat istediyse de:

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz: «Yâ Ebâ Bekir! Bilmez misin ki sen benim görür gözüm, işitir kulağım menzilesindesin!» buyurarak ruhsat vermedi ve yanından ayırmadı.

Oğlu Abdurrahman ise bilâhere şeref-i İslâm ile müşerref olup süvari fırka kumandanlığında bulunarak ordu-yı İslâm'da büyük hizmetler görmüştür.

İşte din kuvveti ve aşkı böyle bahadır olan bir evlâda karşı yürümekten geri bırakmamışdı.

Hazret-i Ömer de dayısını öldürmek mecburiyetinde kalmışdı.

Hazret-i Ebû Ubeyde bin Cerrah da, karşısında kendisini öldürmeye azmeden babasını öldürmek zaruretinde kalmışdı.

İki taraf yürümeye ve yekdiğerine yaklaşmaya başladı. Oklar ise iki taraftan atılmakda idi. O sırada

Hazrec kabîlesinden Hârîse bin Sürâka nâm nevcivân geride durup ilerdeki şüceânın mukâtelesini temâşâ edenler içinde idi.

Düşman tarafından atılıp da öndeki saff-ı harbin üzerinden gelen bir ok ona dokundu ve şehid oldu. İşte ensârdan ibtidâ şehid olan budur.

Saff-ı harbin önünde bulunan guzât-ı İslâm'ın üzerinden okun düşüp de arkada bulunan Harise'ye dokunarak şehid etmesi cümleye mûcib-i hayret oldu. Ecel oklarının öndekilerle arkadakilere yapacağı tesiri fark etmediği ve ileridekilerin tehlikesi de geridekilerin tehlikesinden ziyade olmadığı bu hâdise ile anlaşıldı.¹⁸

Mübârezelerden ve atılan oklardan birkaç ashâb şehid olduktan sonra iki taraftan umûmi bir hamle başladı. Muharebe çok kızışmıştı...

Hz. Peygamber'in Duâsı

O esnada Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri de yâr-ı ğârı Ebû Bekir Sıddîk

18. Hârîse'nin vâlidesi bilâhare Huzûr-ı Nebevî'ye gelerek:

– Yâ Nebiyallah! Hârîse'nin halinden bana haber vermez misiniz? Onu Bedir Günü serseri bir ok dokunarak öldürmüşdü. Eğer oğlum cennetde ise bu acıya sabrederim, cennetde değilse ona gücüm yetdiği kadar ağlamaya çalışırım» demişdi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Hazretleri de:

«Ey Hârîse'nin anası! Sana şanlı bir haber vereyim. Cennetde birçok yüksek dereceler vardır. Oğlum muhakkak bunlardan Firdevs-i A'lâ denilen en yüksek dereceye erişti» buyurmuşdu. Bu cevap üzerine validesi: «İyi iyi; yâ Hârîse ne mutlu sanal» diye dönüp gitmişdi.

Hârîse -radiyallahu anh- bir kere Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in:

-radiyallahu anh- de yanında olduğu halde, küçük ve toparlak bir çadır içinde Hak -celle ve alâ - hazretlerine karşı duâ ve niyâza başladı:

«— Ya Rab! Peygamberlerine yardım edeceğin hakkındaki ahdini¹⁹ ve zafer va'dini yerine getirmeni senden isterim. Allah'ım! Eğer mü'minlerin helakini diliyor isen bugünden sonra sana ibadet eden bulunmayacaktır!» diye niyaza başladı. Bu hal bütün ashâbı tehyîc etdi, hepsinin gözlerinden yaşlar boşandı.

«— Yâ Hârise! Bu gece nasıl sabaña çıktın?» diye vâki olan suat ve iltifâtına karşı:

«— Allah'ın varlığına ve birliğine gerçekden inanarak sabahladım» diye ârifâne cevap vermiş. Sonra da Hârise:

«— Yâ Rasûlallah! Hakkımda şehadetle duâ buyurmanızı ve şehid olmamı dilerim» diye temennide bulunmuşdu.

Hârise Bedir Harbi'nde su içmek üzere havuz başına geldiğinde Hibbân ibn-i Arîka tarafından atılan bir ok, Hârise'nin hançeresine isabet ederek şehid olmuşdu.

Medine'li Ebû Musâ'nın bildirdiğine göre Hârise, şehadeti zamanında erkek çağına ermemişti. Bedir Harbini seyre gelmiş bir oğlanlık idi. Bunun için oku atan Hibbân, okunu Hârise'yi öldürmek için atmamışdı. Bu cihetle ok «serseri» vasfı ile tavsif olunmuşdur. Hârise'nin anası da şehid olmak için; düşmanın ihtiyarıyla (bizzat hedef olarak) atıp öldürmesi, şehadetin şartıdır zannediyordu. Bunun için sormuşdu.

19. Buhârî Şerhi'nde: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Hak Teâlâ hazretlerinden infâzını istediği «AHD ve VA'D» i şöyle izah ediyor:

Birincisi: Cenâb-ı Allah'ın ahdi Sâffât suresininin 171, 172, 173'ncü âyetlerinde şöyle buyurduğu bildiriliyor: «Muhakkak ki Peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkında ezelden şu va'dimiz sebک etmişdir: Onlar, evet muhakkak Peygamberler elbette muzaffer olacaklardır!»

İkincisi: Cenâb-ı Allah'ın va'didir ki, bu da Enfâl sûresi'nin yedinci âyetinde şöyle buyurulmuşdur:

«O vakti hatırlayınız ki, Allah size iki tâifeden birini «Haydi o sizindir» diye va'd buyuruyordu da siz şevketsiz olan tarafın sizin olmasını arzu ediyordunuz. Halbuki Cenâb-ı Allah, kendi emirleriyle hakkı yerine getirmek, kâfirlerin arkasını kesmek istiyordu.»

Bu iki tâifeden birisi: Ebû Süfyan'ın riyâseti altındaki, Şam'dan Mekke'ye gelmekte olan büyük bir kuvvân,

Diğeri de: Ebû Cehil'in riyâseti altında Mekke'den hareket eden ve müslümanları vurmak isteyen bir ordu idi.

Cenâb-ı Allah bunlardan herhangi biri üzerine hareket edilirse ona galebe ve zafer va'd buyurmuşdu.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri mübarek ellerini yukarı kaldırarak pek ziyade heyecan içinde kemâl-i sûzişle öyle duâ buyuruyor idi ki, müstağrak bir halde mübarek omuzundaki ridası arkasından düşdüğü halde farkına varmamışdı ve secdeye kapanmışdı.

Ebû Bekir Sıddıyk -radiyallahu anh- de ridâsını alıp omuzlarına koymuş ve arkasında beklemiştir. Nihayet Hazret-i Ebû Bekir, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ellerinden tutarak:

«— Bu kadar difek yetişir ya Rasûlallah! Rabbine karşı duâda ısrar buyurdun! Cenâb-ı Allah sana va'd ettiği zaferi yakında verecektir!» dedi.

İşte bu duâ ve niyaz sırasında Hazret-i Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz'e hafifçe bir uyku geldi ve hemen tebessüm ederek uyandı:

– *Müjde yâ Ebâ Bekir! İşte melâike-i kiram ile Cebrail -aleyhisselâm imdada geldi!*» diye buyurdu.²⁰

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz zırh içinde idi. Bu duâdan sonra şu vahy-i celîli okuyarak çadırdan çıktı:

20. *Mevâhib*'den: İbn-i Abbas -radiyallahu teâlâ anhüma - buyurmuştur ki: Benî Gıfar'dan bir kimse bana dedi ki: «Amcam oğlu ile ben bir yüksek dağ üstüne çıktık ki Bedir'in üzerine havâleli idi. Cengi temaşa ederek, garazımız bu idi ki hangi tâife bozulursa inip esvablarını yağma edelim. Bu hâletde durur iken yukarıda bir bulut inip bize yaklaştı. İçinden at âvazlarını işitdik ve bir kimsenin *أقبلتم خيروم!* «ileri yürü Hayzum» dediğini ben işitdim. Amcam oğlunun yüreği kopdu ve orada helak oldu, ben dahi helak olayızdım» dedi.

Beyhakî ve **Ebû Nuaym** rivâyet etmişlerdir ki:

«Hayzum» Cebrail aleyhisselâm'ın atının ismidir.»

سَيَهْرَمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبُرَ ﴿٥٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ
وَالسَّاعَةُ أَذْهَى وَأَمْرٌ ﴿٦٦﴾

Yani: Herhalde Bedir'deki topluluk yakında hezime uğrayacak ve onlar (Kureyş) arkalarına dönüp gidecekler. Belki bu gidişin müntehası azablarının va'd olduğu sâatdir ki o sâatin azabı o büyük belâdır ve daha acıdır.»²¹

Tefsirde beyân olduğuna nazaran Bedir vakası Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerinin fiilen ilk defa bulunduğu muharebedir.

Mervîdir ki, o esnâda misli görülmemiş gayet şiddetli bir rüzgar çıkıp göz gözü görmez olmuş. Bu ise meğer melâike-i kiram ile Cebrail -aleyhisselâm'-ın gelişi imiş ki, meydân-ı harbe gelmişler ve ablak atlara binmiş insanlar suretinde görünmüşler. Ve müşriklere karşı saf bağlayıp durmuşlar.²²

21. Kamer / 45-46

22.

إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آفَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنَزَّلِينَ * بَلَى إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آفَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ * وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ * لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ *

Bu dahî şöhretle rivayet edilir ki:

Kureyş ile Kinâne arasında vaktiyle muharebe vuku bulmuş idüğünden bu kerre Kinâne kabîlesi fırsatı ganimet ittihaz ederek, arkadan gelip hücum etmesinler diye Kureyş tâifesi endişe ederken, Kinâne şeyhlerinden meşhur Sürâka bin Malik bir fırka süvari ile Kureyş ordusuna gelip:

«Zikret Habibim o zamanı ki o zamanda mü'minlere ârız olan korkuyu kaldırmak için onlara sen: «Semâdan nâzil olan üç bin melek ile Rabbinizin size İmdat etmesi kâfi değil mi?» diyerek onların kalblerini sevk ediyordun. Eğer Allah'dan İmdat ister iseniz bu kadar İmâd size kifâyet eder. Lâkin onların mukâtelelerinden göreceğiniz meşakkate sabr eder ve firar etmek ve münhezim olmaktan korkar iseniz ve onlar size şu saatde fevrî yani kemâl-i sür'atle gelirlirse dahî Rabbiniz size alâmetlenmiş beş bin melek ile İmâd eder. Allah Teâlâ meleklerle İmâd kıldı, ancak size müjde kıldı ve sizin kalbleriniz kararlaşsın ve rahat olsun için size İmâd ve o İmâd ile sizi tebşir etdi. Halbuki nusrat ancak âleme gâlib ve cf'âlî hikmetden hâli olmayan Allah Teâlâ tarafından olur. Allah Teâlâ kafirlerden bir fırkayı helak etmek veyahud İnhizâmiyle onları mahmur edip hâlb u hâsir olarak nedâmetle geri döndürmek için size nusrat vermişdir.» (Âl-i İmrân: 124-127)

Bu âyetde geçen meleklerle İmâd, Bedir gazâsında olmuştur. Vâcib Teâlâ ve Tekaddes hazretleri evvelâ bin melâike ile İmâd edip sonra iki bin daha göndermekle âyetde beyan olunduğu vechile üç bin olmuştur. Bundan sonra iki bin daha göndermekle İmâda gelen melâike beş bin olduğu serâhat-ı Kur'an ile sâbitdir.

Fakat bazı âyetde bin, diğerinde üç bin bundan sonraki âyetde beş bin olduğunun tevcihi evvelce beyan olduğu vechile evvelâ bin melâike ile olup sonra iki bin melâike daha İmâd etmekle mecmûu üç bin oldu. Sonra iki bin daha ilâve edilince mecmûu beş bine bağı olmuştur. Binaenaleyh âyetlerde mübâyenet yokdur.

Fahr - Râzî'nin beyânı vechile meleklerin asâkir-i İslâmiyyeye nasıl yardım ettiğiinde ihtilâf var ise de müfessirine nazaran melekler mü'minlerle beraber muharebeye girmişler, müslümanlara kuvvet-i kalb vermişler ve müslümanların adedini çok göstermekle kâfirleri korkutmuşlardır.

İbn-i Abbâs hazretlerinin rivâyetine nazaran, melekler, sarıkları sarı ve kir olan atların, alınlılarında ve kuyruklarında beyaz bir şey bağı olduğu halde gelmişler ve alâmetleri böyle görülmüşdür.

Melekler alâmet-i mümtâze ile gelince Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-'in ashâbına:

«— Ben sizinle beraberim!» diye onlara cesaret vermiş!

Halbuki Sürâka, Haris ibn-i Hişâm ile el ele tutuşup gezerlerken öyle şiddetli bir bora ile melekler gelince Sürâka, Hâris'den ayrılıp askerlerini alıp savuşmuş. Ve onun savuşup gitmesi Kureyş tâifesini vehm ü telâşa düşürmüş.

Ve hatta Ebû Cehil: «Siz Süraka'ya bakmayınız, onun Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- ile gizli ittifakı vardır. Muhammedîleri bitirdikten sonra dönüp de Kadid menziline vardığımızda ben ona Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in tarafdarlığının ne demek olduğunu öğretirim, hemen siz yürüyünüz» diyerek kavmine cesaret vermişdi.

Kureyş ordusu bozulub da Mekke'ye vardıklarında, askerin inhizâmına Sürâka sebep oldu, demişler. Sürâka da onu işidince:

«— Melekler alâmet-i fârîka ile geldiler, siz de alâmetlenin!» buyurduğu ve Hazreti Âî, Hamza, Zübeyr -rıdvanullahi aleyhim ecmeyn-in de alâmet ihtiyar ettikleri mervîdir.

Diğer âyet-i celîle şerhinde de:

«Cenâb-ı Allah'ın imdâdı olmadı illâ size beşâret oldu. Ve düşmandan kalbinize gelen korkuyu kaldırmak ve imdâd sebebiyle kalbinizi rahat ettirmek ve ıztrabınızı sükunete tebdil etmek için size meleklerle imdâd etdi. Halbuki nusrat ancak taraf-ı ilâhîden olur ki Allah Teâlâ istediği kullarına in'âm ve istediğinden intikama kadir ve herkesin halini bilir. Ve ef'âlî hikmet üzerine müstemildir.

Allah'ın size nusratı, müşriklerin kuvvetini teşkil eden erkân-ı mühimmesinden bir kısmını katletmek ve diğer bir kısmını elinize esir düşürmek veyahud onları mahmur kılarak her cihetten zarar görücü oldukları halde geri döndürmek için Hakk -celle ve âlâ - hazretlerinin inâyeti zuhur etmişdir.

Fâhr-i Râzî'nin beyânı vechile Vâcib Teâlâ ve Tekaddes hazretlerinin meleklerle imdâdını mü'minlere beyan etmekde mü'minlere iki fâide vardır.

Birincisi: Kalblerine ferah idhâl etmek,

5

Vallâhi ben sizin Bedir'e azîmetinizi duymadım, fakat hezîmetinizi iştiddim, demiş!

Sonra Sürâka suretinde görünen İblis ve avanesinin de şeytanlar olduğu anlaşılımış! Bir zaman sonra

İkincisi: Allah'ın nusrat edeceğini bilerek kalblerine kuvvet ve secâat vermektedir. Cenâb-ı Allah'ın nusratından da mü'minlere iki fâide vardır. Birincisi: Kâfirlerin bir tâifesini helâk edip kuvvetlerini kırmak, İkincisi: Onları mağlub, rezil ve rüsvay etmekle dîn-i İslâm'ın esâsını kurmak ve Cezîre-i Arab'a karşı şevket-i İslâmiyye'yi ilâa etmektir. Sahîh-i Buhârî Şerhi'ne nazaran meleklerin bu harbe yardımları harbe bizzat iştirak etmek suretiyle fiilî bir yardımdır. Nitekim âyet-i celifede:

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَأِكَةِ آتِي مَعَكُمْ فَتُنَبِّئُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَالِقِي فِي قُلُوبِ
الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا قَوْقُ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ

buyurulmuştur ki, bu ilâhî hitâb pek sârinçdir:

Hak Teâlâ hazretleri tarafından Meleklerle hitâben: «Haydi gidiniz, benim nusratım sizinle beraberdir. Mü'minleri saflarında tutunuz, sebat ettiriniz, ben şimdi kâfirlerin gönüllerine dehşet ve haşyet vereceğim, siz hemen onların boyunlarının üstüne vurunuz, vücudlarının bütün ek yerlerini, parmaklarını vurup kırınız» buyurdu. (Enfâl / 12)

Hadis-i sahih de bunu te'yid eder mahiyettedir ve bunların emsali pek çok sarîh rivâyetlerde vardır.

Mevâhib'de rivâyet olunur ki: O gün melâikenin kat'etdikleri kâfirlerin boyunlarında ve parmaklarının ucunda kara kara nişanlar var idi. Ashâb-ı ondan bilirdi idi ki, onlar melâikenin öldürdükleridir.

Âyet-i Celif'e de: «Sımalarıyla bilinen melekler» buyurulduğu vechile, Bedir'de bulunan her sahâbi bunları görmüşdür? Hatta ashâb-ı kirâmın görmesi şöyle dursun, Kureyş müşriklerinin de İslâm askerini birkaç misli gördükleri,

وَأَخْرَجُوا كَافِرَةً يَرُؤُهُمْ مِثْلَهُمْ رَأَى الْعَيْنِ

«Diğeri ise kâfirdi. Onlar öbürlerini (müslümanları) baş gözleriyle kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı.» (Âi-i İmrân: 13) Kav-ı celif ile hikâye buyurulmuştur ki bu görülen ziyâde de muâvenet için gelen melekler idi.

Pek çok harpde ordu-yı İslâm bu gibi ilâhî nusrat ve muâvenete mazhar olmuş ise de, İbn-i İshâk'ın, İbn-i Abbâs'dan rivâyetine göre meleklerin fiilen harbe iştirakî Bedir harbinin hususiyetindedir.

Buhârî'nin rivâyetine göre: Zürrakıy Rîfâa bin Râfi' -radiyallahu anhu- ensâr-ı dan ve Bedir'de hazır bulunan mücahidlerden idi. Der ki:

«- Bedir Harbi sırasında bir ara Cebrail -aleyhisselâm Nebî -sallallahu aleyhi ve sellâm -e geldi de:

«- Yâ Rasûlallah içinizdeki Bedir kahramanlarını ne mertebe sayarsınız?» diye sordu. Rasûlullah da;

Sürâka müslüman olunca aralarında şeytan işi olduğunu söyleşirler imiş.²³

O sırada Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri bir avuç ufak taş alıp:

«يُضَلُّونَ بِأَعْيُنِهِمْ» «Yüzleri kabih ve kara olsun» diyerek düşmanların üzerine atdı.

«- Müslümanların en faziletli sîmâları sayarız» buyurdu. Yahud buna benzer bir söz söyledi. Cebraîl de:

«- Biz de meleklerden Bedir'de hazır bulunanları böylece meleklerin hayırlısı addederiz» dedi.

İbn-i Abbâs -radiyallahu anhûma-'dan: rivâyete göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Bedir günü: «Ey Ebû Bekîr! İşte bu Cibrîl'dir. Allah tarafından sana yardımcı geldi. Atının başını ve gemini tutmuş, harb silahı ve zırhı üzerinde hücumu müheyyâ bir halde» buyurmuştur.

23.

وَأَذْرَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ
وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفُتَاتِ نَكَصَ عَلَى عَقَبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ
مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ

«Zikreğin o zamanı ki o zamanda şeytan amellerini kafirlere tezyin etdi. Ve «Size gâlib olacak bugün nasdan kimse yoktur ve elbette ben size yardımcıyım» dedi. Vakta ki İslâm ve kâfir askerleri birbirini görüp muhârebeye tutuşacağı zaman-Şeytan arkasını döndü ve dedi ki: Ben size refik olmam, zîra sizden ve amelinizden berîyim ve ben sizin görmediğiniz şeyleri görüyorum, binâenaleyh teşrik-i mesâl edemem. Çünkü ben Allah'dan korkarım, tahkika Allah'ın azabı şiddetlidir.» (Enfâl / 48) âyeti Bedir harbinde kâfirlerin nasıl bozguna uğradıklarını anlatıyor. (Tefsirine bakınız)

Evvelce Medine ahâlisinin hayvanlarını sürüp götüren Kürz İbn-i Câbir el-Fihri'nin bulunduğu bâdiyede oturan Urbân-ı Kureyş'in (Kureyş arablarının) da gelip Kureyş-i Mekke'ye yardım edecekleri de işidilmişdi.

Halbuki Kureyş ordusunun kuvveti zâten ehl-i İslâm'a nisbetle kat kat ziyade olduğu halde bir de Urban görüşü de gelip onlara katılacak olursa kuvvetleri daha ziyade artar diye ehl-i İslâm endişeye düşür olmuş idi. Onun üzerine taraf-ı Bâri'den meleklerle ehl-i İslâm'a imdâd olunacağı tebşir buyuruldu.

Her ne kadar Kürz İbn-i Câbir de Mekke Kureyş'ine yardım etmek niyyetinde bulunmuş ise de Kureyş ordusunun pek perişan bir haldé bozulduğunu haber alınca sarf-ı nazar etmişdir.

O taşların birer danesi müşriklerin gözlerine ve burunlarının deliklerine isâbetle onları sersem etdi.

Bu hal mûcizât-ı Nebeviyye'den ve Kureyş ordusunun bozulmasını mûcib olan esbâb-ı maneviyyededir.²⁴

Bu misillü sebeplerden dolayı artık Kureyş ordusuna tezelzül gelmiş olduğundan Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri hücûm emrini verdi. Şöyle ki:

24.

فَلَمَّ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى
وَلِيُثَبِّتِي الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءٌ حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

«Ey Mü'minler! Siz kâfirleri suretde katlettiniz ise de hakikatde katletmediniz, ve lakin onları hakikatde Allah katletti.

Ve yâ Ekreme'r-Rusûlî Düşmana sen toprak ve çakıl atmakla emrolduğün zaman zâhîrde atmış isen de hakikatde Allah Teâlâ atdı. Ve Allah Teâlâ mü'minleri nusrat ve zafer ve âyetleri müşâhede gibi birtakım nimetleriyle ehl-i imâni mütena'im kılmak için gözlerini toprakla doldurmuşdur. Zira Allah Teâlâ, kullarının sözlerini işitir ve hallerini bilir.» (Enfâl /17)

Kâzî Beyzâvî'nin beyanına nazaran Bedir'de Kureyş görülünce Hazret-i Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«— İşte şu gelen Kureyş'dir, kibir ve gururlarıyla geliyorlar ve Rasûlünü tekzib ederler. Yâ Rab! Va'd buyurduğün nusratını isterim», demesi üzerine Cibril-i emîn geldi «Yerden bir avuç toprak alıp kâfirlerin gözlerine atmasını» tarif etdi.

Bu toprak hakikatde Cenâb-ı Allâh'ın kudretiyle atılmamış olsaydı, sâir efrâd-ı beşerin atdığı gibi kâfirlerin bâzısına isâbet eder, bâzısına isâbet etmezdi.

Bir avuç toprağın bin kûsur kişiye isâbet etmesi hârik'ul-âde mucize kabîlinden olup mucizeyi halk eden ise Hak -celle ve alâ - hazretleri olduğü cihette remyi Cenâb-ı Hakk kendi zâtına nisbet etmişdir.

Fahr-i Râzî, Hâzîn ve Nîsâbü'r'nin beyânlarına nazaran bu âyet-i celle'nin sebep-i nüzûlü:

Bedir Gazası'ndan fariğ olunca ashâb-ı kiramdan biri muhârebe esnasında kendisinin düşmanı, katletmesinden şecâatle bahsederek iftiharla başlayınca Cenâb-ı Hak bu âyeti inzâl buyurarak ehl-i imâni müfâharetden men etmişdir.

«— Her kim bugün düşmandan yüz çevirmeyip de sebât eylesen ve şehîden vefât eylesen Cenâb-ı Hak elbette onu cennete koyacaktır. Bugün şehid olanlara Cennetü'l-Firdevs hazır ve onlara Rıdvân muntazırdır!» yollu hem sahîh, hem müessir sözlerle ashâb-ı kirâmını teşvik ederek:

«— Haydi şiddetli hamle ve hücum ediniz!» diye buyurdu.

Hazrec kabilesinden **Umeyr ibn-i Humâm** -radiyallahu anh- hazretleri hurma yerken cennet müjdesini işitdikde:

«— Peh peh! Cennete girmek için şu heriflerin elinde ölmekten başka bir şey lâzım değil mi? Pekiyi!» diyerek elindeki hurmaları yere atdı ve hemen sell-i seyf edip şehâdetin faziletine dâir güzel ve müessir beyitler söyleyerek düşman üzerine hücum etdi. Artık geri dönmeyip nice müşrikîni katl etdikden sonra nihayet kendisi dahi şehîd olarak Cennet'ül-Firdevs'e gitdi -radiyallahu anh.

Millet-i İslâmiyye'de okdan başka silah ile şehid olanların birincisi **Umeyr ibn-i Humam**'dır.

Afra Hatun'un büyük oğlu Avf -radiyallahu anh- dahi şehâdet mertebesine nâil olmak için zırhını çıkarıp atdı ve hemen sell-i seyf ederek düşman üzerine hücum etdi. Ve müşrikînden nicelerini öldürdü. Nihayet kendisi de şehid olup muradına erdi, -radiyallahu anh.-²⁵

25. Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

«— Şehidin Allah indinde yedi hasleti vardır:

1 - Kanı ilk akdığı anda günahları mağfiret olunur,

Sâir ashâb-ı kirâm hazarâtı dahi hep dalkılıç olup ileri seçirdiler. Taraf taraf hamle ve hücum ile düşmanın saflarını yardılar.

Ale'l-husus Cenâb-ı Allah'ın arslanı Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- her hangi tarafa hücum etdiyse düşman firkalarını yarıp geçirdi. Hazret-i Ali -radiyallahu anh- dahi ona peyrev olarak önüne gelen müşrikleri kılınç ile ikiye biçer idi.

Kureyş'in meşhûr reislerinden Zem'a bin Esved, Hazret-i Hamza ile Hazret-i Ali hattına rast gelerek derhal onu katl etdiler. Ve kardeşi Ukayl ibn-i Esved de o sırada katl olundu.

Benî Sehm'in en büyük reisleri olan dört kişi bu muhâcemede katl olundu. Şöyle ki:

Münebbih ibn-i Haccâc-ı Sehmî'yi Ebû Yüsr'ül-Ensari Hazretleri katletdi. Nebîh ibn-i Haccâc-ı da Hazret-i Hamza ile Hazret-i Sa'd ibn-i Ebî Vakkas katl etdi. Nebîh oğlu As'ı ve bir de Eb'ul-As ibn-i Kays-ı Sehmî'yi de Hazret-i Ali katletdi.

Bunlardan başka Hazret-i Ali Kureyş rüesâsından Hazret-i Talha'nın amcası Amr ibn-i Osman ibn-i Amru't-Teymî'yi ve Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ'nın kardeşi

2 - Cennetdeki makamını görür,

3 - İman e'bisesi giydirilir,

4 - Yetmiş iki huri ile tezvîç edılır,

5 - Kabir azâbından kurtarılır ve kıyâmet gününde büyük korkudan emîn olur,

6 - Başına dünya ve dünyadakilerden kıymetli yakuttan vakar ve heybet tâcı giydirilir,

7 - Ehl-i beyti ve akrabasından yetmiş kişiye şefâat eder. (Râmûzu'l-ohâdhis)

Nevfel ibn-i Huveylid ile Ubeyde bin Said bin As bin Ümeyye'yi dahi katletti.

Ebû'l-Buhterî bin Hişam da Mücezzer ibn-i Ziyad elinde maktul oldu. Kureyş reislerinden olan Ebû'l-Buhterî Mücezzer'e rast gelmiş, Mücezzer ona:

– Peygamberimiz bizi, sizi öldürmekden men etdi, onun için sana dokunmayacağız demiş. Ebû'l-Buhterî de:

– Yanındaki arkadaşının ne olacağını sormuş. Onunla harb edileceği cevabını alınca, Ebû'l-Buhterî de:

– Bütün Arab kadınlarının benimle istihzâ etmelerine tahammül edemem, hepsi de «Ebû'l-Buhterî arkadaşlarını bıraktı kaçdı» derler. Asil bir insan arkadaşını teslim etmez, meğer ki can vere veya başka bir yol bula» demiş ve Mücezzer üzerine hücum etmiş ise de kendisi maktûl düşmüş idi.

Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- Ebû Cehil zannıyla rüesây-ı müşrikînden ve Benî Mahzûm'dan Hâlid bin Velid'in kardeşi Ebû Kaÿs ibn-i Velid'i, Hazret-i Ali de Benî Mahzûm'dan Abdullah ibn-i Münzir'i katletti.

Yine rüesây-ı Kureyş'den Ümm-ü Seleme'nin kardeşi Mes'ud ibn-i Ümeyye el-Mahzumî dahi Hazret-i Hamza'nın kılıncından geçti. Ebû Seleme'nin kardeşi Esved ibn-i Esed dahi bu sırada katlolundu.

Bedir Günü Ukkâşe Radiyallahu Anh

Muhammed ibn-i İshâk -rahmetullahi aleyh - rivâyet eder ki:

Bedir gününü Ukkâşe bin Muhsan -radiyallahu anh- o kadar cenk etdi ki, elindeki kılınc param parça oldu ve ufalandı da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in yanına geldi. Peygamberimiz -aleyhissalâtü ve's-selâm - dahi eline bir ağaç budağı verip:

«— *Var bununla cenk eyle!*» dedi.

Ukkâşe -radiyallahu anh- elindeki budağı bir kere silktiği gibi bir güzel uzun muhkem okkalı kılınc oldu. Ondan sonra gitdi, tâ Bârî Teâlâ ve Tekaddes hazretleri müslümanlara fetih müyesser edinceye kadar ol kılıncı cenk eyledi. Sonradan Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri ile nice gazalara gidip o kılıncı kullandı. Hatta şehid olduğu zamanda elinde aynı kılınc bulunuyordu.

Ebû Cehil ve Kureyş Reislerinin Âkıbeti

Ehl-i İslâm'ın en büyük düşmanı Ebû Cehil'i öldürmek mûcib-i mübâhat bir keyfiyet olacağından hep ashâb-ı kirâm hazarâtı onu rast getirmek isterlerdi.

Ebû Cehil ise yetmiş yaşında pek gözlü, korkunc yüzlü, anûd ve mütemerrid bir mel'ûn olup:

«— Anam beni bugün için doğurmuşdur!» diye ızhâr-ı cesaret eder ve askerini cenge sevk ederdi. Kendi aşireti olan *Benî Mahzûm* yiğitleri kendi etrafında mih çıkını gibi olduklarından yanına varılamazdı.

İki asker birbirine kavuşacağı esnâda Abdurrahman ibn-i Avf -radiyallahu anh- hazretleri saff-ı harbde

olup sağında ve solunda ensârdan Benî Neccar'dan iki kişi bulunmuşdu.

Abdurrahman ibn-i Avf der ki:

«Böyle korkulu bir vakitte rüzgârın germ ü serdini görmemiş iki çocuk arasında kaldım» diye düşünürken bunlardan harb ve darbe daha elverişlisi ile bulunmak isterken onlardan biri beni gözü ile süzdü, yenimden çekip bana:

– Ey amuca, sen Ebû Cehil'i tanır mısın? Bana göstersene! dedi.

– Evet tanırım ey kardeşimin oğlu, Ebû Cehil'i ne yapacaksın? dedikde o:

– Bana haber verildiğine göre Ebû Cehil, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e sebb edermiş. Hayatım irade ve kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, onu bir görürsem, artık benimle ondan eceli yakın olan ölünceye kadar, şahsım onun şahsından ayrılmayacaktır. Allah ile ahd etdim, Ebû Cehil'i gördüğüm gibi üzerine hamle edip ya onu öldüreceğim veyahud bu uğurda öleceğim» dedi.

Bir gencin heyecan halinde böyle söylediği kat'î şu söze doğrusu teaccüb ve hayret etdim. Bu iki gençden öbürü de beni gözden geçirerek diğerinin söylediği gibi söyledi.

Bu sırada gözlerim hiçbir tarafa takılmadan ben Ebû Cehil'i görmüşdüm. O, Kureyş askeri içinde hiç durmadan ileri geri dönüp duruyordu. Ben:

«– Gençler! Öteye beriye telaşla giden şu şahıs bana sorup savaşmak istediğiniz Ebû Cehil'dir» dedim.

Onlar da hemen kılınçlarıyla saldırdılar. Hemen ikisi birden fırlayıp çifte şahin gibi süzülüp Ebû Cehil üzerine hücum ve hamle ettiler.

Bu iki genç meğer Afrâ Hatun'un oğlu Muâz ile Muavvez nâm iki fedâi karındaşlar imiş.

Halbuki ensârdan Muâz ibn-i Âmr ibn-i Cemuh nâm bir fedâi dahi Ebû Cehil'i gözetir imiş. Bu esnada fırsat düşürmüş ve Ebû Cehil'in ayağına bir kılınç vurmuş. Fakat Ebû Cehil'in oğlu İkrîme de kılınç ile onun kolunu yaralamış. Şte bu sırada Afrâ Hatun'un oğulları Muâz ile Muavvez de yetişip Ebû Cehil'in işini tamam etmişler. Sonra dönüp Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerinin huzûruna geldiler ve hâdiseyi arz etdiler. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de:

«– Ebû Cehil'i hanginiz öldürdü?» diye sordu.

Muâz ibn-i Afrâ ile Muâz ibn-i Cemûh'dan her ikisi de «Ben öldürdüm» dedi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de:

«– Kılınçlarınızı sildiniz mi?» diye sordu. Onlar da:

«– Hayır silmedik?» diye cevap verdiler. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri de kılınçlarına ne kadar kan bulaşmış olduğunu ve ne derece derinlikde batmış olduğunu tedkik edip gözden geçirdi. Onları tatyîb için:

«— İkiniz de öldürmüşsünüz» buyurdu. Fakat Ebû Cehil'in ele geçen eşyasını Muâz ibn-i Amr ibn-i Cemûh'a verdi. Çünkü maktûlün metrûkâtına istihkak icab eden kâtil-i şer'î, Ebû Cehil'i çok yaralayan ve karnını deşen İbn-i Cemûh idi. -rıdvanullahi teâlâ aleyhim ecmeiyin-

Ebû Cehil kendisini eşref-i kabâil-i Arab olan Kureyş'in reisi bilir ve Ehl-i Medîne'yi «çiftçi» diye tahkir edegelirken onların elinde ölmek pek gücüne gitmiş ve hatta Muâz Hazretleri kendisini kılıncı ile vurunca:

«— Keşki beni çiftçilerden başka bir adam öldürseydi!» demişti.

Bu esnada Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri:

— Acaba Ebû Cehil ne yapıyor? Kim gidip de ondan haber getirir? buyurdukda:

Abdullah ibn-i Mes'ûd Hazretleri koştu, Ebû Cehil'in yanına gitdi, gördü ki can çekişiyor. Hemen başını kesmek üzere sakalından tuttu. Ve ayağıyla boynuna basdı. Ebû Cehil gözlerini açdıkdâ: «Yâ Eba Cehil sen misin?» dedi. Ebû Cehil ise son nefese gelmiş olduğu halde pervasız İbn-i Mes'ûd'a:

«— Ey koyun çobanı! Pek sarp bir yere çıkmışsın. Bir büyük kişiyi kavm u kabilesinin öldürmesi hemen şimdi olmuş bir iş değil yâ! Bu olağan işdir. Fakat galebe hangi tarafdadır?» diye sordu. Abdullah ibn-i Mes'ûd -radıyallahu anh- de:

– Nusrat ve galebe ehl-i İslâm'a yüz gösterdi.

الْإِسْلَامُ يَغْلُو وَلَا يَغْلَى عَلَيْهِ dedi. Ebû Cehil'i sekerât halinde daha ziyade ye'se düşürdü.

Ebû Cehil, artık her cihetden me'yus ve nevmîd olunca:

«– Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e söyle, şimdiye kadar O'nun düşmanı idim, şimdi düşmanlığım bir kat daha arttı» dedi.

Derhal Abdullah ibn-i Mes'ûd -radiyallahu anh- onun başını kesdi. Son nefesinde de imâna gelmeyip küfründe ısrar ile canını cehenneme ismarlayıp gitti.

Abdullah ibn-i Mes'ûd -radiyallahu anh-'in cüssesi nahîf ve küçük, Ebû Cehil'in başı ise büyük olduğu halde onu yüklenip götürmesi temâşâyâ şayan bir keyfiyyet olarak:

«İşte Allah'ın düşmanı Ebû Cehil'in başı!» diye Huzûr-ı Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerine getirdi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri Cenâb-ı Allah'ın nusretine teşekkür ederek:

«– Bu Ümmet'in Fir'avn'ı işte budur!» buyurdu.²⁶

26. İbn-i İshâk'ın rivâyetine göre İbn-i Mes'ud der ki:

«Ben vardığımda Ebû Cehil'i son nefesinde buldum. Ve ayağımı boynuna dayayarak:

– Ey tanrı düşmanı! Allah seni hor ve zelif kılsın! dedim. Ebû Cehil de:

– Niye beni horluyorsun? Sizin öldürdüğünüz kişi hakir olur mu? dedi. Sonra Ebû Cehil'in başını koparıp Rasûlullah'ın huzuruna getirdim» demiştir.

Bu esnada Afrâ Hâtun'un oğlu Muavvez -radiyallahu anh- nice işler gördükden sonra kardeşi Avf gibi o dahi şehid oldu. -radiyallahu anh-

Ebû Cehil'in kardeşi As ibn-i Hişâm dahi bu sırada katledildi. Kureyş'in meşhûr reislerinden Tuayme, ehl-i İslâm'dan birkaç zatı şehid ettikten sonra kendisi de Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'in kılıncından geçti.

Ebû Cehil, müslümanların en azgın düşmanı ve husumetkâr hareketlerin başlıca müsebbibi olduğundan bunun katli keyfiyeti hakkındaki rivâyetler pek çoktur. Yalnız Buharî'nin bu babında birbirini te'yid eder beş-altı hadis-î şerif vardır.

Ebû Cehil Mekke'de İbn-i Mes'ud -radiyallahu anh-'e çok ezâ cefâ etmişdi. Ebû Cehil'in, «Sizin öldürdüğünüz, yahud kavminin öldürdüğü kişinin fevkında kimse var mıdır?» sözleriyle de «Bu yolda ölümüm ne benim için küçük-lükdür, ne de sizin için bir şereftir» demek istemiştir.

Bunlardan başka Buharî'nin bu babında daha birkaç rivâyet vardır ki, müellif rivâyetinde çok imsak eder olduğu halde ilk İslâm harbinin ilk mübarezesine ehemmiyet vermiş bulunuyor ve Ebû Cehil'in katli hakkında şu hadisi rivâyet ediyor:

Enes bin Malik -radiyallahu anh-'in rivâyetine göre: Hazret-i Rasûlullah -salallahu aleyhi ve sellem:

«— Acaba Ebû Cehil ne iş gördü? Ne oldu? Kim bakıp anlar?» buyurdu. İbn-i Mes'ud -radiyallahu anh- «Ben bakar anlarım» diye gitti. Ve Ebû Cehil'i Afrâ'nın iki oğlu Muâz ile Muâvvez tarafından vurularak son nefesinde ölüm halinde buldu. İbn-i Mes'ud:

«— A.... Sen misin Ebû Cehil? Vuruldun mu?» dedi. Ravi der ki:

«Sonra İbn-i Mes'ud Ebû Cehil'in sakalından yakalayıp çekti. Ebû Cehil:

«— Sizin öldürdüğünüz kişinin fevkında bir kimse var mıydı? Yahud kendi kavminin öldürdüğü kişinin fevkında bir kimse var mıdır?» dedi.

Mevâhib'den:

Kâdî İyâz -rahmetullahi teâlâ aleyh - naklinde İbn-i Vehb'den rivâyet olunmuştur ki: «Muaz İbn-i Amr -radiyallahü teâlâ anh-'in bir eline ikrime bin Ebû Cehil, kılıcıyla öyle çalmış ki, koparamamış, lâkin eli derisinde sallanır vaziyette Muâz -radiyallahü anh- işte bu hallyle, Rasûlullah -sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretlerinin huzuruna gelmiş. Rasûlullah -sallallahü aleyhi ve sellem- Hazretleri, o kopmak üzere olan elini tükürünce, eli sapasağlam oluvermişdi. Ondan sonra Hazret-i Muâz, -radiyallahü anh- tâ Hazret-i Os-mân -radiyallahü anh- zamânına kadar, hayattâ kaldı ve böylece muammer oldu» demiştir.

Kureyş, kumandanları Utbe ile Ebû Cehil'in katlinden sonra orduda dayanacak kimse kalmayıp cesaretleri de bozulduğundan umumiyetle yüz çevirdiler.

Zübeyr -radiyallahu anh- şöyle rivâyet etmiştir ki:

«— Bedir günü ben Ubeyde bin Said bin As'a kavuştum. O, başından ayağına kadar zırhlanmış, ve silahlanmıştı. Onun yalnız iki gözü görünüyordu. Ona «Zat'ül-Kerîş» derlerdi. Bana: «Zatü'l, Kerîş'im!» diye meydan okudu.

Ben de hemen ona harbemi saldırdım ve gözüne vurup yerleştirdim. Ubeyde hemen öldü. Zübeyr der ki:

Ayağımı onun üstüne koydum. Sonra harbemi olanca kuvvetimle çekip çıkardım. Fakat harbemin iki tarafı eğilmişti.²⁷

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in en insafsız düşmanlarından ve Kureyş'in birin-

27. Tecriid-i Sarîh Tercemesi 10/154)

Zübeyr oğlu Urve'nin rivâyetine göre, bu harbe kıymetli bir harb hatırası olduğu için onu Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Zübeyr'den âriyeten istemiş, Zübeyr de vermiş idi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-in irtihâlinde Zübeyr geri aldı. Sonra Hazret-i Ebû Bekir istedi. Ona da verdi. Ebû Bekir'in irtihâlinde isteyip geri almıştı. Bu defa Hazret-i Ömer istemiş, Ona da vermiş ve irtihâlinde almıştı. Sonra Hazret-i Osman istemiş, O'na da verip, şehâdeti üzerine Hazret-i Ali'ye, sonra da evlâdına geçmiştir. Hazret-i Ail evlâdından da Zübeyr'in oğlu Abdullah isteyip almış ve Abdullah ibn-i Zübeyr katl olununcaya kadar onun yanında kalmıştır.

Zübeyr -radiyallahu anh- dahi Bedir Muharebesi esnasında müteaddid yerlerinden yaralanmıştı. Bilhassa omuzundaki yarası o kadar derin idi ki, kapandıktan sonra içine bir parmak girebiliyordu.

ci derecedeki reislerinden Ümeyye bin Halef ki, hem ihtiyar, hem de şişman idi. Muharebenin son devrine kadar dayandı. Nihayet kendini oğlu Ali ile beraber Abdurrahman ibn-i Avf -radiyallahu anh-'e teslim etmeye mecbur oldu.

İbn-i Avf, meârif-i kadîmeye mebnî esir etmek isterken o sırada Ümeyye:

«— Kimdir o - Şu demirlere bürünüp safları yırtan bahadır?» diye sormuş!

İbn-i Avf dahi:

«— Amm-i Resûlillah Hazret-i Hamza bin Abdülmuttalib!» diye cevap vermişti.

Ümeyye bin Halef: «Aaah! Bize bu işleri eden ve bizleri bu halde koyan hep odurl!» demiş. Onlar bu sözde iken, Hazret-i Bilâl -radiyallahu anh- evvelce kendisine çok işkenceler etmiş olan Ümeyye'yi gördüğü gibi:

— Yâ Ensârallah! İşte keferre ve fecerenin reisi Ümeyye bin Halef... Vurunuz! Öldürünüz!» demekle, Afrâ Hâtun'un oğlu Muâz ile ensârdan bazıları seçirdib Ümeyye bin Halef'i öldürmek istemişler. Ümeyye kendisini Abdurrahman bin Avf'a siper etmiş ise de ensâr mızraklarını Ümeyye'ye isabet etdirerek öldürmüşler. Ammar bin Yasîr -radiyallahu anh- de Ümeyye'nin oğlu Ali'yi katletmiş idi.

Abdurrahman bin Avf'ın o esnada kolu da yaralanmış ve yarası uzun müddet kapanmamışdı.

El-hâsıl Kureyş ordusuna fütur gelerek pek fena halde bozuldu. Ve Ehl-i İslâm muzafferiyete nâil oldu.

Müslümanlara her türlü ezâ ve cefâyı revâ gören, müslümanlara işkence yapmaktan zevk alan ve müslümanlığı imhâ için her türlü plân tatbikatına çalışan Kureyş rüesâsı kâmilen helâk olmuşlardı.

İlk nazarda iki ordu karşı karşıya geldiği zaman zâhirî görünüş vaziyetine bakılacak olursa müslümanların muvaffakiyetini hiç kimse ümid edemezdi.

Kureyş içinde bütün ordularını besleyecek derecede zengin adamlar vardı. Müslümanların yiyecekleri de azdı. Kureyş'in bin kadar askeri vardı. Müslümanların askeri ise 305 (üçyüz beş) kişi idi. Müslümanların mücehhez askerleri azdı. Müşrikler ise tepeden tırnağa kadar mücehhez idiler.

Bütün bu gayr-i müsâvi şerâite rağmen harbin nihayetinde meydân-ı muharebede müslimînden şehîd düşüp kalan ile mecrûh olup da bilahare şehîd olanların altısı muhâcirînden, altısı Hazrec ve ikisi Evs kabilesinden olmak üzere sekizi de Ensârdan olarak, ondört şehid idi.

Düşmanın ise bütün belli başlı rüesâsı Şeybe, Utbe, Ebû Cehil, Ebû'l-Buhterî, Zem'a bin Esved, As ibn-i Hişâm, Ümeyye bin Halef, Münebbih ibn-i Haccâc hep maktûl düşmüşlerdir. Yetmiş maktûlleri vardı, bundan başka yetmiş de esir alınmıştı.

Bu esirlerden Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in amcası Abbas ve amcazâde-

leri Akıyl ibn-i Ebî Tâlib ve Nevfel ibn-i Abdülmuttalib ve Hazret-i Zeyneb -radiyallahu anha-'nın zevci Eb'ul-As ibn-i Rebî Kureyş'in eşrâfından idiler ki, bunlar bir müddet sonra hep şeref-i İslâm ile müşerref olmuşlardır.

Süheyl ibn-i Amr el-Mahzûmî, Halid ibn-i Hişâm el-Mahzûmî, Übeyy ibn-i Halef'in oğlu Abdullah, Hazret-i Sevde'nin kardeşi Abd ibn-i Zem'a, Esved ibn-i Âmir, Velid ibn-i Velid ve Ümeyye bin Halef'in azadlısı Nestâs dahî esirlerin eşrâfından idi.

Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerinin emri ile harb esnâsında maktûl rüesâ-yı Kureyş'in cesedleri -bunların adedi çok olduğu için ayrı ayrı gömmeğe imkân bulunmadığından- büyük bir kuyu kazılarak hepsi içine atılmak suretiyle gömüldü.

Yalnız Ümeyye bin Halef zırhı içinde şişmiş olduğundan olduğu yerde üzerine taş ve toprak atılarak örtüldü. Ve bazı efrâd-ı maktûlîn de muhtelif yerlere gömüldü.

Abbas ibn-i Abdülmuttalib'in Esir Edilmesi

Ebû'l-Yüsr, Abbas'ı tutup esir eyledi. **Mevâhib'**de İmam Taberânî nakleder ki:

«— Abbas büyük adam idi. Ebû'l-Yüsr ise göze hor görünür bir adam idi. Abbas'a dediler ki:

– Ne hoşsun bed-asıl bir adama tutuldun, dilesen kendi avucun içine alırdın? Abbas da dedi ki:

«– Karşımdan geldiği gibi gözüme Handeme - Mekkede bir dağ adıdır - gibi göründü.»

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri ashâb'ına ısmarlamış ve: «Abbas'a kim rast gelir ise katletmeye; zira kendi iradesiyle gelmemiştir, müşrikler zorla getirmişlerdir» buyurmuşdu.

Tarihî malûmata nazaran şöyle buyurmuşdur:

– «Emînim ki küffar Benî Hâşim'i kendilerini tâkibe mecbur etmişlerdir. Yoksa Benî Hâşim kendi arzularıyla bize karşı gelmezlerdi. Binâenaleyh şayed düşman saflarında Abbâs veya başkasına rast gelirseniz onları öldürmeyiniz.»

Huzeyfe;

– «Niçin? Biz harb sahnesinde biraderlerimizi karşılayacak olursak onları bile korumayız. Nerede kaldı Benî Hâşim'i korumak? Hudâ şahidim olsun ki Abbâs'a tesadüf edersem kendi elimle öldürürüm» dedi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bu mukabeleden incinmiş ve Hazret-i Ömer'e:

– **Ey Ebû Hafs! Peygamberin amucasının yüzüne kılınçla vurulur mu?** buyurmuş, Hazret-i Ömer de:

– Müsâade ediniz Huzeyfe'nin kellesini uçurayım!» demişti.

Bedir'in Zaferle Neticelenmesi ve Esirler

Rasûl-i Ekrem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri bu muzafferiyet haberini müjde etmek üzere Zeyd ibn-i Hârise -radiyallahu anh- hazretlerini Medine'ye gönderdi. O dahi varıp Medîne'ye müjde verdi.

O esnâda Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz'in kerîmesi Rukyye -radiyallahu anhâ- hazretleri irtihal etmekle Hazret-i Zeyd'in Medine'ye vusûlünde henüz defn edilmiş olduğundan Medine'de bulunan ehl-i İslâm hüzn ü keder içinde idi.

Esirler kaçmamak için Ömer ibn-i Hattab -radiyallahu anh- onları bağlamaya memur olup esirlerin reisi olan Abbas'ı pek sıkı bağlamış olduğundan gece inlerdi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri o gece amcasının iniltisini işitmekle müteessir olarak gözüne uyku girmedî. Ensâr-ı kirâm hazarâtı, Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in aslâ rahatsız olmamasını iltizam eder olduklarından, gece uykusuz kaldığını işitdikleri gibi bazıları gelip Abbas'ın bağlarını gözdüler. Ve meccânen afvını talep etdiler.²⁸

28. Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in gönlüne ıztrab veren şeylerden birisi de, amucaları Abbâs'ın, esirler arasında kırılı, paslı, süflî bir halde görünmesi idi.

Buhârî'de: «Enes ibn-i Mâlik -radiyallahu anh- rivâyetine göre ensârdan bazı kimseler, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den:

– Hemşirezâdemiz Abbâs'ın necât fidesinin kendisine bahş edilmesine izin ver! diye müsâade istedilerse de, Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- din işine iltimas sokmamak ve esirleri müsâvi muameleye tâbi kılmak için gönlündeki ağır bir ıztraba rağmen muvâfakat etmedi. «Bir dirhem bile bırakılmaz!» diye kat'î bir red cevabı ile ensârı karşıladı.

Halbuki esirler hakkında ne türlü muamele olunmak lazım geleceğine dair henüz vahy-i ilâhî vârid olmadığından bunlar hakkında re'y ile muâmele olunmak lazım gelirdi. Fahr-i Âlem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerinin re'y ile olan işlerde müşâvere eylemeleri dâima sünnet-i seniyyeleri idi.

Meclis-i Meşveret'de herkes reyini serbest söyler idi.

Ömer ibn-i Hattâb -radiyallahu teâlâ anh- hazretleri Vahy-i İlâhî'ye imtisalde ne kadar sür'at ve salâbet gösterir ise, re'y ile olacak işlerde dahi aslâ hatır ve gönüle bakmayıp bilâ -tereddüd kat'î reyini verir ve sözünü kesdirir idi. Ekseriyâ reyinde musiyb (isabetli) olurdu. Nice defa reyî sonradan nâzil olan vahy-i ilâhî'ye muvâfık gelmiştir.

Binaenaleyh kendisine «Ömer'ul-Fârûk» denilmiştir ki, Hak ile bâtılın arasını tamamiyle fark ve temyiz edici demektir.

Hazret-i Abbâs'ın fidesinin terki istifzan edilirken ensârın Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'e karşı gösterdikleri müstesna nezâket ile ensâr-ı kirâm, «Amcanız Abbâs» demeyip «hemşirezâdemiz» demişlerdir.

Halbuki ensâr Abbâs'ın dayıları değil, belki babası Abdülmuttalib'in dayılarıdır. Çünkü Abdülmuttalib'in anası Selma bint-i Amr Neccar oğullarıdır. Abbâs'ın anası ise Medîne'li değildir ve ensârdan olmadığına siyer müelliflerinin ittifakı vardır. Şu halde ensârın Abbâs'a dayı olmaları babası Abdülmuttalib'in vasıtasıyladır.

Yine Enes ibn-i Mâlik'in rivâyetine göre, Bahreyn'den Alâ bin Hadramî, mühim miktarda haraç malı göndermişti. Bunun taksîmi sırasında Hazret-i Abbâs -radiyallahu anh- geldi:

«- Yâ Rasûlallah, bu maldan bana da bir hisse ver. Çünkü ben vaktiyle hem kendi nâmıma ve hem de Akıyl bin Ebî Tâlib nâmına fide verdim. Şimdi onun mukabilinde almak isterim!» demişti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de «All diyerek Abbâs -radiyallahu anh-'in ihramının eteğini dünyalık ile doldurmuşdu.

Bu kerre esirler hakkında dahi ne yapmak lazım geleceğine dâir Hazret-i Peygamber -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz, ashâb-ı kirâmıyla istişâre buyurdu:

– «Cenâb-ı Hak sizi onlara gâlib ve zaferyâb etdi, şimdi onlar hakkında ne yapmak istersiniz?» diye sordu.

Hazret-i Ebû Bekir -radiyallahu anh- «Esirlerden bedel almak ve onunla ashâbı takviye etmek ve aşâiri silahlandırmak» reyinde idi.

Hazret-i Ömer'ul-Fârûk -radiyallahu anh- «Esirlerin cümlesinin boyunlarının vurulmasıyla vücudlarının izâle edilmesi cihetini» iltizam etdi. Ve hatta:

– «Yâ Rasûlallah! Bunlar rüesâ-yı müşrikîndir, kâfirlerin muktedâ-bihidirler. Binâenaleyh Hamza'ya müsaade et, kardeşi Abbâs'ı ve Ali'ye müsaade et, biraderi Akıyl'i, ve bana da müsaade et, akrabamdan fûlanın boyunlarını vuralım. Vücutlarını izâle ile yeryüzünden fesadlarını def'edelim. Zira bunlarda emâre-i salâh yokdur!» dedi.

Sa'd ibn-i Muâz -radiyallahu anh- de «bu re'y» de bulundu. Bu söz Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in reyine hoş gelmedi. Binaenaleyh:

«— Yâ Ebâ Bekir! Sen Hazret-i İbrahim'e benzersin; zira İbrahim -aleyhisselâm - kendine bey'at etmeyenlerin salâhlarına dua etdi.»

Hazret-i Ömer'e hitaben:

«– Yâ Ömer! Sen de Nuh -aleyhisselâm-'a benzersin zira Nûh -aleyhisselâm - kendine imân etmeyen kâfirlerin küllîsinin helâkine dua etdi» buyurdular.

Esirler hakkında muameleyi ashâbın reyine havale edip, Hazret-i Ebû Bekir ve ashâb-ı kirâm fidye ile terhîsleri cihetini iltizam edince Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ashâb-ı kirâmın bu nokta-i nazarını kabul etmiş, fidye mukabilinde esirler serbest bırakılmışlardı. Bunun üzerine şu âyet-i celîle nâzil olmuştur:

لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾

Yani: «Allah'ın ilm-i ezelisinde mukarrer olmasaydı aldığınız fidyeler mukabilinde elbet büyük bir azab erişecek idi.²⁹

Bu âyet-i kerîmenin telakkisi üzerine Hazret-i Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'le Hazret-i Ebû Bekir -radiyallahu anh-'in gözlerinden yaşlar boşanmış idi.

Ertesi günü Hazret-i Ömer Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri ile Hazret-i Ebû Bekir'i ağlar görünce bükâlarının sebebini sordu.

29. Enfâl Sûresi / 68

Bu âyet-i kerîme, Enbiya-yı izam için icthad'ın cevâzına ve icthadlarında hatânın vukûuna ve lâkin hataları üzerine takrir olunmayıp derhal o icthad'ın hata olduğuna taraf-ı ilahîden vayh ile tenbih olunacaklarına delâlet eder. Çünkü esirlerden fidye alınarak terhiysleri Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in reyine muvâfık idi.

Hazret-i Rasûlullah da: «*Arkadaşlarının haline ağlarım. Zira onlara azab şu ağaçdan daha yakındır*» buyurdu.

O zaman Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve selleme ganîmet malı hakkında bir şey vahy olunmamıştı.

Müslümanlar Arabların âdetine tevfikân Bedir'de ganîmet toplamaya başlamışlardı. Bundan dolayı tehdid olunmuşlardı. Fakat evvelce onlara ihtârâtda bulunulmadığı için afv olunmuşlar ve aldıkları ganîmet de halâl olmuşdu. Çünkü:

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا ﴿٦٩﴾

Yani: «**Aldığınız ganâimi artık halâl ve pak olarak yeyiniz**» buyurulmuştur.³⁰

Bedir gazasında esirlerden alınan bedelin her okkası kırk dirhem olmak üzere yüz okka altın imiş.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz esirlerden dörder bin dirhem bedel alınarak salıverilmelerini emir buyurdu. Esirler Medine'ye götürülür iken yolda Ukbe bin Ebî Muayt ile Nadr ibn-i Haris'i katletirdi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri Bedir'de üç gün kaldıktan sonra Ordu-yı Hümâyûn ile kalkıp Medine'ye avdet buyurdu.³¹

30. Enfâl Sûresi / 69

31. Buhârî'de Ebû Talha -radiyallahu anh-'in rivâyetine göre: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- düşman bir kavme gâlib gelince onun açık bir sahasında üç gün kalmak âdeti idi. Bedir günü harb sonunda Kureys

Benî Neccâr'dan Abdullah ibn-i Ka'b'ı emvâl-i ganâim üzerine memur etdi. Kervânı tecessüse memur olan Talha ve Said ibn-i Zeyd -radiyallahu anhüma-hazretleri de vazifelerinden Medine'ye avdetlerinde Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz ile Bedir'e teşriflerini haber alarak o tarafa seğırtmişler ve yolda buluşup gazâsını tebrik etmişlerdir.

eşrâfından yirmi dört kişinin cesedlerinin bir araya kaldırılmasını emr etdi de bunları Bedir kuyularından pis bir kuyuya atdılar. Bu suretle pis kuyu yeni pislikleri ihtiva ediyordu.

Bedir Harbinin üçüncü günü olunca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- devesinin getirilmesini emr etdi. Yol ağırlığı da deveye yüklenip bağlandı. Yürüdüler. Ashâb birbirlerine:

«Her halde Rasûlullah ile bâzı hâcet için gidiyoruz sanırsız» dediler. Nihayet Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- maktûllerin atıldığı kuyunun bir tarafında durdu. Ve maktûlleri kendi adlarıyla, babalarının adlarıyla çağırılmaya başladı.

«Yâ fülân ibn-i fülân! Yâ fülân ibn-i fülân! Siz Allah'a ve Rasûlullah'a itâat etmiş olsanız idiniz itâatınız sizi sevindirir miydi? Şüphesiz sevindirirdi. Ey maktûller! Biz Rabbimizin bize va'd ettiği nusrat ve zaferi muhakkak surette gerçek bulduk. Siz de bâtil Rabbimizin va'd ettiği mevhum nusrat ve zaferi gerçek buldunuz mu?» buyurdu.

Râvî Ebû Talha der ki: «Yâ Rasûlullah, kendilerinde hayat eseri bulunmayan şu cesedlere ne söylersin?» dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-: «Muhammed'in hayatı yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki benim söylediğim sözleri siz onlardan daha iyi işitir değilsiniz!» buyurdu.

İbn-i İshâk ve Ahmed bin Hanbel gibi rivâyet âlimlerinin Enes ibn-i Mâlik'den rivâyetüne göre Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-: «Yâ Utbe bin Rebîa! Yâ Ümeyye bin Halef! Yâ Ebâ Cehil ibn-i Hişam!» diye seslenmiştir. Buhârî bu hadîsin sonunda tâbîî imamlardan Katâde'nin şu sözlerini rivâyet ediyor: «Cenâb-ı Allah Bedir kuyusundaki cesedleri Peygamber'in hitâbesini işitdirecek derecede hayat verir. Bu suretle azgın Kureys müşrikleri ayıplanmış, küçüklülmüş, azab edilmiş ve kaçırıkları fırsatlara hasret ve yaptıkları mezâlime nedâmet etdirilmiş olur.

Katâde'nin bu icthadı Abdullah ibn-i Ömer'in mezhebidir. Ve işitmek hakikat manâsına mahmûldür. Hazret-i Aîşe -radiyallahu anha - ilm ile tevil etmiştir. Buhârî'nin rivâyetine göre Aîşe bunu «Sözlerimi sizden iyi anlarlar» diye tefsir etmiştir.

Esirlerin ve Ganîmetlerin Taksimi

Safrâ Boğazı'ndan çıkıldıkda emval-i ganâimi Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz ashâb-ı kirâma müsâvat üzre taksim etdi. Ve esirleri de geride bırakıp Medine'ye avdet buyurdu. Ve bu müddet dokuz gün sürdü. Bir gün sonra da esirler Medine'ye getirildi.

Harb esirleri Medine'de Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in huzûruna getirildiği zaman «Ezvâc-ı Mutahhara» dan Sevde -radiyallahu anha- da hazır bulunuyordu. Akrabasından olan Süheyl ibn-i Amr'ı esirler arasında görünce:

«— Esaret zincirlerini kadınlar gibi kendi elinle mi taktın? Niçin harb sahnesinde erkekçe ölmedin?» demişdi. Süheyl ise pek belîğ bir hatîbdi. Her ictimâlarında nutuklar ederdi. Hazret-i Ömer -radiyallahu anh-, bu adamın ileride belîğ nutuklar îrâdından men'i için hiç olmazsa bir iki dişinin sökülmesini teklif etmiş, Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de:

— Ben bir adamı sû-i teşekküle uğratacak olur isem Cenâb-ı Hakk da beni -peygamber olduğum halde - aynı şeye uğratar» diye cevap vermişdi.

Esirler ikişer üçer ashâb arasında taksîm olunmuş, Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bu esirlerin hoş tutulmasını emir buyurmuşdu.

Ashâb hurma ile teayyüş ederek hanelerindeki esirlere kendi ekmek ve yemeklerini verir, me'kûlât ve meşrûbatına güzel bakarlar idi.

Esirler arasında bulunan Mus'ab bin Umeyr'in kardeşi Ebû Uzeyr diyor ki:

Nezdlerinde esir bulunduğum Ensâr, yemek vakitleri geldikçe kendileri hurma yerler, bana da ekmek ve katık verirlerdi. Ben bu vaziyetden utanır, yemeği onlara teklif ederdim, fakat onlar kabul etmezlerdi. Çünkü Rasûl-i Ekrem onlara bize iyi bakılmasını emr etmişdi.

İşte Ahlâk-ı İslâmiyye'nin şeref ve ulviyyeti!...

Harb esirlerinin temiz elbiseleri yokdu. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bunlara temiz elbiseler verilmesini emr etdi. Fakat Hazret-i Abbas o kadar boylu poslu idi ki hiç bir kimsenin elbisesi ona uymamışdı. Abdullah ibn-i Übeyy boyca ona benzediğinden elbisesini ona vermişdi.

Buhâri'ye göre bu iyiliğine karşı Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de gömleğini onun ölümünde kefen olmak üzere vermişdi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in amcası Abbâs haylice zengin bir zat idi. Harbe giderken zevcesi Ümmü'l-Fadl'e külliyyetli altun verip:

«— Ben muharebeye gidiyorum, şayed bana bir hal olur ise bu altunlar seninle evlâdımındır» demiş, buna ikisinden başka kimse vakıf değil imiş. Abbâs askere sarf edilmek üzere de haylice altun almış, lâkin vakt-i harbde elinden alınmış.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bu kerre ona gerek kendisi için ve gerek biraderzâdeleri Akıyl ve Nevfel için bedel vermesini emr etdikde muharebede elinden alınmış olan altınların bu yolda mahsub edilmesini talep ve rica etmişti.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri de:

– Bizim aleyhimize sarfetmek üzere taşıdığın altunu sana bırakamayız, diyerek onun bu ricâsını kabul etmedi.

Abbâs da:

– Yâa... Beni avuç açdırıb da dilendirecek misin? dedi.

Onun üzerine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri de:

– Hani Mekke'de haremın Ümm'ül-Fadl'a bıraktığın altınlar nerede? Ve Ümm'ül-Fadl'a «Benim ne olacağım mâlum değildir, eğer ölürsem bu altın oğlanlarımla senindir» demedin mi? diye buyurdu.

Halbuki Abbâs o altınları zevcesine verirken yanında kimse yok idi. Abbâs da:

«– Yâ Rasûlallah bunu sana kim söyledi? Bunu kimse bilmiyordu. Çünkü ben bunları Ümm'ül-Fadl'a gecenin karanlığında verdim, yanımda kimse yokdu ve kimseye de demedim» deyince, Hazret-i Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de:

«— *Bana Rabbim haber verdi!..*» buyurdu. Abbâs da:

«— *Yâ Rasûlallah, ben senin içinde şübhe ediyordum, şimdi şübhem kalmadı, ben şehadet ederim ki sen sâdıksın!*» dedi. Ve kelime-i şehâdeti getirdi. Ve biraderzâdelerine de imân etmelerini emr etdi. Ve Allah'dan daha ziyade hayır ve mağfiret isterim» diye sözlerine hitam verdi.³²

32. Abbâs hazretleri iman ettikten sonra:

– Benden fidye olarak alınan maldan daha ziyade ve hayırlı olarak Allah Teâlâ bana mal verdi. Ve çok şeye mâlik oldum. Hatta yirmi aded köleye mâlik oldum ki herbiri yirmişer bin dinar döndürüyorlar ve istediğim zaman bana zemzem veriyorlardı. Binâenaleyh Cenâb-ı Allah'ın va'd ettiği mağfiretine muntazırım» buyurduğu mervîdir.

Amm-i Rasûlullah Hazret-i Abbâs, esir olarak huzur-ı risâfete getirilince Ashâb-ı Rasûlullah, Abbâs'ı şirk ile ve sıta-i rahmi kat'ederek Rasûlullah ile muharebeye kadar cür'et etmesiyle ithâm ve tekdir etmeleri üzerine Abbâs Hazretleri:

«— Size ne oluyor ki kabahatîrimizi söyler, iyiliklerimizi saklıyorsunuz» demesi üzerine Hazret-i Ali -radiyallahu anh-'in:

– Sizin için iyilik var mıdır? Nedir iyiliğiniz? sualine cevaben Abbâs:

«— Biz sizden efdaliz, zira Mescid'i tamir ederiz, Kâbe'nin örtüsünü örtürüz ve esirleri koyuveririz» deyince şu âyet-i celîle nâzil olduğu mervîdir:

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِم بِالْكَفْرِ
أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ* إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ
اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْضُرْ
إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ* أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ
وَإِعْمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ*

«— Müşrikler için kendi nefislerine küfürle şehadet eder oldukları halde Allah'ın mescidlerini tâmir etmek câiz olmadı. İşte şu küfür üzerine devam eden kâfirlerin amelî derece-i itibârdan sâkıttır ve onlar ebediyyen cehennemde kalıcılarıdır.» (Tevbe/17)

Yani Mescidler mü'minlerin ibâdethâneleri olduğundan kâfirlerin o misillü mübarek mahalle hizmet etmeleri câiz değildir. Zira onlar kendi nefisleri aleyhinde küfürle şehadet ettiklerinden, küfürle itihar eden ve ehl-i imâna buğz u adâvetle me'luf olan kimselerin Allah'ın mescidlerini tâmirle iliyâkalları olamaz. Binâenaleyh onlar ne kadar iyi amel işleseler yok

Lâkin bedeli afv edilmeyip sâir esirler gibi bedel tedarik edip vererek Mekke'ye avdet eyledi.

Diğer bedel vermeye iktidarı olanlar da peyder pey bedel vererek Mekke'ye avdet etdiler.

Yalnız bedel vermeye iktidarı olmayıp da okuma-yazma bilen esirler de ensârdan onar çocuğa yazı öğretmek ve sonra Mekke'ye gidilmesine müsâade edilmek üzere Medine'de alıkonuldu.

Mekke ahalisinden okur yazar çok olup, Medine'de de bu vesile ile okur-yazar kimseler çoğaldı. Hazret-i Zeyd ibn-i Sâbit de bu vesile ile okuma-yazma öğrenmişti.

Hz. Hatice'nin Hatırası ve Ebû'l-Âs

Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz'in büyük kerimesi Zeyneb -radiyallahu anha'nın zevci Ebû'l-Âs bin Rebî esir edilince; fidyesinin verilmesi için haber göndererek Zeyneb'in gerdanlığını istemişti, ki bu gerdanlık Hz. Hatîce tarafından düğün hediyesi olarak verilmişti.

Hazret-i Hatîce -radiyallahu anha'nın ber-güzarı olan gerdanlığının böylece dellâl elinde gezer satılık

mesâbesinde ve kendileri ebediyyen cehennemdedirler. Çünkü küfürle işlenen amelde fâide olmaz, zira amelin esası imândır. Diğer âyet-i celleda dahî mescidin tamirine ehil olanları beyan etmek üzere:

«—Allah'ın mescidlerini tamir etmek, Allah'a ve yevm-i ahirete îman edip namazını kılan ve vâcib olan zekâtını veren ve din uğrunda hiç kimseden korkmayıp ancak Allah'dan korkan kimselere mahsusdur. İşte şu evsâfî câmi olan kimseler ibâdet-i ilâhiyyeyi edâ ve tariyk-i

mal gibi bedel-i esâret olarak meydana çıkması Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in yirmi beş senelik hatıratını hatırlatmış ve mübarek gözleri yaşarmış ve ashâbına bakarak:

– *Bir vâlide hatırasını kızına bırakmak icâb etmez mi? Rey ü tensib ederseniz Zeyneb'in esirini salıveriniz, bedelini de geri çeviriniz»* buyurmuşdu.

Ashâb-ı kirâm da bu halden pek müteessir olmuşlardı. Ashâbın cümlesi kabûl ettiklerinden gerdanlık Zeyneb'e iade olunmuşdu.

Tahliye olunan Ebû'l-Âs, Mekke'ye avdet etmiş, esâretten kurtulduğunda müslûman olmamıştı. Ve Zeyneb'i de Medine'ye göndermişti. Zengin bir tacir olan Ebû'l-Âs birkaç sene sonra Sûriye'ye giderek, ticaret malları ile dönerken müslûmanlar tarafından yakalanmış

Hakk'a sülûk eden mühtediler zümresinden olmaları me'mûl-i kavidir.» (Tevbe / 18/ ve diğer âyet-i ceflede:

«Siz huccaca su vermeği ve Mescid-i Haram'ı tamir etmenizi Allah'a ve yevm-i âhirete imân edip de fi-sebilillah mücâhede eden kimsenin imanı ve mücâhedesini gibi mi kırsınız ve ikisi müsâvî mi zannedersiniz? Eğer böyle zannediyorsanız bu zannınız fâsıddır. Zira indallah şirk ile beraber mescid'i tâmir ve huccac'a su vermek hiçbir zamanda imânla beraber düşmanla muharebe eden kimse ile müsâvî olamaz. Çünkü Allah Teâlâ zâlimleri hidâyetde kılıp doğru yola sevk etmez.» (Tevbe/19)

Abbâs hazretleri zamân-ı câhiliyyede huccacı hurma suyu ile sulamak vazifesiyle meşgul olup zamân-ı İslâmiyyetde dahî Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz o vazifeyi amcası uhdesinde ibka buyurmuşdur.

İbn-i Abbâs'a bir Arâbî gelip: «Amucazadeleriniz müsâfirlere bal ve süt verirlerdi. Size ne oldu ki hurma şerbeti veriyorsunuz? Yoksa muhtac mısınız veyahut bahil misiniz?» dediğinde; İbn-i Abbâs:

– Muhtac ve bahil değiliz, fakin Rasûlullah Üsâme ile beraber bizim haneyi teşrifinde biz hurma şerbeti getirdik; Rasûlullah tahsin buyurdu. Rasûlullah'ın tahsin buyurduğu şeyi biz tebdil edemeyiz, dediği Müslim'de mezkûrdur.

ve malları müsâdere edilmiş; fakat Zeyneb -radıyallahu anha-'ya ilticâ ettiğiinden kendisine bütün malları iâde olunmuşdu.

Bu ikinci lûtuf, Ebû'l-Âs'ın müslümanlığa karşı duyduğu muhalefeti bertaraf etmiş, o da Mekke'ye dönerek hesaplarını görmüş, sonra İslâmiyeti kabul ederek şu sözleri söylemiş idi.

«Sizin mallarınızı heder etmek için müslüman olduğumu söylemenizi istemediğimden işte geldim, hesaplarınızı gördüm, ondan sonra gidiyorum!»

Esirlerden Ebû İzzet'il-Cümehiy nâm şâir-i meşhur ki, şiirinden başka sermayesi yok idi. Fîmâ ba'd ehl-i İslâm aleyhinde bulunmamak şartıyla bi-lâ bedel salıverildi.

Yine esirlerden Muttalib ibn-i Hantab ile Saffî bin Rifâa dahi böyle meccânen âzad buyuruldu.

Ebû Leheb ve Âkıbeti

Diğer taraftan münhezim olan Kureyş taiffesi-nin yetmiş nefer maktûl ve yetmiş nefer esiri olup bakıyyet'üs-süyûfu târ u mâr olarak düşe kalka Mekke'ye gitmişlerdi.

Ebû Süfyân ibn-i Hâris ibn-i Muttalib de beraber Mekke'ye vardı. Ebû Leheb ile görüştükte Abbâs'ın zevcesi Ümm'ül-Fadl ile kölesi olup İslâmını gizli tutan Ebû Râfi'de mecliste hazır oldukları halde Ebû Leheb, Ebû Süfyân'dan Bedir vakasını sordu. O dahi:

«– Vallahi hiç bir şey değil. İllâ biz Muhammedilere mülâki olduğumuzda arkalarımızı onlara teslim etdik. Dilediklerini katli ve dilediklerini esir etdiler. Lakin nâsı levm ü tayîb de eylemem. Zira ablak atlara binmiş bir alay süvari var idi. Onlara mukavemet mümkün değildi» diye cevap verdi.

Ebû Râfi'de: «O gördüğünüz süvari melâike idi» deyince Ebû Leheb gazaba gelip ona bir sille vurdu.

Ümm'ül-Fadl ise gayrete gelip:

«– Bîçâre köleyi efendisi burada yok diye dövüyor-sun!» diyerek bir çadır direği ile Ebû Leheb'in başını yardı. Onun üzerine Ebû Leheb gam ve kederinden hasta oldu. Vücuduna ârız olan hastalıktan cesedi lâşe gibi o kadar fena kokar idi ki, evlâdları bile yanına yaklaşamazlardı. Nihayet «adese» denilen bir hastalıktan vefat edip, lâşesi üç gün yabanda kaldı. Oğulları bazı siyah arabaları ücretle gönderip uzakdan üzerine toprak atmak suretiyle cenazesi ortadan kaldırılmıştır.

Sâir Kureyş de Mekke'de bir ay kadar Bedir'de mak-tul olan ölüleri üzerine mersiyeler söyleyerek mâtem edip ağladılar.

Ebû Leheb ve karısı hakkında nazil olan Sûre-i Celile'de:

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا
كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ
الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ﴿٥﴾

«Ebû Leheb'in nefsi helâk oldu. Ve dünyada işlediği ameli de helâk oldu. Ebû Leheb'in malı ve ameli kendinden belâyı def edemedi. Yakında alev sâhibi ateşe girer. Odun götürücü olduğu halde Ebû Leheb'in zevcesi de cehenneme dahil olur. O hatunun boynunda hurmadan yapılmış ip vardır.»³³

Bu sûre-i celîlenin sebab-i nüzûlü:

Birgün Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz, Safâ üzerinde Kureyş'in büyüklerini davet ile dîn-i İslâm'a dâhil olmalarını teklif edince Ebû Leheb de:

– Bizi bunun için mi davet etdin? Tebben lek! Yani helâk olasın! demekle kalb-i Nübüvvet'i rencide edince Cenâb-ı Hak -azze ve celle - hazretleri Rasûlünün kalbine ârız olan kederi izâle ve tesliye için bu sûreyi inzâl buyurmuşdur.

Ebû Leheb'in karısı Ümm-i Cemîl de Rasûlullah'a şiddet-i adâvetinden dağdan «muğıylan diken» ve sâir çalılırları arkasında getirir; Rasûlullah'ın yolu üzerine saçardı. Halbuki Cenâb-ı Hakk'ın sıyanetiyle o dikenler üzerinde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz yürürken ipekden döşeme üzerinde yürür gibi yürür ve hiç bir şey tesir etmezdi.

Bu sûre-i celîlenin evvelinden nihâyetine kadar Cenâb-ı Hak, Ebû Leheb'in haremîni zemm edince bu zemme tahammül edemeyip husûmetini alenen ilâna başlaması üzerine herkes Rasûlullah'a olan hased ve

33. Tebbet sûresi, 1-5

garazını anladığından Ebû Leheb'in Rasûlullah hakkında lâıyk olmayan sözleri hiç kimseye tesir etmemeye başladığı gibi kendi hakkında herkesin buğz u adâveti artmış, nâs ındinde kağr ü kıymeti kalmadığı gibi herkesin nefretini de kazanmışdı.

İşte Cenâb-ı Hakk'a karşı sell-i seyf edip de hakkı ibtâle çalışanların âkıbeti... Dünya ve ahiretde hüsranda kalacakları şübhesizdir.

Mevâhib'de naklolunduğuna göre;

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizi doğduğunda Ebû Leheb'in cariyesi Süveybe emzirmişdir. Efendisine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in velâdetini beşaret etdikde Ebû Leheb de onu azad eylemişti.

Ebû Leheb vefat etdikden sonra bir gece vâkıru'ya da gördüler. «Yâ Ebâ Leheb halin nedir?» dediler. Cevâben:

– Cehennemdeyim, amma Düşenbe (Pazartesi) geceleri geldiği zaman azâbım hafifletilir. Parmaklarımın arasını emerim, su çıkar onu içerim, dedi.

Sebebi budur ki, Düşenbe (Pazartesi) gecesi Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- dünyayı teşrif etdikde Süveybe gelip bana haber vermişti. Ben de âzâd etmiş idim Hak Teâlâ onun mukabelesinde Düşenbe geceleri azabımı tahfif edip bu ihsanı kıldı.»

İbn-i Cezerî -rahmetullahi aleyh - der ki:

Ebû Leheb gibi bir kâfir Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretlerinin doğduğu gece bu ihsanı etmekle cehennem içinde fâidesini müşahede edince kıyas eyle ki, bir kimse mü'min ve muvahhid ola, o gecelere tazîm edip, Rasûlullah hürmetine in'âm ve ihsanlar eyleye. Hak Sübhanehu ve Teâlâ cânibinde ne kadar lûtf u keremlere müstehak olur!

İşte mü'minlere lâîyk olan budur ki Mevlid ayında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hürmetine Mevlid-i Şerif okutalar, hayrat yapıp fukaraya vereler, demişlerdir.

Ve mücerredir ki, bir kimse Mevlid ayında Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- hürmetine cem'iyet ve ziyâfet ile Mevlid-i Şerif okutsa o yıl içinde belâdan emin olup muradı ne ise hâsıl olur demişlerdir.

Abdullah ibn-i Me'sûd -radiyallahu anh- der ki:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Kâbe'ye yönelerek Kureys'den dört kişi hakkında duâ etmişdi: Şeybe bin Rebîa, Velid ibn-i Utbe, Ebû Cehil ibn-i Hişâm, Utbe bin Rebîa.

Abdullah ibn-i Mes'ûd yine diyor ki:

Allah adına yemin ederim ki, ben onları - harb başlamadan önce Hazret-i Peygamber Efendimiz'in bunların katl olunacaklarını gösterdiği yerlerde - vurulup

yatdıklarını gördüm. O gün hava sıcak olduğundan güneş bunların şekillerini değiştirmiş idi.

Buhâri'nin yine bu bâbdaki rivâyetine göre, Ebû Zerr-i Gıfârî -radiyallahu anh- der ki:

«Kat'î olarak and içerim ki,

هَذَا خِصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ

âyeti, Bedir Günü cenkleşen altı kişi hakkında nâzil olmuştur. Bunlar Hamza, Ali, Ubeyde bin Hâris - radiyallahu anhüm - ile Utbe, Şeybe, Velid'dir.

Hac Sûresi'nin 19. âyeti olan bu kavli-i şerîfin tamamının meâli şöyledir:

«— Şu iki zümre (müslim-kâfir) iki hasımdır ki, kendi Rabb'leri hakkında davaya düşmüşlerdir. O küfreden zümre için ateşden elbiseler biçilmiştir. Başlarının üzerine kaynar su dökülecektir.»

Yine **Buhâri**'nin rivâyetine göre Hazret-i Ali -radiyallahu anh- de:

«Kıyamet gününde ben Hak divanında müşriklerle muhakeme üzere durmak için ilk diz çöken kimse olacağım» demiştir.

Bu hadisin râvisi Kays bin Ubâde,

هَذَا خِصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ

bu âyetin ilk İslâm harbinin ilk mübârizleri hakkında nâzil olduğunu söylüyor.

Buhârî'nin Muavviz kızı Rubeyya -radiyallahu anhâ'-dan rivâyetine göre şöyle demiştir:

«Ben gelin olduğum gün kuşluk vaktinde Nebî -sal-lallahu aleyhi ve sellem- düğününe gelmişti. O sırada birtakım kızcağızlar def çalarak babalarımızdan Bedir Gazası'nda şehid olanların menkibelerini yâd ediyorlardı. Nihayet bu kızlardan birisi:

«İçimizde bir Peygamber vardır ki, O yarın ne olacağını bilir!» dedi. Bunun üzerine Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- câriyeye:

«- Kızım öyle söyleme, evvelce söylemiş olduklarını inşâd eyle» buyurdu.

Gaybe ve istikbâle âid vak'ayı bilmek Cenâb-ı Allah'a mahsus olduğu için Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bunun kendisine nisbet edilmesini men etmiştir.

Yine **Buhârî'nin Abdullah ibn-i Ömer**'den rivâyetine göre:

Ömer'in kızı hemşirem Hafsa, Sehm'li Huzafe'nin oğlu Huney's'den dul kalmıştı.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem - Efendimiz'in ashâbından olan Huney's, Bedir muharebesinde hazır

bulunmuş ve oradan yaralı gelerek Medine'de ölmüştü. Babam demiştir ki:

– Osman ibn-i Affan'a kavuştum. Ona Hafsa'yı almasını teklif etdim. Ve «Ey Osman, istersen Ömer'in kızı Hafsa'yı sana nikah edeyim» dedim. O da:

«– Bu işi bir düşünüyüm» dedi. Birkaç gün bekledim. Sonra karşılaştığımda «Şu günümde evlenmek doğru olmadığını anladım» dedi. Sonra Ebû Bekir'e vardım, ona da: «İstersen Ömer'in kızı Hafsa'yı sana nikah edeyim» dedim. Ebû Bekir susdu. Ve bana bir cevap vermedi. Ben de Osman'a kızdığımdan ziyade Ebû Bekir'e sinirlendim. Osman bir cevap olsun vermiş ve özür dilemişti. Birkaç gün daha eğlendim. Sonra:

Hafsa'yı Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- istedi ben de Rasûlullah'a nikah etdim.

Bu ara bana Ebû Bekir geldi ve şöyle özür diledi:

– Ey Ömer! Hani sen Hafsa'yı bana teklif edip de sana bir cevap vermediğim zaman bana darılmışdın sanırım, öyle mi? diye sordu. Ben de:

– Evet doğrudur, dedim. Bunun üzerine Ebû Bekir:

– Senin teklîfine cevap vermekden beni bir şey men edemezdi. Ancak şu var ki, ben Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den Hafsa'yı almak istediğini bana söylediğini iyi biliyordum da Rasûlullah'ın sırrını duyurmak istemiyordum. Şayed Rasûlullah Hafsa hakkında düşüncesini biraksa idi onu muhakkak ben kabul ederdim.³⁴

34. Tecrid-i Sarih Tercemesi, Kâmil, Miras 10/158

Bedir mağlubiyetinin haberleri Mekke'ye ulaştığı zaman her âile mâtem tutmuşdu. Fakat Kureyş mahcubiyetini saklamak için mâtemi men etdi. Harb de üç oğlu ölen Esved, hissiyatını ketm edememekle beraber ağlamaktan utanmış, bir gün bir feryad duyarak hizmetkârını çağırmış, ona:

– Mâteme müsâade verildiyse sel gibi yaşlar dökerek içimi açmak istediğimi söyle, demiş.

Fakat hizmetkâr ancak devesini kaybeden bir kadının ağlamakda olduğu haberini getirince Esved de şu beyti inşad etmiş:

– Demek o kadın bir devesini kaybetdiğinden ağlıyor ve uykusunu fedâ ediyor... Hayır! Sen deven için ağlama! Bedir'deki talihsizliğimize ağla... Ağlayacaksan Ukayl için ağla... Arslanların arslanı Hâris için ağla!.. demişdi.

Umeyr İbn-i Vehb'in Müslüman Olması

İslâmiyyetin en müdhiş düşmanlarından Umeyr ibn-i Vehb bir gün harbde Safvan ibn-i Ümeyye ile Bedir zâiyatı için ağlıyorken Safvan:

– Vallahi artık hayat yaşamaya değmez! demiş.

Umeyr de: «Doğru söylersin, borçlu olmasam, âilem olmasa yalnız başıma Medine'ye gider Muhammed -salallahu aleyhi ve sellem-'i öldürürdüm demiş!

Safvân ona:

– Fakat sen hiç merak etmel Ben senin çocuklarına bakmaya hazırım, demişdi.

Bunun üzerine Umeyr evine dönmüş, kılıncını zehirlemiş, Medine'ye hareket etmişti. Umeyr Hazret-i Ömer'e tesâdüf etmiş, Hazret-i Ömer de onun halinden şüphelenmiş, onu yakalayarak huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e getirmişti.

Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- de Ömer'e:

- Bırak şu adamı Ömer! Umeyr'e de:
- Bana yaklaş, niye geldin? buyurdu. Umeyr de:
- Oğlumun serbestisini temin için geldim, dedi.
- O halde niçin kılınçla geldin?
- Ona ehemmiyet vermeyiniz, çünkü Bedir'de bir işe yaramadı.

- Hayır Umeyr! Sen hücrede Safvân ile beraber beni öldürmeyi tasarladınız!

Bu sözler Umeyr'i titretti:

- Muhakkak sen Allah'ın Peygamberisin, çünkü bunu bir ben, bir de Safvân bilir, dedi.

Umeyr İslâmiyeti kabul etdi. Mekke'ye döndü. Ve hem de Mekke'de hemşehrilerini irşâda meşgul olarak birçoğ zâtı irşâda muvaffak oldu.

Buhâri'nin Kind'li Mikdad ibn-i Amr -radiyallahu anh-'den rivâyetine göre:

Müşarun ileyh Mikdad Bedir'de hazır bulunan ashâbdan idi. Şöyle demiştir:

Ben bir kere Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e:

Yâ Rasûlallah! Şöyle bir mes'ele hakkında ne buyursunuz? Ben kâfirlerden bir kişi ile karşılaşır vuruşurken benim iki elimden birisini kılınçla vurup koparsa, sonra benden kaçıp bir ağaca iltica etse de:

– Ben Allah için müslüman oldum, لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ dese ben onu tevhid kelimesini söyledikten sonra öldürebilir miyim? dedim.

Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri:

«– Hayır onu öldürme!» buyurdu. Ben:

Yâ Rasûlallah! O benim iki elimden birisini kesdi ve kopardı da kelime-i tevhidi elimi kopardıktan sonra söyledi» dedim. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

“– Sakın onu öldürme! Eğer onu öldürürsen o, senin onun öldürmezden evvelki vaziyetindedir. (Çünkü müslüman olmuştur, kanı mâsumdur, taarruzdan masûndur). Sen, onu söylediği tevhid kelimesini söylemezden evvelki vaziyetindesin, çünkü kanın kısas ile mübah olmuştur” buyurdu.³⁵

Buhâri'nin Cübeyr ibn-i Mut'im -radiyallahu anh-'den rivâyetine göre:

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz müşriklerin Bedir maktûlleri hakkında şöyle buyurmuşdur:

«— *Ey Cübeyr! Eğer baban Mut'im ibn-i Adiy sağ olsaydı, sonra şu kokmuş cifeler hakkında şefâat etseydi hiç şüphesiz bunları Mut'im'e diri diri ve fidye-i necât almaksızın bağışlardım!*»

Îzâhı:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bu kadar kanlı düşmanları bağışlamak derecesinde Mut'im ibn-i Adiy'e teveccüh göstermesi, Mut'im'in Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in üzerinde pek büyük hakk-ı minneti bulunmasındandır. Şöyle ki:

Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Tâif seferinden me'yus bir halde Mekke'ye dönüp geldiğinde Mut'im:

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerini himâyesine almış ve dört oğluna emredip silâhlandırarak bunların her birisini Kâbe'nin birer rüknüne dikmek sûretiyle Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- üzerinde himâyesi olduğunu Kureyş'e karşı ilân etmiştir.

Bu haber Kureyş'e erişince Kureyş Mut'im'e gelerek:

– Sen hakk-ı himâyesi muteber olup küçük görülme-
yen bir kimsesin! deyip himâyesini kabul etmişlerdir.

Bundan evvel Kureyş, Hâşimîleri Hâşim oğulları mahallesinde muhasara ettiklerinden mahsurlar hakkında bir sahîfe yazmışlardı. Bu alçak sahîfeyi Mut'ım ibn-i Adiy paçavra gibi yırtıp atmışdı. İşte, Mut'ım'ın bu şerefli eline hurmeten on dört senelik bir zulüm ve husûmetin intikam mahsulünü bile Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri «Bağışlarım!» buyuruyor.

Mut'ım ibn-i Adiy, Bedir Harbi'nden önce Mekke'de doksan küsur yaşında ölmüştür.

Bedir Senesi Hâdiseleri ve Zekât'ın Farz Oluşu

Bedir zaferini müteâkib Ramazan-ı Şerif'in sonunda sadaka-i fitir vermek vâcib oldu. Ve İyd-i Fıtır'da bayram namazı kılındı. Zekât vermek dahî bu sene içinde farz oldu.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri de Bedir'den mansûr ve muzaffer olarak avdet buyurduğunda dîn-i İslâm pek ziyâde kuvvet buldu. Ve hep düşmanların gözleri yıldı.

Medîne'deki Yahûdîler, «Tevrat'da mezkûr olan Nebiyy-i âhir-zaman budur!» demeye başladılar.

Ve bazı Yahûdîlerden de îman eden oldu. Bazıları da zâhiren İslâma geldi. Ehl-i İslâm içinde münafıklar da peyda olmaya başladı.

Hicret-i Nebeviyye'den sonra Yahûdîler Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'le cenk etmemek ve onun düşmanlarını cenge teşvik ve tahrik etmemek üzere muâhede etmişlerdi.

Medîne civarında Yahûdîler başlıca Kureyza, Nadir nâmiyle iki kabîleye münkasim idi ve bunlardan başka Kaynuka denilir bir kabîle var idi ki Medîne'nin Aliye nâhiyesi civarında Cisr-i Buthan nam mahalde sâkin olup kal'aları metin ve kendileri cesâret ile mâruf idi. Hazrec Kabilesi onların muâhid ve hâmîsi idi.

Yahûdîler ehl-i İslâm'dan birini katl ile nakz-ı ahd eylemiş olduklarından Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri Hicret'in ikinci senesi Şevval'inde ensârdan ve Evs Kabilesi eşrafından Ebû Lübâbe bin Abdî'l-Münzir -radiyallahu anh- hazretlerini Medîne'de kâim-i makam bırakıp Livâ-i Şerif'i amcası Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'in eline verip guzât-ı müslimin ile birlikde on beş gün kadar Medîne'den çıkdı. Benî Kaynuka ise nihayet-i Zî'l-kâde guresinde teslime mecbûr oldular...

Hazrec eşrafından reîs'ül-münâfikiyn Abdullah ibn-i Übeyy onların katlden afviyyetini istirham ve bu hususda ziyade ısrar ve ibrâm etmekle Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- de onları katlden sarf-ı nazar ederek Şam tarafına nefy ü tard etdi. Ve kal'alarındaki esliha ve sâir emvâl-i ganâimin humusunü (beşde birini) beytül mâle alıp bakîsini guzât-ı müslimîn beyninde (arasında) taksim etti.

Ebû Süfyân ibn-i Harb ibn-i Ümeyye ma'hud ker-vân ile Mekke'ye varıp arkasında Bedir'de münhezim

olan asker de bozuk düzen Mekke'ye vasil olduklarında Kureyş'in birinci derecede reisleri kimi telef ve kimi esir olduğundan, Ebû Süfyân bittabi' Kureyş'in reisi makamında bulunarak Ehl-i İslâm üzerine bir sefer etmedikçe karıların yanına varmamak ve ıtrıyyat sürünmemek üzere yemin etmişdi.

Bunun üzerine ikiyüz atlı ile Mekke'den çıkıp Medîne civarına geldikde ileriye biraz atlı göndermiş onlar da Medîne'ye bir saat kadar mesafesi olan bir mahalle gelip ehl-i İslâm'dan bir zâtı şehid etmişlerdi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de onu işitdiği gibi seksen süvari ve yüz yirmi piyade ile Medîne'den çıkıp o tarafa azîmet buyurdular.

Kureyş tâifesi ise henüz Bedir bozgunluğunun acısını unutmamış olduklarından hemen firara yüz tuttular. Ve hafiflemek için yanlarındaki zâd ü zahire çuvallarını atarak kemâl-i sür'atle kaçıp geri gittiler. Bu cihetle ehl-i İslâm, Kureyş'e yetişemediler. Fakat arkalarından bu çuvalları toplayıp zahmetsizce hayli zahîre elde etdiler.

Bu seferde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz, Medîne hâricinde beş gece kalmış ve Zilhicce'nin dokuzuncu günü Medîne'ye vâsil olmuşdu.

Ferdâsı günü bayram namazını kıldı ve kurban kesdi. Ve ashâb-ı kirâma dahî kurban kesmeleri için emir buyurdu.

Yine bu Zilhicce ayında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri kerîme-i muhteremesi Fâtîmet'üz-Zehrâ -radiyallahu anha - hazretlerini amca-

zâdesi Ali bin Ebî Tâlib -radiyallahu anh- hazretlerine tezviç buyurdu. O vakit Hazret-i Fâtıma on beş yaşında, Hazret-i Ali yirmi bir yaşında idi.

Bu sene içinde kibâr-ı ashâb-ı kirâmdan Osman bin Maz'um -radiyallahu anh- hazretleri dâr-ı bekaya rihlet etmiştir.

Yine bu sene Kureyş rüesâsından Ümeyye bin Salt da ölmüştür.

Ümeyye, kütüb-i semâviyyeyi mutâlea ile bi'set-i Nebeviyye'ye muttali olmuş fakat kendisi Nebiyy-i âhir-zaman olmak emeline düşmüş iken Hâtemu'n-nebiyyîn Muhammed Mustafâ -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem, Efendimiz hazretleri şeref-zuhur etmekle hasedinden nâşi küfr ü dalâletde devam etmiştir. Bedir vakasında Şam'da bulunup sonra da Mekke'ye gider iken Bedir karyesine uğrayarak orada maktul olan dayızâdeleri Utbe ve Şeybe'nin gömüldüğü kuyunun başına varıp onların mersiyesi olarak bir kâside söylemiş ve müteakiben kendisi de azm-i cehennem eylemiştir.

Bedir'den Sonra Yahûdilerin Tavrı

Hicretin üçüncü senesi Yahûdi Nadir kabilesi rüesâsından Ka'b ibn-i Eşref'in idâmı vuku buldu. Şöyle ki:

Kâ'b ibn-i Eşref şâir olup Rasûl-i Ekrem Efendimiz'i hicvederdi.

Bu esnâda Mekke'ye gelmiş ve Mekke'de iken Bedir vakasına dâir mersiyeler söyleyerek Kureys'i ehl-i İslâm aleyhine tahrik etmiş idi.

Ensar'dan ve Evs kabilesinden Muhammed bin Mesleme -radiyallahu anh- kendi kabîlesi dilâverlerinden dört nefer refîkiyle varıp ibret olmak üzere Kâ'b'ın başını kesdiler.

Yahûdiler sabahleyin huzûr-ı Nebvî'ye gelip şikayet etdiler.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de Ka'b'ın ne türlü fesada sa'y etmekte olduğunu beyan etmekle Yahûdiler bir şey diyemeyip gtdiler.

Bedir vakasından sonra Şam yolu muhataralı olduğundan Kureys, Irak yoluyla Şam'a gidip gelmeye başladılar.

Bu esnada Irak yoluyla bir Kureys kervânı hareket edip Safvan ibn-i Ümeyye ile Huveytib bin Abdi'l-Uzza dahî beraber idi.

Rasûl-i Ekrem Efendimiz Hazretleri haberdar olunca yüz süvari ile Zeyd ibn-i Hârise -radiyallahu anh- hazretlerini gönderdi.

Necid'de Karde nâm su başına vardılar ve o kervânı vurdular. Mevcud olan emvâli alıp Medîne'ye gtdiler. Beytü'l-mal için humsünü çıkardılar ki bu humsün kıymeti yirmi bin dirheme bâliğ idi.

Vâcib Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri Yahûdilerin mağlub olacaklarını beyandan sonra Yahûdîlerin kendilerini muharib addedip ehl-i İslâm'dan adedce çok olmakla gâlib olacaklarına dair dualarını redd etmek üzere:

قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِتْنِىِ التَّقَاتِ فِتْنَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأَى الْعَيْنِ وَاللَّهُ
يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي
الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾

buyuruyor.

Âyetde hitab ehl-i imâna olduğuna nazaran:

«Ey mü'minler! Sizin için iki fırkada büyük alâmet vardır ki o iki fırka birbirine karşılaşırlar, onlardan birisi fi-sebilillah mukâtele eder, diğeri mütemerrid olarak mukâtele eder. Mü'min olan fırka kâfir olan fırkayı kendinin iki misli olduğunu re'y'ül-ayn görür.»

Halbuki Allah Teâlâ dilediği kulunu nusrat ile te'yid eder. İşte şu fırkalardan iki misli çok olan firkanın az olan fırkaya mağlub olmasında basîret sâhibleri için ibret vardır.³⁶

Hitab Yahûdîlere olduğuna nazaran ma'nâ-yı âyet:

«— Ey Yahûd kavmi! Sizin için Bedir'de karşı karşıya muharebe eden iki fırkada pek büyük alâmet

36. Â-i İmrân / 13

vardır. Zira o iki fırkadan birisi fırka-i mü'mine ki «i'lâ-yı kelimetullah» için fi-sebillillâh muharebe eder. Ve diğeri fırka-i kâfire ki Kureyş kabilesidir. Onlar da şirk üzere kalmak için muharebe ederler ve kendilerinin ehl-i imânın iki misli olduğunu re'y'üi-ayn görür ve galip olacaklarını zannederler. Halbuki Allah Teâlâ dilediği kimseleri kendi yardımıyla te'yid ve takviye eder. Binaenaleyh mü'minler az oldukları halde Cenâb-ı Allah'ın yardımıyla gâlib oldular. İşte şu azın çoka galebesinde idrâk ve basîret sahiblerine büyük ibret vardır.»

Bu hitabın Yahûdîlere olması daha muvafıktır.

Çünkü Bedir vakasından avdet etdikden sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri Medîne-i Münevvere'de Benî Kaynuka çarşısında Yahûdîleri cem etdi ve buyurdu ki:

– Ey Yâhudî cemaati! Kureyş'e nâzil olan belâyânın size de nâzil olmasından korkun! Ve belâyâ nâzil olmadan evvel İslâm olun, necât bulun. Zira siz benim nebî olduğumu bilirsiniz. Binâenaleyh imân etmeniz lâzımdır.

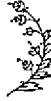
Şu beyânât-ı risâlet-penâhî üzerine Yahûdîler:

– Mağrur olma yâ Muhammed! -sallallahu aleyhi ve sellem-Sen ilm-i harbi bilmez bir kavimle muharebe ederek onların cehlinden istifâde etdin. Bizi Kureyş'e kıyas etme. Eğer sen bizimle muharebe edersen karşında fenn-i harbe âşına kuvvetli bir kavmi bulursun demişlerdi.

İşte bunu söyleyen Yahûdîlere Cenâb-ı Hak -celle ve âlâ - hazretleri, her halde Bedir vakasından ibret almalarını tavsiye buyurmuşdur.

Hak Teâlâ ve Tekaddes hazretleri Yahûdîlerin de Kureyş müşrikleri gibi mağlub olacaklarını haber verdi. Ve âkıbet aynen vâkî oldu. Çünkü Yahûdîlerin Kureyza kabilesi katli ve Benî Nadır kabilesi de memleketlerinden tard olundular ve Hayber de feth olunduğu gibi diğerlerine de cizye vaz'olundu.

Binaenaleyh Vâcib Teâlâ ve Tekaddes hazretleri bu âyetde Rasûlüne ne va'd etdi ise va'dini îfâ buyurdu.

TÂRİHÎ HULÂSA

Bedir vakasının İslâmiyyet târihinde hâiz olduğu ehemmiyet onun vukû bulduğu güne «Furkan Günü» denilmesiyle ve o muharebeye iştirak edenlerin afv-ı ilâhîye mazhariyetleriyle sâbitdir.

Bedir Muharebesine iştirak eden ashâb o kadar yüksek bir mertebeye hâiz idiler ki: Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- Beytülmal'den tahsisat alacak zevâtı tâyin ederken onlara en yüksek parayı tahsîs etmişdi.

Ashâbdan birine; «Bedir Yârânından» demek en büyük bir şeref idi.

Hâdisât-ı târihiyye vukûat itibariyle şöyledir:

1 - Kureyş, reis'ül-münafıkıyn Abdullah ibn-i Übeyy'e müracaat ederek Hazret-i Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Medîneden ihrâcını istediler.

2 - Ebû Cehil, Sa'd ibn-i Muâz'a Medînelilerin Hazret-i Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'i kabul ettiklerini, onun için Ümeyye bin Halef'in himayesi altında olmasaydı onun kanını dökeceğini söylemişdi.

3 - Kürz ibn-i Câbir, Hicret'in ikinci senesinde Medîne meralarına hücum ederek Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e aid develeri gasb etmişti.

4 - Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de Abdullah ibn-i Cahş'ı Kureyş müşriklerinin harekâtını tarassut için göndermişti.

5 - Abdullah ibn-i Cahş Kureyş'in kervânına hücum ederek bir adamı öldürdü. Ve iki adamı da esir etdi. Onun bu hareketi Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in arzusuna muhâlif idi.

Görülüyor ki Mekke'liler müslümanlara karşı tatbik ettikleri zâlimane muâmeleye rağmen onlara mukâbele olunmuyordu. Mekke'liler yazdıkları mektublarla Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in teslimini istiyor, Medîne'ye akın ediyor, Abdullah ibn-i Cahş'ın hareketinden büsbütün köpürüyorlardı.

Arabların millî an'anelerinden biri, bir kabileye mensub bir adam öldürülürse bu yüzden harb vuku bulmasıdır. İki muhâsım taraf, dostlarını ve mütteliklerini toplar ve müdhiş bir muharebeye girişirler, bazan bu muharebeler uzun müddet devam eder ve bütün kabilelerin mahv olmasına müncer olurdu.

Arablar arasında yazı yazmak adeti pek şâyi olmakla beraber bu gibi maktullerin ismi yazılır nesilden nesile geçerdi, bu gibi maktullerin isimleri çocuklara ezberletirilirdi.

İşte Amr ibn-i Hadramî'nin öldürülmesi üzerine, Hadramî'nin öcünü almak için Kureyş seferber olmuşdu.

Bu suretle de Bedir vakası vuku bulmuşdu. Halbuki bundan mukaddem Kureyş, yalnız Hadramî'nin öcünü almak fikrinde idiler. Fakat muharebeden sonra bütün Mekke gözyaşı vâdisi oldu. Bütün Mekke'liler müslümanlardan intikam almak ateşiyle yanıyordu. Ve bilâhare vuku bulan Uhud harbi de bu yüzden olmuşdu.

Bedir Zaferi, dînî, medenî birçok neticeler vermiştir. İslâmiyyetin inkişâfına mukaddime olmuşdur. Çünkü İslâmiyyet'in inkişâfına çelikden bir duvar gibi gerilen Kureyş ruesâsı Bedir vakasında maktul düşmüşlerdi.

Bedir'den sonra Kureyş'in riyâsetine Ebû Süfyân geçmiş, bilâhare onun halefleri Emevilerin saltanatını tesis etmişlerdi. Bedir Muharebesi Kureyş'in asıl kuvvetini sarsmıştı.

Müslümanlar ile Kureyş arasındaki harbin neticesini bekleyen Arab kabileleri müslümanların zaferinden hayret etmişler ve manen musahhar olmuşlardı.

ESMÂ-i ASHÂB-i BEDİR

(Rıdvanullahi aleyhim ecmeiyn)

- 1 - Seyyidünâ ve nebiyyünâ Muhammed el-Muhâcîrî (Sallallahu aleyhi ve sellem)
- 2 - Seyyidünâ Ebû Bekir Sıddık el-Muhâcîrî (radiyallahu anh)
- 3 - Seyyidünâ Ömer ibnü'l-Hattab el-Muhâcîrî (radiyallahu anh)
- 4 - Seyyidünâ Osman ibn-i Affan el-Muhâcîrî (radiyallahu anh)
- 5 - Seyyidünâ Aliyy ibn-i Ebî Tâlib el-Muhâcîrî (radiyallahu anh)
- 6 - Seyyidünâ Talha bin Ubeydullah el-Muhâcîrî (radiyallahu anh)
- 7 - Seyyidünâ Zübeyr ibn-i Avvâm el-Muhâcîrî (radiyallahu anh)
- 8 - Seyyidünâ Abdurrahman bin Avf el-Muhâcîrî (radiyallahu anh)
- 9 - Seyyidünâ Sa'd bin Ebî Vakkas el-Muhâcîrî (radiyallahu anh)

- 10 - Seyyidünâ Said ibn-i Zeyd el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 11 - Seyyidünâ Ebû Ubeyde bin Cerrâh el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 12 - Seyyidünâ Übeyy ibn-i Ka'b el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 13 - Seyyidünâ el-Ahnes ibn-i Habib el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 14 - Seyyidünâ el-Erkam ibn-i Erkam el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 15 - Seyyidünâ Es'ad ibn-i Yezid el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 16 - Seyyidünâ Enes mevlâ Rasûlillâh sallallahu aleyhi ve sellem el-Muhâcirî (radiyallahu teâlâ anh)
- 17 - Seyyidünâ Enes ibn-i Muâz el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 18 - Seyyidünâ Enes ibn-i Katâdet'el-Evsî (radiyallahu anh)
- 19 - Seyyidünâ Evs ibn-i Sâbit el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 20 - Seyyidünâ Evs ibn-i Havlî el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 21 - Seyyidünâ İyas ibn-i Evs el-Evsî (radiyallahu anh)
- 22 - Seyyidünâ İyas ibn'il-Bükeyr el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 23 - Seyyidünâ Büceyr ibn-i Ebî Büceyr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 24 - Seyyidünâ Bahhas ibn-i Sa'lebe el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 25 - Seyyidünâ el-Bera bin Ma'rur el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 26 - Seyyidünâ Besbese bin Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 27 - Seyyidünâ Bişr ibn'il-Bera el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 28 - Seyyidünâ Beşir ibn-i Said el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 29 - Seyyidünâ Bilâl ibn-i Rebâh el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 30 - Seyyidünâ Temim mevlâ Hırâş el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 31 - Seyyidünâ Temim mevlâ Benî Ganem bin es-Silm el-Evsî (radiyallahu anh)
- 32 - Seyyidünâ Temim ibn-i Yuar el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 33 - Seyyidünâ Sâbit ibn-i Akram el-Evsî (radiyallahu anh)
- 34 - Seyyidünâ Sâbit ibn-i Sa'lebe el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 35 - Seyyidünâ Sâbit ibn-i Hâlid el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 36 - Seyyidünâ Sâbit ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 37 - Seyyidünâ Sâbit ibn-i Hezzâl el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 38 - Seyyidünâ Sa'lebe bin Hâtım el-Evsî (radiyallahu anh)
- 39 - Seyyidünâ Sa'lebe bin Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 40 - Seyyidünâ Sa'lebe bin Aneme el-Hazrecî (radiyalahu anh)
- 41 - Seyyidünâ Sıkf ibn-i Amr el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 42 - Seyyidünâ Câbir ibn-i Abdullah bin Riyab el Hazrecî (radiyallahu anh)
- 43 - Seyyidünâ Câbir ibn-i Abdullah bin Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 44 - Seyyidünâ Cebbâr ibn-i Sahr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 45 - Seyyidünâ Cebr ibn-i Atik el-Evsî (radiyallahu anh)
- 46 - Seyyidünâ Cübeyr ibn-i İyas el-Evsî (radiyallahu anh)
- 47 - Seyyidünâ Hamza bin Abdülmuttalib el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 48 - Seyyidünâ el-Hâris ibn-i Enes el-Evsî (radiyallahu anh)
- 49 - Seyyidünâ el-Hâris ibn-i Evs bin Râfi' el-Evsî (radiyalahu anh)
- 50 - Seyyidünâ el-Hâris ibn-i Evs bin Muâz el-Evsi (radiyallahu anh)
- 51 - Seyyidünâ el-Hâris ibn-i Hâtıb el-Evsî (radiyallahu anh)
- 52 - Seyyidünâ el-Hâris ibn-i Ebî Hazme el-Evsî (radiyalahu anh)
- 53 - Seyyidünâ el-Hâris ibn-i Hazme el-Hazrecî (radiyalahu anh)
- 54 - Seyyidünâ el-Hâris ibn'is-Simme el-Hazrecî (radiyalahu anh)

- 55 - Seyyidünâ el-Hâris ibn-i Arfece el-Evsî (radiyallahu anh)
- 56 - Seyyidünâ el-Hâris ibn-i Kays el-Evsî (radiyallahu anh)
- 57 - Seyyidünâ el-Hâris ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 58 - Seyyidünâ el-Hâris ibn'un-Nu'man ibn-i Ümeyye el-Evsî (radiyallahu anh)
- 59 - Seyyidünâ Hârise bin Sürâka el-Hazrecî (ŞEHÎD) (radiyallahu anh)
- 60 - Seyyidünâ Hârise bin Nu'man el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 61 - Seyyidünâ Hâtîb ibn-i Ebî Beltea el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 62 - Seyyidünâ Hâtîb ibn-i Amr el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 63 - Seyyidünâ el-Hubab ibn-i Münzir el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 64 - Seyyidünâ Habîb ibn-i Esved el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 65 - Seyyidünâ Haram ibn-i Milhan el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 66 - Seyyidünâ Hureys ibn-i Zeyd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 67 - Seyyidünâ el-Husayn ibn-i Hâris el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 68 - Seyyidünâ Hamza bin el-Mumeyyir el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 69 - Seyyidünâ Hârice bin Zeyd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 70 - Seyyidünâ Hâlid ibn-i el-Bükeyr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 71 - Seyyidünâ Hâlid ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 72 - Seyyidünâ Habbab ibn'ül-Eret el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 73 - Seyyidünâ Habbab mevlâ Utbe el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 74 - Seyyidünâ Hubeyb ibn-i İsaf el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 75 - Seyyidünâ Hıdaş ibn-i Katâde el-Evsî (radiyallahu anh)
- 76 - Seyyidünâ Hıraş ibn'is-Simme el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 77 - Seyyidünâ Hureym ibn-i Fâtik el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 78 - Seyyidünâ Hallâd ibn-i Râfi' el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 79 - Seyyidünâ Hallâd ibn-i Süveyd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 80 - Seyyidünâ Hallâd ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 81 - Seyyidünâ Hallâd ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 82 - Seyyidünâ Huleyd ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 83 - Seyyidünâ Halife bin Adiy el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 84 - Seyyidünâ Huneys ibn-i Hazafe el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 85 - Seyyidünâ Havvât ibn-i Cübeyr el-Evsî (radiyallahu anh)
- 86 - Seyyidünâ Havlî bin Ebî Havlî el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 87 - Seyyidünâ Zekvân ibn-i Ubeyd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 88 - Seyyidünâ Zü'ş-Şimaleyn ibn-i Abd Amr el-Muhâcirî (ŞEHÎD) (radiyallahu anh)
- 89 - Seyyidünâ Râşid ibn-i Muallâ el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 90 - Seyyidünâ Râfi bin Hâris el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 91 - Seyyidünâ Râfi' bin Ğunecde el-Evsî (radiyallahu anh)
- 92 - Seyyidünâ Râfi' bin Mâlik el-Hazercî (radiyallahu anh)
- 93 - Seyyidünâ Râfi ibn'ül-Muall el-Hazrecî (ŞEHÎD) (radiyallahu anh)
- 94 - Seyyidünâ Râfi' bin Yezid el-Evsî (radiyallahu anh)
- 95 - Seyyidünâ Rib'iy bin Râfi' el-Evsî (radiyallahu anh)
- 96 - Seyyidünâ er-Rebî ibn-ü İyas el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 97 - Seyyidünâ Râbia bin Eksem el-Muhâcirî (radiyalahu anh)
- 98 - Seyyidünâ Ruhayle bin Sa'lebe el-Hazrecî (radiyalahu anh)
- 99 - Seyyidünâ Rifâa bin Hâris el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 100 - Seyyidünâ Rifâa bin Râfi' el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 101 - Seyyidünâ Rifâa bin Abd'il-Münzir el-Evsî (radiyalahu anh)
- 102 - Seyyidünâ Rifâa bin Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 103 - Seyyidünâ Zübeyr ibn-i Avvam (radiyallahu anh)
- 104 - Seyyidünâ Ziyad ibn'is-Seken el-Evsî (radiyallahu anh)
- 105 - Seyyidünâ Ziyad ibn-i Lebid el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 106 - Seyyidünâ Ziyad ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 107 - Seyyidünâ Zeyd ibn-i Eslem el-Evsî (radiyallahu anh)
- 108 - Seyyidünâ Zeyd ibn-i Hârise el-Muhâcirî (radiyalahu anh)
- 109 - Seyyidünâ Zeyd ibn-ü-Hattab el-Muhâcirî (radiyalahu anh)
- 110 - Seyyidünâ Zeyd ibn'ül-Müzeyyen el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 111 - Seyyidünâ Zeyd ibn'ül-Muallâ el-Hazrecî (radiyalahu anh)

- 112 - Seyyidünâ Zeyd ibn-i Vedia el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 113 - Seyyidünâ Sâlim mevlâ Ebî Huzeyfe el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 114 - Seyyidünâ Sâlim ibn-i Umeyr el-Evsî (radiyallahu anh)
- 115 - Seyyidünâ es-Saib ibn-i Osman el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 116 - Seyyidünâ Sebre bin Fâtik el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 117 - Seyyidünâ Sürâka bin Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 118 - Seyyidünâ Sürâka bin Ka'b el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 119 - Seyyidünâ Sa'd mevlâ Hâtib el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 120 - Seyyidünâ Sa'd ibn-i Havle el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 121 - Seyyidünâ Sa'd ibn-i Hayseme el-Evsî (ŞEHÎD) (radiyallahu anh)
- 122 - Seyyidünâ Sa'd ibn'ür-Rebî el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 123 - Seyyidünâ Sa'd ibn-i Zeyd el-Evsî (radiyallahu anh)
- 124 - Seyyidünâ Sa'd ibn-i Sa'd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 125 - Seyyidünâ Sa'd ibn-i Sehl el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 126 - Seyyidünâ Sa'd ibn-i Ubâde el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 127 - Seyyidünâ Sa'd ibn-i Ubeyd el-Evsî (radiyallahu anh)
- 128 - Seyyidünâ Sa'd ibn-i Osman el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 129 - Seyyidünâ Sa'd ibn-i Muâz el-Evsî (radiyallahu anh)
- 130 - Seyyidünâ Süflan ibn-i Bîşr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 131 - Seyyidünâ Seleme bin Eslem el-Evsî (radiyallahu anh)
- 132 - Seyyidünâ Süleym ibn'ül-Hâris el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 133 - Seyyidünâ Seleme bin Selâme el-Evsî (radiyallahu anh)
- 134 - Seyyidünâ Selfit ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 135 - Seyyidünâ Süleym ibn'ül-Haris el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 136 - Seyyidünâ Süleym ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 137 - Seyyidünâ Süleym ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 138 - Seyyidünâ Süleym ibn-i Milhan el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 139 - Seyyidünâ Simak ibn-i Sa'd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 140 - Seyyidünâ Sinan ibn-i Ebî Sinan el-Muhâcirî (radiyallahu anh)

- 141 - Seyyidünâ Sinan ibn-i Sayfî el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 142 - Seyyidünâ Sehl ibn-i Huneyf el-Evsî (radiyallahu anh)
- 143 - Seyyidünâ Sehl ibn-i Râfi' el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 144 - Seyyidünâ Sehl ibn-i Atik el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 145 - Seyyidünâ Sehl ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 146 - Seyyidünâ Sehl ibn-i Vehb el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 147 - Seyyidünâ Sehl ibn-i Râfi' el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 148 - Seyyidünâ Sevad ibn-i Zerî el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 149 - Seyyidünâ Sevad ibn-i Ğaziyye el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 150 - Seyyidünâ Süveybit ibn-i Harmele el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 151 - Seyyidünâ Şücâ' ibn-i Ebî Vehb el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 152 - Seyyidünâ Şerik ibn-i Enes el-Evsî (radiyallahu anh)
- 153 - Seyyidünâ Şemmâs ibn-i Osman el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 154 - Seyyidünâ Sebîy mevlâ Eb'il-As el-Muhâcirî (radiyallahu anh)

- 155 - Seyyidünâ Safvan ibn-i Vehb el-Muhâcirî (ŞEHÎD)
(radiyallahu anh)
- 156 - Seyyidünâ Suheyb ibn-i Sinan el-Muhâcirî (radiyalahu anh)
- 157 - Seyyidünâ Sayfî bin Sevad el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 158 - Seyyidünâ ed-Dahhak ibn-i Hârise el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 159 - Seyyidünâ ed-Dahhâk ibn-i Abd-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 160 - Seyyidünâ Damre bin Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 161 - Seyyidünâ et-Tufeyl ibn-i Hâris el-Muhâcirî (radiyalahu anh)
- 162 - Seyyidünâ et-Tufeyl ibn-i Mâlik el-Hazrecî (radiyalahu anh)
- 163 - Seyyidünâ et-Tufeyl ibn-i Nu'mân el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 164 - Seyyidünâ Tuleyb ibn-i Umeyr el-Muhâcirî (radiyalahu anh)
- 165 - Seyyidünâ Âsım ibn-i Sâbit el-Evsî (radiyallahu anh)
- 166 - Seyyidünâ Âsım ibn-i Adiy el-Evsî (radiyallahu anh)
- 167 - Seyyidünâ Âsım ibn-i Ukeyr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 168 - Seyyidünâ Âsım ibn-i Kays el-Evsî (radiyallahu anh)

- 169 - Seyyidünâ Âkıl ibn'ül-Bükeyr el-Muhâcirî (ŞEHİD)
(radiyallahu anh)
- 170 - Seyyidünâ Âmir ibn-i Ümeyye el-Hazrecî (radiyal-
lahu anh)
- 171 - Seyyidünâ Âmir ibn-i Bükeyr el-Muhâcirî (radiyal-
lahu anh)
- 172 - Seyyidünâ Âmir ibn-i Rebîa el-Muhâcirî (radiyallahu
anh)
- 173 - Seyyidünâ Âmir ibn-i Sa'd el-Hazrecî (radiyallahu
anh)
- 174 - Seyyidünâ Âmir ibn-i Seleme el-Hazrecî (radiyal-
lahu anh)
- 175 - Seyyidünâ Âmir ibn-i Führeyre el-Muhâcirî (radiyal-
lahu anh)
- 176 - Seyyidünâ Âmir ibn-i Muhalled el-Hazrecî (radiyal-
lahu anh)
- 177 - Seyyidünâ Âmir ibn-i Yezid el-Evsî (radiyallahu
anh)
- 178 - Seyyidünâ Âyiz ibn-i Mais el-Hazrecî (radiyallahu
anh)
- 179 - Seyyidünâ Abbâd ibn-i Bişr el-Evsî (radiyallahu
anh)
- 180 - Seyyidünâ Abbâd ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu
anh)
- 181 - Seyyidünâ Ubâde bin Sâmit el-Hazrecî (radiyallahu
anh)
- 182 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Sa'lebe el-Hazrecî (radi-
yallahu anh)

- 183 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Cübeyr el-Evsî (radiyalahu anh)
- 184 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Cahş el-Muhâcirî (radiyalahu anh)
- 185 - Seyyidünâ Abdullah ibn'ül-Ced el-Hazrecî (radiyalahu anh)
- 186 - Seyyidünâ Abdullah ibn'ül-Humeyyir el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 187 - Seyyidünâ Abdullah ibnür-Rebî el-Hazrecî (radiyalahu anh)
- 188 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Revâha el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 189 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Zeyd el-Hazrecî (radiyalahu anh)
- 190 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Sürâka el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 191 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Seleme el-Evsî (radiyalahu anh)
- 192 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Sehl el-Evsî (radiyallahu anh)
- 193 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Süheyl el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 194 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Şerik el-Evsî (radiyallahu anh)
- 195 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Târik el-Evsî (radiyallahu anh)
- 196 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Âmir el-Hazrecî (radiyalahu anh)

- 197 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Abd-i Menâf el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 198 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Urfuta el-Hazercî (radiyallahu anh)
- 199 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 200 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Ümeyr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 201 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Kays bin Halid el Hazrecî (radiyallahu anh)
- 202 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Kays bin Sayfî el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 203 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Ka'b el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 204 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Mahreme el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 205 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Mes'ud el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 206 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Maz'un el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 207 - Seyyidünâ Abdullah ibn-i Numan el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 208 - Seyyidünâ Abd-i Rabb ibn-i Hakk el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 209 - Seyyidünâ Abdurrahman ibn-i Cebr el-Evsî (radiyallahu anh)
- 210 - Seyyidünâ Abdet'el-Haşhâş el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 211 - Seyyidünâ Abd ibn-i Amir el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 212 - Seyyidünâ Ubeyd ibn-i üt-Teyyihan el-Evsî (radiyallahu anh)
- 213 - Seyyidünâ Ubeyd ibn-i Zeyd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 214 - Seyyidünâ Ubeyd ibn-i Ebî Ubeyd el-Evsî (radiyallahu anh)
- 215 - Seyyidünâ Ubeyde bin Hâris el-Muhâcirî (radiyallahu anh) (ŞEHİD)
- 216 - Seyyidünâ Utban ibn-i Mâlik el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 217 - Seyyidünâ Utbe bin Rebîa el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 218 - Seyyidünâ Utbe bin Abdullah el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 219 - Seyyidünâ Utbe bin Gazvan el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 220 - Seyyidünâ Osman ibn-i Maz'un el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 221 - Seyyidünâ el-Aclân ibn'ün-Nu'mân el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 222 - Seyyidünâ Adiy ibn-i Ebî Zağbâ el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 223 - Seyyidünâ İsmet'übn'ül-Husayn el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 224 - Seyyidünâ Usaymet'ül-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 225 - Seyyidünâ Atiyye bin Nüveyre el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 226 - Seyyidünâ Ukbe bin Amir el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 227 - Seyyidünâ Ukbe bin Osman el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 228 - Seyyidünâ Ukbe bin Vehb el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 229 - Seyyidünâ Ukbe bin Vehb el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 230 - Seyyidünâ Ukkâşe bin Mihsan el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 231 - Seyyidünâ Ammar ibn-i Yasir el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 232 - Seyyidünâ Umâre bin Hazm el-Hazrevî (radiyallahu anh)
- 233 - Seyyidünâ Umâre bin Ziyad el-Evsî (radiyallahu anh)
- 234 - Seyyidünâ Amr ibn-i İyas el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 235 - Seyyidünâ Amr ibn-i Sa'lebe el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 236 - Seyyidünâ Amr ibn'ül-Cemûh el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 237 - Seyyidünâ Amr ibn'ül-Hâris el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 238 - Seyyidünâ Amr ibn'ül-Hâris el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 239 - Seyyidünâ Amr ibn-i Süraka el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 240 - Seyyidünâ Amr ibn-i Ebî Serh el-Muhâcirî (radiyallahu anh)

- 241 - Seyyidünâ Amr ibn-i Talk el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 242 - Seyyidünâ Amr ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 243 - Seyyidünâ Amr ibn-i Muâz el-Evsî (radiyallahu anh)
- 244 - Seyyidünâ Umeyr ibn-i Haram el-Evsî (radiyallahu anh)
- 245 - Seyyidünâ Umeyr ibn'ül-Humam el-Hazrecî (radiyallahu anh) (ŞEHÎD)
- 246 - Seyyidünâ Umeyr ibn'ul-Âmir el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 247 - Seyyidünâ Umeyr ibn-i Avf el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 248 - Seyyidünâ Umeyr ibn-i Ma'bed el-Evsî (radiyallahu anh)
- 249 - Seyyidünâ Umeyr ibn-i Ebî Vakkas el-Muhâcirî (radiyallahu anh) (ŞEHÎD)
- 250 - Seyyidünâ Avf ibn'ül-Hâris el-Hazrecî (radiyallahu anh) (ŞEHÎD)
- 251 - Seyyidünâ Uveym ibn-i Sâide el-Evsî (radiyallahu anh)
- 252 - Seyyidünâ İyâz ibn-i Zühayr el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 253 - Seyyidünâ Ğannâm ibn-i Evs el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 254 - Seyyidünâ el-Fâkih ibn-i Bişr el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 255 - Seyyidünâ Ferve bin Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 256 - Seyyidünâ Katâde bin Numan el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 257 - Seyyidünâ Kudâme bin Maz'un el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 258 - Seyyidünâ Kutbe bin Amir el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 259 - Seyyidünâ Kays ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 260 - Seyyidünâ Kays ibn-i Mihsan el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 261 - Seyyidünâ Kays ibn-i Muhalled el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 262 - Seyyidünâ Ka'b ibn-i Cemmez el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 263 - Seyyidünâ Ka'b ibn-i Zeyd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 264 - Seyyidünâ Libde bin Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 265 - Seyyidünâ Mâlik ibn-i Ebî Havli el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 266 - Seyyidünâ Mâlik ibn'ud-Duhşum el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 267 - Seyyidünâ Mâlik ibn'ur-Rebîa el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 268 - Seyyidünâ Mâlik ibn-i Rifâa el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 269 - Seyyidünâ Mâlik ibn-i Amr el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 270 - Seyyidünâ Mâlik ibn-i Kudâme el-Evsî (radiyallahu anh)
- 271 - Seyyidünâ Mâlik ibn-i Mes'ûd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 272 - Seyyidünâ Mâlik ibn-i Nümeyle el-Evsî (radiyallahu anh)
- 273 - Seyyidünâ Mâlik Mübeşşir bin Abd'il-Münzir el-Evsî (radiyallahu anh) (ŞEHÎD)
- 274 - Seyyidünâ Mücezzer ibn-i Ziyâd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 275 - Seyyidünâ Muhriz ibn-i Âmin el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 276 - Seyyidünâ Muhriz ibn-i Nasle el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 277 - Seyyidünâ Muhammed ibn-i Mesleme el-Evsî (radiyallahu anh)
- 278 - Seyyidünâ Midlâc ibn-i Amr el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 279 - Seyyidünâ Mersed ibn-i Mersed el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 280 - Seyyidünâ Mistah ibn-i Üsâse el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 281 - Seyyidünâ Mes'ûd ibn-i Evs el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 282 - Seyyidünâ Mes'ûd ibn-i Halde el-Hazrecî (radiyallahu anh)

- 283 - Seyyidünâ Mes'ûd ibn-i Rebîa el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 284 - Seyyidünâ Mes'ûd ibn-i Zeyd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 285 - Seyyidünâ Mes'ûd ibn-i Sa'd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 286 - Seyyidünâ Mes'ûd ibn-i Sa'd el-Evsî (radiyallahu anh)
- 287 - Seyyidünâ Mus'ab ibn-i Umeyr el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 288 - Seyyidünâ Muâz ibn-i Cebel el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 289 - Seyyidünâ Muâz ibn-i Haris el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 290 - Seyyidünâ Muâz ibn'üs-Simme el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 291 - Seyyidünâ Muâz ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 292 - Seyyidünâ Muâz ibn-i Mais el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 293 - Seyyidünâ Ma'bed ibn-i Abbâd el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 294 - Seyyidünâ Ma'bed ibn-i Kays el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 295 - Seyyidünâ Muattib ibn-i Ubeyd el-Evsî (radiyallahu anh)
- 296 - Seyyidünâ Muattib ibn-i Avf el-Muhâcirî (radiyallahu anh)

- 297 - Seyyidünâ Muattib ibn-i Kuşeyr el-Evsî (radiyallahu anh)
- 298 - Seyyidünâ Ma'kıl ibn-i Münzir el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 299 - Seyyidünâ Ma'mer ibn-i Hâris el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 300 - Seyyidünâ Ma'n ibn-i Adiy el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 301 - Seyyidünâ Ma'n ibn-i Yezîd el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 302 - Seyyidünâ Muavviz ibn-i Hâris el-Hazrecî (radiyallahu anh) (ŞEHÎD)
- 303 - Seyyidünâ Muavviz ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 304 - Seyyidünâ Mikdad ibn'ül-Esved el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 305 - Seyyidünâ Müleyl ibn-i Vebre el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 306 - Seyyidünâ Münzir ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 307 - Seyyidünâ Münzir ibn-i Kudâme el-Evsî (radiyallahu anh)
- 308 - Seyyidünâ Münzir ibn-i Muhammed el-Evsî (radiyallahu anh)
- 309 - Seyyidünâ Mihca' ibn'üs-Sâlih Mevlâ Ömer'-İbn'il-Hattab el-Muhâcirî (radiyallahu anh) (ŞEHÎD)
- 310 - Seyyidünâ Nadr ibn-i Hâris el-Evsî (radiyallahu anh)

- 311 - Seyyidünâ Nu'man ibn-i el-A'rac el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 312 - Seyyidünâ Nu'man ibn-i Ebî Hazme el-Evsî (radiyallahu anh)
- 313 - Seyyidünâ Nu'man ibn-i Sinan el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 314 - Seyyidünâ Nu'man ibn-i Abd-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 315 - Seyyidünâ Nu'man ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 316 - Seyyidünâ Nu'man ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 317 - Seyyidünâ Nu'man ibn-i Mâlik el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 318 - Seyyidünâ Nu'man ibn-i Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 319 - Seyyidünâ Nevfel ibn-i Abdullah el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 320 - Seyyidünâ Vâkîd ibn-i Abdullah el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 321 - Seyyidünâ Varaka bin İyas el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 322 - Seyyidünâ Vedia bin Amr el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 323 - Seyyidünâ Vehb ibn-i Ebî Şerh el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 324 - Seyyidünâ Vehb ibn-i Sa'd el-Muhâcirî (radiyallahu anh)

- 325 - Seyyidünâ Hânî bin Niyar el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 326 - Seyyidünâ Hübeyl ibn-i Vebre el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 327 - Seyyidünâ Hilâl ibn-i Muallâ el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 328 - Seyyidünâ Yezîd ibn-i el-Ahnes el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 329 - Seyyidünâ Yezîd ibn-i Rukayş el-Muhâcirî (radiyallahu anh)
- 330 - Seyyidünâ Yezîd ibn-i Haram el-Hazrecî (radiyallahu anh)
- 331 - Seyyidünâ Yezid ibn'ül-Hâris el-Hazrecî (radiyallahu anh) (ŞEHÎD)
- 332 - Seyyidünâ Yezîd ibn'üs-Seken el-Evsî (radiyallahu anh)
- 333 - Seyyidünâ Yezîd ibn'ül-Münzir el-Hazrecî (radiyallahu anh)

GAZVE-i BEDİR ŞEHİDLERİ

1 - Mihca' bin Salih el-Muhâcirî, Ömer (radiyallahu teâlâ anh)'in azadlısı, ok ile ilk şehid olan.

2 - Hârise bin Hâris el-Muhâcirî (radiyallahu teâlâ anh)

3 - Hârise bin Sürâka el-Hazrecî (radiyallahu teâlâ anh)

4 - Umeyr ibn-i Humâm el-Hazrecî (radiyallahu teâlâ anh) (kılınç ile ilk şehid olan)

5 - Avf ibn-ül-Hâris el-Hazrecî (radiyallahu teâlâ anh) Afra Hâtun'un oğlu.

6 - Muavviz ibn-ül-Hâris el-Hazrecî (radiyallahu teâlâ anh) Afra Hâtun'un oğlu

7 - Râfi' bin Muallâ el-Hazrecî (radiyallahu teâlâ anh)

8 - Zi'ş-Şimâleyn ibn-i Abd-i Amr el-Muhâcirî (radiyallahu teâlâ anh)

9 - Sa'd ibn-i Huneyme el-Evsî (radiyallahu teâlâ anh)

10 - Safvan ibn-i Vehb el-Muhâcirî (radiyallahu teâlâ anh)

11 - Akil ibn-i Bükeyr el-Muhâcirî (radiyallahu teâlâ anh)

12 - Umeyr ibn-i Ebî Vakkas el-Muhâcirî (radiyallahu teâlâ anh)

13 - Mâlik ibn-i Mübeşşir bin Abdü'l-Münzir el Evsî (radiyallahu teâlâ anh)

14 - Yezîd ibn-i Hâris el-Hazrecî (radiyallahu teâlâ anh)

Enfal Sûresi
Tefsiri

ENFÂL SÛRESİ TEFİRİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

یَسْأَلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا
اللّهَ وَاصْلِحُوا ذَاتَ بَیْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللّهَ وَرَسُولَهُ اِنْ

كُنْتُمْ مُؤْمِنِیْنَ ﴿۱﴾

1 - «Habîbim! Ashâbın, emvâl-i ganâimin ahkâmından sana suâl ederler. Sen onlara hitâben: « - emvâl-i ganîmetin umûr ve husûsu Allah Teâlâ'ya ve Rasûlü'ne mahsusdur» de ki; onlar emvâl-i ganîmetin taksîminde kendi reylerinin medhalî olmadığını bilsinler! Sizler münâzaadan korkun Allah Teâlâ'ya ittikâ edin, beyninizde (aranızda) vâkî olan fesâdı ıslâh edin. Eğer mü'min-i kâmil iseniz Allah Teâlâ'ya ve Rasûlü'ne itaat edin.»

Yani Allah'ın emri vech üzre ganîmeti Rasûlü taksîm eder, hâric kimsenin reyine mürâcaat etmez» demekle

taksîmin sana mahsus olduğunu beyan et ki ashâbın taksîm hususuna karışmasınlar.

Cihâdın meşruiyetinden maksad-ı aslî i'lâ-yı kelime-tullah olup, emvâl-i ganîmet ise dîn-i İslâm'ı muhâfaza ve cemâat-i İslâmiyye'yi himâye üzerine zâid bir atıyye-i ilâhiyye olduğu cihetle emvâl-i ganîmete «nefl» denilmiştir. Ganîmetle intifa bu ümmetin fezâilindedir.

Bu âyetin sebab-i nüzûlü, tefsirlerin beyanlarına nazaran Bedir Gazası'nda ganâimin muhâcîrîne mi yahud ensâra mı âid olduğunda ihtilâf etmeleri üzerinedir. Veyahud emr-i Nebevî üzerine başka bir vazîfe-de bulunup da Bedir Gazası'nda hazır bulunmayan üçü muhâcîrinden ve beşi ensârdan olan sekiz kişinin de emvâl-i ganîmetden hisse almaları üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in taksîminde isâbet ettiğini beyan etmek üzere bu âyetin nâzil olduğu Mervîdir.

Hülâsa; Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e iktidâen emîr-i harb ve imâm-ı müslimînin harbe teşvik hususunda bazı kimselere emvâl-i ganîmetden diğerlerinden fazla sehm vermesi câiz olduğu ve bir şeyin Cenâb-ı Allah'a ve Rasûlüne mahsus olduğunu bilince mü'minlerin münâzaaya cür'et etmemesi ve vâkî olan hatâlarını izâle ile hallerini ıslah eylemeleri ve her umûr ve hususda Allah Teâlâ'ya ve Rasûlüne itâat, imân-ı kâmilin şerâitî cümlesinden olduğu bu âyetden istidlâl olunmuştur.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ
 وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ
 يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
 يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ
 رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

2-3-4 - «Ancak mü'min-i kâmil o kimselerdir ki, Allah Teâlâ zikrolunduğunda onların kalbleri korkar. Onlar üzerine Allah'ın âyetleri tilâvet olunduğunda onların îmanları tezâyüd eder. Ve onlar ancak Rabb'lerine tefvîz-i umûr ederler. Ehl-i imânın kâmilîleri o kimselerdir ki onlar üzerine farz olan namazı edâ ve merzûk oldukları rızıklardan fukarâyâ infâk ederler.

İşte şu evsâfı câmî olanlar hakk u sâdik mü'minlerdir. Onlar için Rabb'leri indinde dereceleri vardır ki hatâları afv olunur ve onlar için cennetde rızık vardır ki, o rızık onlar hakkında ayn-ı ikrâm ve tazîmdir.

Cehennem azâbından necât bulup derecât-ı âliyeye nâil olmak şu beş ahkâma bağılıdır ki: **Havfullah, imânın ziyâde olması, tevekkül-i tâmm, salâtı edâ ve infâkdir.** Necâta nâiliyyetin bunlara hasredilmesi tekâlif-i sâireye devam etmemekliği îcab etdirmez.

Hülâsa, bihakkın mü'min olabilmenin Allah'ın âyetleri tilâvet olunduğunda Allah'dan korkmak ve kalbi ürpermek

ve her umûrunu Allah'a tefviz etmek ve salât-ı mefrûzayı edâ ve zekâtı it'âyâ bağılı bulunduğu bu âyetden müs-tefâd olan fevâid cümlesindedir.

كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا
تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٦﴾

5-6 «Yâ Ekreme'r-rusul! Senin ashâbının taksîm zamanındaki halleri, Rabbin Teâlâ'nın seni Hakk'a mukârin olarak, Medîne'de mevcut hânenden harb için çıkardığı zamandaki halleri gibidir. Halbuki mü'minlerden bir fırka harb için çıkmaklığı kerih görüp istemiyorlardı. Ve Hak olan emr-i harbde hak tebeyyün etdikden sonra seninle mücâdele ediyorlardı. Sanki harbe sevk olundukları zaman gözleri görerek ölüme sevk olunuyor gibi korkmuşlardı.»

Fahr-i Râzî, Kâdi, Hâzîn ve Nîsâbüri'nin beyânlarına göre vak'a şöyledir:

Kureyş'in Şam'a gitmiş olan büyük ve emvâl-i azîmeyi hâmil bir kervânının kırk kişi olarak Şam'dan çıktığını ve Kureyş'in de bu kervânı muhâfaza için çıktıklarını ve binâenaleyh gerek kervân ve gerekse Kureyş'den hangi ciheti ihtiyâr buyurur ise o cihetde Cenâb-ı Allah'ın nusrat vereceğini Cibrîl-i Emin'in haber vermesi üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri ashâbıyla istişâre buyurdu.

Ashâb-ı kirâmın ekserisi asâkir-i İslâmiyye ve muhim-mât-ı harbiyyenin azlığını nazar-ı itibâra alarak Kureys'e mukâbele etmek pek müşkil görüldüğünden kervâna karşı gitmek cihetini ihtiyâr etmişlerdi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in re'y-i Nebvîleri ise düşmana karşı gidilip onun kuvvetini kırmak ve şevket-i İslâmiyye'yi tezyîd etmek idi. Zîrâ, düşmanın kuvveti yerinde oldukça her zaman ehl-i İslâm muhâtara-dan sâlim olmayacağı cihetle düşmanı za'fa dıçar etmek kervânı elde etmekten daha evlâ olduğundan bu ciheti ihtiyâr buyurdu.

Bunun üzerine ashâb-ı kirâmdan Ebû Bekir, Ömer, Sa'd ibn-i Ubâde, Mikdad, Sa'd ibn-i Muâz-ırdvânullahi teâlâ aleyhim ecme'yn - hazarâtı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e tebeiyyetle diğer ashâb-ı kirâmı bu re'ye döndürdüler. **Bedir** cihetine azîmete karar verildi. Ve azîmet de olundu.

Vâcib Teâlâ hazretleri umûr-ı harbde ashâb'ın ihtilâflarını ve re'ylerinde kusur ve mücâdelelerini beyân-dan sonra onlara vâkî olan ihsânını beyan etmek üzere:

وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ
 غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ
 بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ
 الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

7-8 «Ey Mü'minler! Zikredin o zamanı ki o zamanda Allah Teâlâ iki tâifeden birisi sizin olacağını va'd buyurdu. Halbuki siz şevket sâhibi olmayan kervânın sizin olmasına muhabbet ediyordunuz. Allah Teâlâ ise hak olan dîn-i İslâm'ı kelimâtıyla ızhâr edip de kâfirlerin ırkını kesmek murâd ediyordu. Allah Teâlâ'nın bu irâdesindeki hikmet ise Hakk'ı hak, bâtilı bâtil olarak göstermek idi. Her ne kadar kâfirler kerîh görürler ise de Allah'ın murâdı böyle olduğundan murâd-ı ilâhî zuhur etdi.»

Yâni ey Mü'minler! Kendinizin killetini, düşmanınızın kesretini ve mühimmât-ı harbiyyenin azlığını nazar-ı itibâra alarak harbi görüp Allah Teâlâ'nın Kureyş tâifesinden veyâhud Kureyş'in Şam'dan gelen kervânından ibâret olan iki tâifeden birinin elinize geçeceğini va'd ettiği zaman, o zamanda cereyan eden vakâyii hatırınızda tutun ve unutmayın. Ve o vakitte siz kıtâle kudreti olmayan kervânın sizin olmasına muhabbet ediyordunuz. Çünkü kervânda mal çok olup mukâtele edecek kadar kimse bulunmadığı cihetle meşakkatsiz birçok menâfie mâlik olacağınızı düşünerek düşmana gitmek istemediniz. Halbuki Allah Teâlâ o vakitte vahy ettiği kelimâtıyla hak olan İslâm'ı ve İslâm'ın esâsı olan Kelime-i Tevhid'i ızhar ve isbât etmek ve dîn-i İslâm'ı i'zâz ile müşriklerin ırkını kesmek murâd ediyordu.

İşte şu maksad-ı âlî; Hakk'ı sâbit kılmak ve bâtilı ibtâl etmek gâye-i celîline binâen idi. Velev ki bu irâdeyi küfürlerinde ısrar eden kâfirler sevmesinler. Onların sevmemesinden irâde-i ilâhiyye geri kalmaz, yerini bulur. Nitekim buldu da.

Vâcib Teâlâ, iki tâifeden hangisini ihtiyâr ederlerse nusrat edeceğini beyândan sonra harbi ihtiyâr edince Vâcib Teâlâ'dan yardım talep etdiklerini ve o zamanda Cenâb-ı Allah'ın kendilerine olan lutfunu beyan etmek üzere buyuruyor:

اِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اٰنٰى مُّمِدُّكُمْ بِاٰنٍ
مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدٰفِيْنَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى
وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوْبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ
اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿١٠﴾

9-10 «Ey Mü'minler! Zikredin o zamanı ki, o zaman-
da siz Rabbinizden yardım talep ediyordunuz. Sizin
bu talebiniz üzerine Rabbiniz birbirine tâbi melâike-
den bin kişi ile size imdâd edeceğini beyanla duânızı
müstecâb kıldı. Ve bu duânızın kabûlünü Allah Teâlâ
ancak size müjde kıldı. Duânızın kabulü ile mesrûr
olasınız ve bu tebşîrât sebebiyle kalbiniz müsterih
olsun ki, düşmanınıza kemâl-i cesâret ve şecâatle
müdâfaa edesiniz. Halbuki nusrat (yardım ve zafer)
ancak Allah'dan gelir. Allah'ın gayriden nusrat olamaz.
Zira Allah Teâlâ emrinde gâlip ve ef'alinde hakiymdir.
Binaenaleyh hiçbir fi'li hikmetden hâli olamaz. Bilakis
her fiilinde yüzbinlerce hikmet mevcuddur.»

Fahr-i Râzî, Kâdî ve Hâzin'in beyanları vechile
«nusrat»ın ancak Allah Teâlâ'dan olup askerinin çoklu-

ğu ve mühimmâtın ve sâir âlât u edevât-ı harbiyyenin mükemmel olmasıyla muzaffer olmak lâzım gelmediğine ve esbâb-ı zâhirenin ancak insanları tesliye ettiğine bu âyet-i celile delâlet eder. Zira Cenâb-ı Allah Teâlâ hazretleri tesir halk etmeyince esbâbın cümlesi fâidesiz kalır. Nitekim pek çok vukûatda azıcık bir cemâatın büyük bir kuvvete gâlip geldiği ve esbâb-ı zâhiresi noksan olanların levâzım ve mühimmâtı daha mükemmel olanlara galebe ettiği her zaman görülmektedir.

كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ
وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾

buyurulmuştur³⁷ Binâenaleyh Cenâb-ı Hak kime nusrat verirse mansur odur. Yalnız esbâb-ı zâhire de insanlara medâr-ı tesellî olduğundan esbâba teşebbüsle beraber netice-i zaferi Cenâb-ı Allah'dan beklemek vâcibdir.

Bu âyetde beyan olunan istiğâse, ashâb-ı kirâmın cümlesinden vâkî olduğuna işâret için cemî sığasıyla vârid olmuştur. Ashâbın duâya «amin» demeleri de aynı duâdır. Zira manâsı «duâmızı kabul et yâ Rabbi» demektir.

Hazret-i Ömer'den rivâyet olunan hadîse nazarın: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kılıpıye müteveccihen duâya mübâşeret ettiği ve:

37. Nice az cemâat çok cemâata -Allah'ın izni ile - gâlib gelmiştir.» (Bakara / 249)

«Yâ Rabbi! Şu cemâati ihlâk edersen arz üzerinde sana ibâdet eden bulunmaz!» dediği ve hatta bürde-i seâdeti yere düşdüğü, Ebû Bekir Sıddıyk -radiyallahu anh-'in bürde-i seâdetlerini yerden kaldırıp Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-'in mübarek omuzlarına koyduğu ve:

«— Yâ Rasûlallah! Duânız kâfidir, umarım Cenâb-ı Hak, va'dini incâz buyurur» dediği mervîdir.

Fahr-i Râzî ve **Nisâbüri**'nin beyanlarına nazaran, Bedir gazasında imdâda gelen meleklerin sîması, at üzerinde, beyaz elbise ve beyaz sarıklı ve sarıkların arkasında taylesan olduğu mervîdir. Bu rivâyet, sarığın merzıyy-i İlâhî (Allah'ın razı olduğu) bir kisve-i İslâmiyye olduğuna delâlet eder.

Binâenaleyh, mehâbet-i İslâmiyyeyi tezyid eden kisve-i milliyemiz olduğu gibi, sarık ile kılınan namaz, sarıksız kılınan namazdan efdal olduğu kütüb-i şer'iyemizde mezkûrdur.

Hülâsa, umûr-ı mühimmede Cenâb-ı Hakka ilticânın lâzım olduğu ve Bedir gazasında bin aded melâike ile Cenâb-ı Hak'ın Ehl-i İslâm'a imdâd buyurduğu ve imdâdın mü'minlere müjde ve tesliye ve kalblerini tatmin için olduğu ve nusratı halk eden ancak Allah Teâlâ olup Cenâb-ı Allah'ın gayriden nusrat beklemek doğru olmadığı bu âyetden anlaşılmaktadır.

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النَّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ

مَاءٍ لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ
عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾

11 - «Ey ehl-i imân! Zikredin o zamanı ki o zaman-
da Cenâb-ı Hak'dan emn ü rahat olarak nâzil olan
uykunun sizi ihâta ettiğini ve o zamanda sizi tathir
etmek ve sizden şeytanın vesvesesini gidermek ve
kalblerinizi birbirine rabtlemek ve ayaklarınız yer tut-
mak için semâdan yağmur inzâl ettiğini düşünün ki
Allah'ın nimetlerini bilerek şükrünü edâ edesiniz»

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ
آمَنُوا سَأَلَتِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَأَضْرِبُوا
فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ
شَاقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَلِكَ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ
النَّارِ ﴿١٤﴾

12-13-14 «Yâ Ekreme'r-rusûl! Zikret o zamânı ki,
o zamanda Rabb'in Teâlâ meleklerle vahy etdi ve dedi
ki: «Ehl-i İslâm'a yardımda ben sizinle berâberim!
Ben de sizinle berâber yardım edince ey Melekler!
Ehl-i imânı nusratla tebşîr etmekle sâbit kılın ki
muhârebeden yüz döndürmesinler. Ve İslâm arasına

karışmakla cemâatlerini çoğaltın ki kendilerine fütûr gelmesin. Elbette yakında ben kâfirlerin kalblerine korku ilkâ ederim ki onlar münhezim olurlar. Hal böyle olunca kâfirlerin boyunlarının üst tarafından vurun. Eğer boyunlarını sakınmak için ellerini uzatırlarsa onların parmaklarının uçlarını darbedin ki bir daha size uzatacak el bulamasınlar. İşte onların şu azâba istihkaklarının sebebi, Cenâb-ı Allah'a ve Rasûlü'ne muhâlefet ettiklerindendir. Halbuki Allah'a ve Rasûlü'ne muhâlefet edenler envâ-ı cezâyâ müstehak olurlar. Zîrâ Allah Teâlâ'nın düşmanlarına azâbı şiddetlidir. Ey kâfirler! Âhir hâl ü şân sizin müstehak olduğunuz azâbdır. Azâba müstehak olunca dünyada katl ü esâret gibi müstehak olduğunuz azâbı tadın. Maahâzâ kâfirler için âhiretde hazırlanmış cehennem azâbı vardır ve muhakkaktır.»

Vâcib Teâlâ, Bedir Gazâsı'nı tasvir ve o gazâda ehl-i imâna vâkî olan nimetlerinden bâzılarını beyan ettiği gibi bundan böyle ilâ-yevmi'l-kıyam vâkî olacak vakâyiin cümlesine şâmil ve bilumûm harblerde câri olan hükm-i küllî ile mü'minlere teklif etmek üzere:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا
تُولُوهُمْ الْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُولِهِمْ يَوْمَئِذٍ ذُبُرَةً إِلَّا مَتَحَرِّفًا
لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّرًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوِيهِ
جَهَنَّمُ وَيَسَّ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾

15-16 «Ey Mü'minler! Siz birbirinize sıkışa sıkışa düşmanınız olan kâfirlere mülâki olduğunuzda arkanızı dönüp firâr etmeyin. Eğer yevm-i harbde bir kimse kâfirlerden yüz döndürür ve arkasına ric'at ederse Allah'dan nâzil olacak gazab ve azâbiyle döner. Ve onun yeri cehennemdir. Ve ne kadar çirkindir onun varacağı cehennem mahalli. Ancak daha ehem ve elzem bir tâlfe ile kital için veyahud karşısında olan bir düşman fırkasına hile olmak veyahud başka bir İslâm fırkasına inzımm edip kuvvetini tezyid için dönerse zararı yoktur.»

Zahfen: Usul usul düşmana sezdirmeksizin yürümek manâsınadır.

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ
 وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا
 إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنٌ كَرِيمٌ
 الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾

17-18 «Ey Mü'minler! Siz kâfirleri sûretde katl etdiniz ise de hakıykatde katl etmediniz velâkin hakıykatde Allah Teâlâ katl etdi.

Ve Yâ Ekreme'r-rusûl! Düşmana sen toprak ve çakıl atmakla emrolunduğun zaman zâhirde atmış isen de hakıykatde sen atmadın. Velâkin hakıykatde

Allah Teâlâ atdı. Ve Allah nusrat, zafer ve âyetle-ri müşâhede gibi birtakım nimetleriyle ehl-i imânî mütena'ım kılmak için onların gözlerini toprakla doldurmuşdur. Zîrâ Allah Teâlâ, kullarının sözlerini işidir ve hallerini bilir.

Emr u-hâl ü şân; kati ü remy sûretde sizden sudûr etmiş ise de hakıykati Allah Teâlâ'dan olması, nusrat ve zafer ve sizi güzel bir imtihan ile imtihan etmesidir. Ve Ey ehl-i imân şunu bilin ki Allah Teâlâ, kâfirlerin size karşı hilelerini zayıflatıcıdır.»

Vâcib Teâlâ, Bedir Gazâsında vâki olan in'âmdan diğer bazılarını beyân ve tehekküm tarîkıyle kâfirlere hitâb etmek üzere:

أَنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ وَإِنْ تَتَّهَوُوا فَهُوَ خَيْرٌ
لَكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِي عَنْكُمْ فِتْنَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ
كَثُرَتْ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

(Fahr-i Râzi ve Kâdî'nin beyanına göre hitâb kâfirlere olduğuna nazaran):

19 - «Ey Kâfirler! Bedir'e yürüyeceğinizde Kâbe'nin örtüsüne yapışarak Allah'dan fırkaların alâsı hangisi ise o fırka için nusrat ve fütûhat istemişdiniz. İşte istediğiniz vech üzere fütûhat geldi! Ve eğer siz küfrünüzden vazgeçer Muhammed -aleyhisselâm - ile kîtâli terk ederseniz dünyâda sizin için hayırlı olur. Zîrâ katl ü esâretten kurtulursunuz.

Ve âhiretde dahî hayırlıdır. Çünkü azâb-ı ebedîden kurtulur ve necât-ı sermedîye nâil olursunuz. Şu halde dünyâda ve ahiretde selâmet, ancak küfürden vazgeçmek ve Rasûlullah'a ittibâ etmektedir. Eğer siz küfürden vazgeçmez, muhârebeye avdet ederseniz biz de Habîbimize nusrat verir sizi makhûr ve münhezim kılarız. Binâenaleyh sizin cemâatinizin çokluğu size fâide vermez ve sizden hiçbir belâyı defetmez. Allah'ın avn ü inâyeti mü'minler ile beraber!» demekdir.

Beyzâvî'nin beyânı vechile âyetde hitâbın ehl-i imâna olmak ihtimâli de vardır. Buna nazaran:

«Ey Mü'minler! Siz Allah'dan nusrat istediniz. İşte istediğiniz nusrat size geldi, düşmanınıza galebe etdiniz. Eğer siz kıtalde ve emr-i Rasûlullah'a imtisâlde tekâsülü terk ederseniz, sizin için dünyada hayırlıdır. Düşmanınıza galebe ve dîninizi ilâ etmiş ve âhiretde de seâdet-i ebediyyeye nâil olmuş olursunuz.

Ve eğer siz emr-i Rasûlullah'a imtisâlde tekâsüle avdet ederseniz biz de size kâfirleri musallat kılmakla avdet ederiz ki, mağlub olur ve ahiretde dahi rüsvay olmanıza sebep olur.

Velhasıl şevket-i İslâmiyye'yi muhâfaza kılınçla olacağından düşmana karşı istimalden istinkâf, dünyada ve âhiretde fezâheti mûcib olduğu gibi, âdâya karşı hüsn-i istimal dâreyinde selâmeti mukteziydir. Ve eğer siz kıtalde tekâsül ederseniz askeriniz ne kadar çok olsa da size menfaat vermez ve adânızın tasallutunu sizden def edemez. Zîrâ Allah'ın nusrat ve muâveneti îmanda kâmil olup

emr-i Rasûlullah'a muhâlefet etmeyen mü'min-i kâmiller ile berâberdir. Binâenaleyh imânında kemâli olmayan fâsıklar nusrat-ı ilâhiyyeye mazhar olamazlar.»

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ
 وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا
 وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ
 الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا
 لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ يَا
 أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا
 يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ
 إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

20-24 - «Ey Mü'minler! Allah Teâlâ'ya ve Rasûlü'ne itâat edin. Kelime-i Hakk'ı ve bilcümle ahkâm-ı şer'iyeyi Rasûlü'nden işidir olduğunuz halde Allah'ın ve Rasûlü'nün emrinden i'râz etmeyin ki mer-tebe-i imândan sukut etmeyesiniz. Ve şu münâfiklar gibi olmayın ki onlar Rasûlullah'ın muvâcehesinde «Sözünü işitdik» derler, halbuki itâat eder ve tes-lim olurcasına işitmezler. Belki hiç duymamış gibi bulunurlar. Siz de onlar gibi olmayın ki, zâhiriniz ve bâtınınız muvâfık olsun. İndellah hayvânâtın

en ziyâde şerlisi Hakk'ı işitmeyen ve söylemeyenlerdir. Çünkü onlar her ne kadar ukalâ suretinde zuhûr etmişlerse de hakıykatde ukalâ zümresinden ma'dud değillerdir. Eğer Allah Teâlâ onlarda hayır olduğunu bilmiş olsa idi. Allah Teâlâ onlara hak sözü işitdirirdi. Velâkin onlarda hayır olmadığını bildiğinden işitdirmedi. Eğer hayır olmadığını bildiği halde onlara hak sözü işitdirmiş olsa idi onlar kalbleriyle Hakk'dan i'raz edici oldukları halde zâhirde dahî işitmekten yüz döndürürlerdi.

Ey Mü'minler! Allah'ın emrine imtisâl ve nehyinden ictinâb ve ahkâmına temessük ve Rasûlullah'ın sünnetini ihyâ ve âdâb u ahlâkını kabul etmek sûretiyle Allah Teâlâ'nın ve Rasûlü'nün davetlerine icâbet edin. Ve bilhassa Rasûlullah sizi maddî ve manevî, dünyevî ve uhrevî menfaat verecek ve ihyâ edecek ulûm-ı diniyye ve meârif-i ilâhiyyeye davet etdiğinde hemen vakit fevt etmeksizin icâbetiniz vâcibdir. Ve şurasını da iyi bilin ki, Allah Teâlâ, kulunun kalbi ile kendi beynine (arasına) hâil ve bütün esrâra vâkıf olur. Ve ancak Cenâb-ı Hakk'ın huzûr-ı manevisine haşr olunursunuz!»

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً
وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

25 - «Ey mü'minler! O fitneden sakının ki, o fitne yalnız sizden zulmedenlere isâbet ile iktifâ etmez.

Belki umûmunuza birden isâbet eder. Ve şunu bilin ki Allah'ın azâbı şiddetlidir.

Fahr-i Râzî ve **Nisâbü'rî**'nin beyanları vechile bu âyetde Vâcib Teâlâ, zarûrî ve umûmî olan günahlardan sakınmakla emretti ki insanlar yekdiğerine mazarrat verecek cürümde bulunmasınlar. Çünkü zinâ ve livâta gibi günahlar, tâûn ve vebâ gibi umûmî belâyâ sebep olacağı gibi ölçek ve terâzîde noksan vermek ve ihtikâr etmek de kaht u galâyâ sebep olur. Hak'dan sükût ve emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerde müdâhene eylemek, âsînin isyanına rızayı ve bid'atlerin zuhûru ve kelime-i İslâmiyyenin dağılmasını ve sözlerin bir araya gelmemesini ve emr-i cihadda tekâsül de küffârın galebesini îcâb edeceğinden, bu gibi umûmî belâyâ sebep olacak günahlardan her mü'minin ihtiraz etmesi lâzım olduğunu Vâcib Teâlâ tavsiye buyurmuşdur.

وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ
 أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ
 مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢١﴾

26 - «Ey ehl-i imân! Zikredin o zamânı ki, o zamanda yeryüzünde siz gâyet az kimseler olduğunuzdan herkes sizi zayıf addediyor, gözüne kesdiriyordu. Siz nâsın ve bilhassa Fâris (İranlılar) ile Rum ve Kureyş müşriklerinin lokma edip ayakları altında hakîr ve zelif olmaklığınızdan korkuyordunuz. Çünkü İslâm'ın

hâricinde olan bilcümle nâs size düşman idi. Hâliniz böyle olduğu halde Cenâb-ı Hak sizi Medîne'de iskân etdi ve âleme gâlip kıldı. Cümle âlem sizi tanır ve sayar oldu. Ve herkese helâl kılmadığı emvâl-i ganîmetin tayyibâtından sizi merzûk kıldı ki Allah'ın şu ta'dâd olunan nimetlerinin şükürünü edâ edesiniz.»

Hülâsa, ibtidâ-yı İslâm'da, İslâm'ın kalil ve zayıf ve devamlı sûrette nâsdan korkar oldukları halde sonra Cenâb-ı Hakk'ın Medîne'yi onlara me'men kılmasıyla düşmanlarının şerlerinden bir derece emin olmaları ve Yevm-i Bedir'de ve sair gazâlarda nusrata nâil olmakla zilletlerinin izzete ve killetlerinin kesrete ve za'flarının kuvvete ve ümem-i saireye haram olan emvâl-i ganîmetin onlara halâl olmasıyla fakrlarının gınâya tebeddül ettiği ve şiddetden sühûlete ve belâdan nimete îsâl etmekden maksad ehl-i imânın şükretmesi ve tâatla meşgul olması lâzım olduğu bu âyetden müstefâd olan fevâid cümlesindedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا
 أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَأَعْلَمُوا أَنَّ مَا أَمْوَالِكُمْ
 وَأَوْلَادِكُمْ فَتَنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

27-28 «Ey Mü'minler! Allah Teâlâ'ya ve Rasûlü'ne ve size bir başkası tarafından konmuş olan emânetlere hıyânet etmeyin. Halbuki siz hıyânet kubhunu bilirsiniz ve siz iyi bilin ki, malınız ve sevgili evlâdınız,

hakkınızda ibtilâ ve fitnedir. Ve şunu da bilin ki hıyânet etmeyenlere Allah Teâlâ indinde mahfuz büyük ecir vardır.»

Fahr-i Râzî, Kâdî ve Hâzin'in beyanları vechile Allah Teâlâ'ya ve Rasûlü'ne hıyânet; ferâizi, sünen ve âdâbı ve kullarını islah için vaz'etmiş olduğu kavanîni ve ahkâmı terk ve ihlâl etmek sûretiyle olur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا
وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29 - «Ey Mü'minler! Allah'a ve Rasûlü'ne ve emânetlere hıyânetden ve sâir mehârimi irtikâb etmekden ittikâ eder ve nefsinizi sakınırsanız, Allah Teâlâ sizin için hakla bâtil beynini (arasını) tefrik edecek hidâyet melekesi halk eder. Ve bu hidâyet sebebiyle menfaat ve mazarratınızı tefrîk eder, menfaat cihetini takib edersiniz. Şu minval üzre ittikâ ederseniz Allah Teâlâ günahlarınızı setreder ve bütün hatâlarınızı mağfîret buyurur. Ve Allah Teâlâ, ittikâ eden kullarına fazl u ihsân sâhibidir.»

«Furkan» ile murâd: -**Beyzâvî'nin beyânı vechile-hak ile batil beynini tefrik eden nusratdır.**

Yahud «Furkan» ile murâd, «Nûr» dur. Buna nazaran ma'nayı âyet:

«Eğer meâsîden nefsinizi sakınır iseniz, Allah Teâlâ kalbinizde bir nûr ve inşirâh halk eder ki, o nûr sebebiyle Hakk'ı bâtıldan ve sevâbı hatadan ve ilhâm-ı ilâhîyi igvâ-i şeytanîden tefrîk edersiniz» demek olur.

Yâhud «Furkan» ile murâd: Ma'rifet-i kalbiyye'dir. Buna nazaran ma'na-yı âyet:

«Eğer ittikâ ederseniz, Allah Teâlâ kalbinizde bir ma'rifet halk eder ki, o ma'rifet sayesinde kalbinizde olan ğill ü ğîş, hıkd ü hased gibi ahlâk-ı zemîme zâil olur. Binâenaleyh salâh kesb edersiniz» demek olur.

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ
أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرٌ
الْمَاكِرِينَ ﴿٢٠﴾

30 - «Yâ Ekreme'r-rusûl! Zikret o zamânı ki, o zamanda kâfirler seni habs yâhud katl, yâhud Mekke'den çıkarmak sûretlerini istişâre ederek hîle ve hud'a etmişlerdi. Onlar seni ihlâke dâir olan müşâverelerinin neticesini saklar. Allah Teâlâ onlar için hazırladığı kahrını saklar. Zîrâ Allah Teâlâ, saklayıcıların en hayırlısı ve kavîsidir. Çünkü Allah Teâlâ, onların hîle muâmelesine karşı hîle muâmelesini en güzel yapıcıdır.»

Mekke müşriklerinin Daru'n-Nedve'de vâkî olan istişâreleri üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in hicreti sebebiyle onların şerrinden halâs

olduğuna dâir Cenâb-ı Hakk'ın in'am buyurmuş olduğu nimetini bu âyetiyle tasvîr ve beyan buyuruyor.

Müşrikler Daru'n-Nedve'de ictimâ etdiklerinde İblis de «**Şeyh Necdî**» suretinde geldi, müşâvereye başladılar.

Ebû'l-Buhterî, «Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem'i habs edelim ve vefat edinceye kadar çıkar-mayalım» dedi.

Şeytan, «Bu re'y hatâdır. Zira Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kabilesi çok. Size mukâbele ederler ve habsden çıkarırlar. Aranızda da büyük mukâtele zuhur eder» deyince cümlesi İblis'in reyini tasvib etdiler.

Hişam ibn-i Amr - «Benim reyim, Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'i bir deveye bindirerek Mekke diyârından çıkarıp, elinden kurtulmalıyız» dedi.

İblis bu reyin de hatâ olduğunu beyan ederek, «Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in vechi güzel, lisânı tatlı ve kuvve-i müdâfaa ve câzibesî mükemmel, her nereye gitse herkes kendisine ittibâ eder, o zaman birçok teb'asıyla gelir, sizinle harb eder. Başınız bütün derd içinde kalır» deyince cümlesi İblis'i tasdik etdiler.

Ebû Cehil, «Benim reyim; Kureyş'in her kabilesinden birer delikanlı intihâbıyla ellerine birer kılınc vermeliyiz, cümlesi birden hücum ile Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'i katl etmeliler. Benî Haşim, bütün Kureyş'le mukâtele edemezler. Diyete razı olurlar, biz de diyeti vermekle halâs oluruz» dedi.

İblis de beraber hepsi bu reyi kabul etdiler.

Cibrîl-i Emin, şu istişâreyi Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e haber verip Medîne-i Münevvere'ye hicret buyurulmuşdu.

Mekr, hîle ve hud'a manâsına olup Cenâb-ı Hakk'ın irâdesini icrâda hîle ve hud'aya ihtiyâcı olmadığından bu makamda Allah'ın mekr'i, onların mekr ü hîlelerini kendi ayaklarına dolaştırmaktan ibâretedir. Çünkü onlar katletmek üzere toplanmış oldukları halde gözleri önünde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in çıktığını Cenâb-ı Hak onlara göstermedi. Ve şerlerinden muhâfaza etdi.

Yâhud «Allah'ın mekri» ile murad: Onların hîleleriyle kendilerine mücâzât etmektir. Çünkü onlar, Rasûlullah'ı Mekke'den ihrâc veyâhud katletmek üzere karar verdiler.

Allah Teâlâ hazretleri de onları Mekke'den ihrâc ve Bedir'de katletmek sûretiyle kendi kararlarını kendi üzerlerine icrâ buyurdu.

Yâhud «Allah'ın mekri»: Bedir gazâsında Allah Teâlâ ehl-i İslâm'ı onların gözlerine az göstermek sûretiyle onlara hücuma cesâret verip kâfirler de hücüm edince ehl-i İslâm'ın kılıçları altında helâk olmalarıyla onlar hakkında mekr-i ilâhî zuhûr etmiştir.

Hülâsa; Ehl-i Mekke'nin, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'i habs yâhud katl veyâhud Mekke'den ihrâc etmek sûretlerinden birini ihtiyar eylemek üzere Daru'n-Nedve'de istişâre etdikleri ve onların bu hususda

hilelerine karşı Cenâb-ı Hakk'ın Rasûlü'nü muhâfaza etmek sûretiyle onlara hîle muâmelesi yaptığı ve Allah Teâlâ mâkirlerin hayırlısı olduğu cihetle sevgili kullarını düşmanlarının şerrinden muhâfaza edeceği bu âyetden müstefâd olan fevâid cümlesindedir.

وَإِذَا تُلِيٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا
 مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذْ قَالُوا
 اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا
 حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ
 اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ
 يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

31-32-33 «Kâfirler üzerine bizim âyetlerimiz tilâvet olunduğunda onlar: «İstemiş olsaydık biz de bu kadarı söylerdik. Zîrâ Muhammed -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-'in söylediği ancak evvel geçen ümmetlerin haber ve yalanlarıdır» derler. Yâ Ekreme'r-rusûl! Zikret o zamânı ki o zamanda onlar dediler ki: «Yâ Rabbi! Eğer Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in söylediği sözler ve getirdiği din hak ise kendi indinden bizim üzerimize semâdan taş yağdır veyâhud bize acıtıcı azab getir ki biz muazzeb olalım.» Habîbim! Sen onların içinde mevcûd olup onlar da istiğfar eder oldukça Allah Teâlâ onlara azâb edici olmadı.»

İstiğfâr, insanların azâbdan selâmetlerine yegâne sebep olduğuna bu âyet delâlet-i vâziha ile delâlet eder. Ve Ebû **Mûsa’l-Eş’arî** hazretleri rivâyeti vechile Rasûlullah’ın:

«*Cenâb-ı Hak, benim ümmetime iki necât verdi:*

Birincisi: Benim onların içinde bulunmaktığımdır,

İkincisi: Onların hatalarına istiğfâr etmeleridir.» buyurduğu kelim-i nebevîleri de istiğfarın helâkten kurtulmaya çâre-i müstekille olduğunu teyid etmektedir.

Yâhud «İstiğfar» ile murad: Kâfirlerin neslinden gelecek ehl-i imânın istiğfârıdır. Şu halde «ilm-i ilâhîde onların neslinden gelecek mü’minlerin şerefine ve onların istiğfârları sebebiyle bunlar azâb-ı dünyevi ile azâb olunmazlar» demektir.

وَمَا لَهُمْ إِلَّا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ
وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ
الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ
تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

34-35 «Ne gibi şey mâni olabilir Allah’ın onlara azâb etmesine ki Allah Teâlâ onlara azâb etmesin!

Halbuki onlar Mescid-i Harâm'ı ziyâretten ehl-i imâni men ediyorlar. Onlar Őu menleri sebebiyle azâba müstehakdırlar. Ve onlar Mescid'in velîsi ve mütevellîsi olmadılar. Mescid-i Harâm'ın mütevellîsi, ancak Őirkden ve sair meâsîden ihtiraz eden müttekiyledir. Velâkin müşriklerin ekserisi Mescid'in mütevellîsi müttekiyeler olduğunu bilmezler.

Onların Mescid yanında namazları ancak ısıık almak ve el ele vurmaktan ibâretdir. Hal böyle olunca ey kâfirler! Kesb etmiş olduğunuz küfrünüz sebebiyle âhîret azâbını tadın.»

Kâfirlerin Rasûlullah'ı ve sâir ehl-i imâni hicrete mecbur etmeleri ve Hudeybiye vakasında ehl-i imâni Mekke'ye koymayıp bir muâhedenâme akdederek döndürmeleri Mescid-i Harâm'dan men etmeleri cümlesindedir. İmkânını bulabilselerdi ehl-i imândan Mescid-i Harâm'a bir ferd koymayacaklardı. Lâkin bu hususda muvaffak olamadılar. Ve âkıbet Mescid-i Harâm'dan kendileri tard olundular.

Binâenaleyh: Ehl-i imân üzerine tatbik etmek istedikleri plânları kendi ayaklarına dolaşmışdır.

Beyt-i Şerif huzûrunda onların itikâdınca salât ancak ısıık almak ve el ele vurmaktan oldu. Bunlar tavâf ederken lâyıık olmayan Őu fiilleri işledikleri gibi Rasûlullah - sallallahu aleyhi ve sellem- namaz kılariken sağına ve soluna gelirler, zihn-i Rasûlullah'ı teşvîş ve Cenâb-ı Peygamber'le istihzâ etmek için ellerini birbirine çarpar ve ısıık çalarlardı.

Hülâsa, zamânımızda konferanslarda ve sâir mehâ-
filde Avrupa'yı taklid ederek alkış ünvanıyla yapılan el
şakırtıları âdet-i câhiliyyeden bulunduğu ve bu âdetin
gazab-ı ilâhîye sebep ve âdât-ı İslâmiyyeye münâfi ve
ind-i ilâhîde mezmûm olduğu bu âyetden müstefâd olan
fevâid cümlesindedir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ
الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمُهُ
جَمِيعًا فَيَجْعَلُهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

36-37 «O kâfirler ki, onlar nâsı hak olan tariyk-i
ilâhîden ve dîn-i İslâm'dan men etmek için mallarını
infak ederler. Şu halde yakın bir zamanda infak
etdikleri malları kendilerine hüzün olur ki, o hüzün
ve keder onlar için pek şiddetli olur. Ve bu infâkdan
sonra kendileri mağlûb da olurlar.

O kimseler ki kâfir oldular, onlar cehenneme cem
olunurlar. Allah Teâlâ, habîs olan kâfirî tayyib olan
mü'minden temyîz ve tefrîk ve habîs olan kâfirlerden
bazılarını bazı âhar üzerine vaz etsin. Bazısı, bazısı
üzerine toplanınca cümlesini bir yerde cem etsin de
cehenneme atsın. İşte şu habîsler dünyada ve âhiret-
de zarar edicilerdir.»

Tefsirlere nazaran bu âyet, Bedir'e giden müşrik askerini infâk edenler hakkında nâzil olmuştur. Yâhud âyet-i celîle, Ebû Süfyân ve emsâli hakkında nâzil olmuştur. Çünkü Ebû Süfyân Uhud Muhârebesi için kırk okka gümüş sarf etmiştir.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ
يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى
لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَإِنَّ
اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
مَوْلِيكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾

38-40 «Yâ Ekreme'r-rusûl! Sen küfür üzerine devam eden kâfirleri hakka teşvik etmek üzere onlara de ki: Eğer onlar buldukları itikadât-ı bâtila ve amâl-ı habîseden bihakkın imân etmekle vazgeçerlerse, onların geçmiş olan günahlarının cümlesi mağfiyet olunur. Ve eğer onlar imân etmez ve muhârebeye avdet ederlerse ümem-i sâlife hakkında âdât-ı ilâhiyye muhakkak geçdi, (bunu biliyorsunuz), onlar hakkında cereyan eden âdât bunlar hakkında dahi cereyan edecektir.

Ey Mü'minler! Katil edin kâfirleri ki, şirik olmasın ve dînin küllîsi Allah Teâlâ'ya mahsus olsun. Eğer sizin kitâliniz üzerine onlar küfürden

vazgeçer, terk ederlerse muâhaze etmeyin. Zirâ Allah Teâlâ onların amellerini görücü ve bilicidir. Ve eğer onlar evâmir-i ilâhiyyeyi kabûlden irâz ederlerse endîşe etmeyin. Zirâ Allah Teâlâ sizin müîninizdir. Allahu Zü'l-Celâl ne güzel mevlâ ve ne güzel muîn ve nâsırdır.»

Yani, eğer kâfirler vâki olan kusurlarından nedâmet ederlerse işledikleri günahları afvolunur. Anadan yeni doğmuş gibi olurlar. Zîrâ İslâmiyetden evvelki günahlarını İslâmiyet mahv u izâle eder. Hukûk-ı İbâdî da izâle etmesi hakkında ihtilaf varsa da esah olan, İslâmiyyet hukûk-ı İbâdî da izâle eder.

Kelime-i tevhîd, en büyük cinâyet olan küfrü izâle edince, küfrün mâdûnu olan hukûk-ı İbâdî da mahv edeceği evleviyyetle sâbit olur.

Amma, hukûk-ı İbâdîn sukûtu, Vâcib Teâlâ'nın hak sâhiblerine haklarına mukâbil başka lutuf ve ihsan etmek suretiyle irzâ (râzı) edeceğinden hak sâhiblerinin hakları da zâyî olmaz.

İkinci âyetde dînin küllîsi «dîn-i vâhid» olarak Allah Teâlâ için olması ile murâd:

Arz-ı Hicaz'da dînin küllîsi Allah için olmaktadır.

Eğer murâd-ı ilâhî, bütün âlemde dînin küllîsi Allah için olmak lâzım gelse idi; bütün âlemde kıtal ile beraber küfür zâil olur ve din de ancak İslâm dini olurdu. Halbuki nefs'ül-emir (işin hakıykatı) bunun hılâfıdır. Şu halde murâd, arz-ı Hicaz'da dînin küllîsi Allah için olmaktadır.

Hazret-i Ömer zamânında arz-ı hicaz tamâmiyle küfürden tathîr olunmakla âyetin sırrı tamâmen zuhûr etmiştir. Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-'in: «Ceziretü'l-Arab'da iki ayrı din bulunmayacaktır!» kavli şerîfi de bunu teyid etmektedir.

Yâhud dînin küllisi, bütün âlemde Allah için olmak murâddır. Çünkü kitâle emir, fitnenin izâlesi garazına binâen ehl-i imânın her yerde ve her zamanda kitâle sa'y etmeleriyle emretmekdir. Yoksa kitâle sa'yin semeresi olan fitnenin zevâli her yerde bilfiil bulunmak ma'nâsına değildir «ki hiçbir zamanda bütün âlemde din bir olmadı» diye itiraz vârid olmasın. Çünkü sa'yin bulunması hiçbir zamanda maksadın husûlünü îcâb etmez. Lâkin bu maksadın husûlü için ehl-i İslâm'ın sa'yi vâcibdir. Binâenaleyh sa'y etmedikleri sûrette ehl-i küfrün fitnesinden emin olamazlar demektir.

Hülâsa, kâfirlerin fitnesini kaldırmak her yerde dîn-i İslâm'ı ilâ etmek için ehl-i küfürle muhârebenin vâcib olduğu ve kâfirler küfrü terk ederlerse Allah Teâlâ'nın onların îmanlarına göre mükâfat vereceği ve eğer küfre devam ederler ise ehl-i İslâm'ın onlardan çekinmemesi lâzım olduğu ve Allah Teâlâ'nın İslâmların nâsır ve muîni olduğu cihetle ehl-i İslâm'a nusratını va'd ettiği bu âyetden müstefâd olmaktadır.

Vâcib Teâlâ, kitâli murâd etdikden sonra kitâlden hâsıl olacak emvâl-i ganîmetin hükmünü beyan etmek üzere:

وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ
وَلِلَّذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن
كُنْتُمْ أُمَّتَكُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ
التَّقَىٰ الْجَمْعَانَ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

41 - «Ey mü'minler! Bilin ki muhârebede kâfir-lerden kahren almış olduğunuz emvâl-i ganîmetin beşde bir sehmi Allah'ın emr ettiği mahalle sarf edilmek üzere Beytül-mâl'e konur ki, îcâbına göre lâzım gelen mahallere sarf olunsun. Ve bunun bir kısmı Rasûlullah'a, diğer bâkiy kalanı Benî Hâşim'den muhtac olan akrabây-ı Rasûlullah'a ve yetim ve miskîn ve muhtaç olan yolculara verilir.

Ey hâkimler! Allah'a ve abdimiz üzerine inzâl ettiğimiz Kur'ân'a îman etmiş mü'minler iseniz emvâl-i ganîmet husûsunda şu ahkâma riâyet edin zira hak ile bâtil beynini tefrîk eden gazâ-yı Bedir günü İslâm askerinin saffiyla ehl-i küfrün saffı ictimâ ettiği zamanda Allah'a ve Rasûlü'ne îman ettiyseniz şu ahkâma riâyetiniz lâzımdır. Ve Allah Teâlâ her şeyde kâdirdir.»

Mü'minlerin emvâl-i ganîmeti taksiminde beşde bir sehmi şu beş sınıfa ayırmak ve bunların haklarını muhâfaza ve taksim hususunda dikkat etmek lâzım olduğuna işâret için Allah Teâlâ âyetin âhîrinde bu taksimî imâna rabt etmiştir. Beşde birini ayırdıktan sonra bâkiy kalan dört sehmi asâkir-i İslâmiyye beyinlerinde adâlet üzere taksîm ederler.

Âyetde beyân olunan ahkâma riâyet vâcib olup bunun hılâfına hareket edenlerin azâb-ı ilâhiye müstehak olduklarına ve onlardan intikamını alacağına işâret için Vâcib Teâlâ, âyetin ahirinde her şeye kadir olduğunu beyan etmek suretiyle taksimin hârici hukûka tecâvüz edenleri korkutmuşdur.

Ebû'l-Âliye hazretleri, ganîmetin beşde bir sehmi âyetde zikrolunduğu vechile altıya münkasımdır. Birisi Kâbe-i Muazzama'ya, diğer birisi hayatında Rasûlullah'a ve vefâtında mesâlih-i müslimînden mühim olan yerlere ve bâkiy dördü diğer sehmdârlara verilir buyurmuşdur.

إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى وَالرَّكْبُ
 أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَا خْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلَكِن
 لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ
 وَيَحْيَى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

42 - «Ey mü'minler! Zikredin o zamânı ki, o zamanda Bedir denilen mevkiide siz Medîne'ye yakın bir yerde bulunuyordunuz. Ve kâfirler de Medine'ye uzak bir vadide bulunuyorlardı. Mekke ahâlisinin Şam'dan gelen kervânı ise sizden daha aşağı sâhil cihetinde bulunuyordu. Eğer siz onlarla muhârebe için bir vakt-i muayyen ta'yin etmiş ve o vakitte harbe hazırlanacağınızı kararlaştırarak vaadleşmiş olsa idiniz, o vakt-i muayyende siz kendinizin azlığınıza

bakarak muhâlefet eder, harbe hazır olmazdınız. Velâkin Allah Teâlâ ınd-i ülühiyetinde mukadder olan bir emri kazâ etmek için sizi a'dânın karşısında cem etdi. Ve sebât verdi. Nusrat ve zaferini size müyes-ser kıldı ki helâk olan açıkdan helâk olsun, kimsenin şübhesi kalmasın, ve hayatda kalacak yaşayacak olan kimse de açıkdan yaşasın, herkes görsün. Zirâ Allah Teâlâ mü'minlerin imânını ve kâfirlerin küfrünü bilir ve her birinin münâcâtını işitir. Ve herkesin ameline göre cezâ verir.»

Cenâb-ı Hakk'ın murâdı İslâm'ın şevketini ve dînini i'lâ etmek olduğu cihetle esbâb-ı zaferi hazırladı. Bedir gazâsında ehl-i İslâm'ın azlığına ve ehl-i küfrün çokluğuna rağmen şu hatır ve hayale gelmeyen fevkalâde nusratı ihсан ile zafer verdi.

اِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَاكٍ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا
لَفَشَيْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ التَّقَاتُمْ فِي
أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا
كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤٤﴾

43-44 «Zikret yâ Ekreme'r-rusul! O zamânı ki, o zamanda senin uyku halinde Allah Teâlâ kâfirlerin fırkasını sana azıcık gösterdi ki gördüğün vechile

ashâbına haber veresin de askerin şecâatına halel gelmeye ve kuvve-i maneviyyeleri yerinde ola. Ve eğer Allah Teâlâ onları sana çok göstermiş olsa idi ashâbına gördüğün vechile haber verince onların kesretine ve kendinizin killetine binâen işiniz müşkil olurdu. Lâkin Allah Teâlâ size onları az göstermekle kalbinize ihsan ettiği metânet ve şecâat sayesinde münâzaadan ve re'yelerinizin dağılmasından sâlim kıldı. Zirâ, Allah Teâlâ kalbinizde sakladığınız esrârınızı bilici ve niyetinize göre mükâfat vericidir.

Ve zikredin ey ehl-i imân o zamânı ki, o zamanda kâfirlere mülâki olup muhârebeye tutuşacağınızda kâfirleri sizin gözünüze gayet az gösterdi ki şecâatinize halel gelmesin, onların gözlerine de sizi az gösterdi ki size ehemmiyet verip de ziyâde hazırlıkda bulunmasınlar. Ve ind-i ilâhîde işlenmiş kat'i ve mukarrer olan bir emir yerini bulsun ve hükm-i ilâhî hasıl olsun. Zirâ yerde ve göklerde cereyan eden işlerin hepsi ancak Allah Teâlâ'ya râcîdir, başka merci yoktur.»

Fahr-i Râzî ve Hâzin'in beyânı vechile Cenâb-ı Hak Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz'in rüyâsını muhârebe esnâsında ashâbına da kâfirleri az göstermekle - tasdik buyurmuşdur. Hatta İbn-i Mes'ûd hazretleri kâfirleri yetmiş kadar gördüğünden yanındaki bir zâta:

– Kâfirleri yetmiş aded mikdarında mı görüyorsun? dediği ve o zâtın da:

– Hayır, yüz aded mikdarında görüyorum» dediği mervîdir.

Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretleri zaferi murâd ederse, kuvve-i maddiyeye kuvve-i maneviyeyi de rabt ederek zaferi halk edeceğine bu âyet delâlet eder.

Cenâb-ı Hakk'ın Bedir gazâsında ehl-i imânı, küffârın gözüne ve küffârı ehl-i imânın gözüne az göstermesi hari-kulâde olarak Rasûlü'ne mûcize kabilindedir.

Kâfirler, muhârebeye başlamazdan evvel ehl-i imânı az gördükleri halde esnâ-yı muhârebeye kendilerinin iki-üç misli gördükleri mervîdir. Hattâ Ebû Cehil:

– Ashâb-ı Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-beş-on kişiden ibâretidir. Bunları öldürmeksizin tutun getirin de bildiğimiz gibi işkence ile öldürelim» dediği halde esnâ-yı harbde gördükleri gibi zuhûr etmeyip kendilerinden daha çok zuhûr edince her taraflarını hayret ihâta edip başlarından vurulmuş gibi ne yapacaklarını bilemeyip şaşkın kalmışlardır.

Şu ahvâlin cümlesi murâd-ı ilâhî olan ehl-i imânın i'zâzı ve kâfirlerin zelîl ve hakîr olmaları idi. Elhamdülillahi Teâlâ bu da husûl buldu.

Vâcib Teâlâ, Bedir vakasında ehl-i imâna vâkî olan bâzı in'âmını beyandan sonra nusrata sebep ve ehl-i imâna lâyık olan bazı ahvâli tavsiye etmek üzere:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ
كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾

45 - «Ey mü'minler! Siz kâfirlerden bir cemâat ile muhârebe etmek üzere mülâki olup karşılaştığınızda düşmanların karşısında sebat edin ve muztarib olarak düşmanınıza arkanızı dönmeyin. Ve sebâtınızla berâber esnâ-yı harbde Allah'ı çok zikredin ki Allah'ın inâyetiyle nusrat bula ve felahyâb olasınız.»

Harb mevkîlerinde mü'minler esbâb-ı maddiyeden ziyâde Cenâb-ı Hakk'a ilticâ etmek lâzım olduğuna ve dergâh-ı ulûhiyyete duâ etmekle Allah'ın nusratına intizar ederek esbâb-ı maddiyeye tevessül etmek emr-i ehem bulunduğu ve mü'min için Allah'ı zikre devam vâcib olduğuna işâret için Vâcib Teâlâ, esnâ-yı harbde zikretmek ile emir buyurmuş. Ve Zikrullah'ın felâhın sebeb-i müstekilli olduğuna işâret için felahyâb olmayı zikrullahı ta'lik etmiştir.

Binâenaleyh, harbe hazır olan bir mü'min kalbini Allah'a rabt ederek nusratın ancak Cenâb-ı Hak'dan olduğunu itikâd ederek kalben zikirde bulunmak ve lisânîyle «ALLAH-ALLAH» lâfz-ı şerîfini tekrarlar zikir-i lisânîde bulunmak ve nusrata duâ etmek suretiyle de kalbî ve lisânî zikir ve nusratla duâ ile her üçünü de cem etmek vâcib olduğuna bu âyet delâlet eder. İtikâd-ı sahîh ile ve zikrullah ile meşgul olan ve duâ eden ordu mağlûb olmaz.

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ
رَيْحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾

46 - «Cemî ahvâlinizde ve bilcümle düşmânınıza mukâtele ve mukâbele zamânında Allah'ın ve Rasûlü'nün bütün evâmîr ve nevâhisine itâat edin de aranızda ihtilâf etmeyin ki korkmayasınız. Devletiniz ve kuvvetiniz zâil olmaya. Ve düşmanınıza karşı sabr u sebât edin. Zirâ Allah'ın muâvenetli sabr edenlerle beraberdir.»

Vâcib Teâlâ ve Tekaddes hazretleri bu âyet-i celilede, millet beyinde ihtilâf ve nizâin korkuya ve devletin zevâline sebep olacağını beyân ile, kullarını ihtilâf-ı efkâr ile münâzaadan nehiy buyurmuşdur.

Ve her emirde sabr u sebât işe yaradığı gibi bilhassa emr-i harbde daha ziyâde işe yarayacağına ve belki yegâne sebep-i zafer olduğuna işâret için Vâcib Teâlâ, sabrı emir buyurduğu gibi nusrat-ı ilâhiyye ve muâvenet-i sübhâniyyenin de sabra mülâzemet edicilere mukarin olduğunu haber vermişdir ki, kullar ve bilhassa düşman karşısında bulunan asâkir-i İslâmiyye sabr u sebâta mülâzemet etsinler.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطْرًا وَرِئَاءَ
النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ
مُحِيطٌ ﴿٧٧﴾

47 - «Ey ehl-i İmân! Siz o kâfirler gibi olmayın ki onlar malları ve servetleri ile iftihar ve kibredici

ve nâsa amellerini gösterici ve dîn-i Hak'dan nâsi men edici oldukları halde muhârebe için memleketlerinden çıktılar. Halbuki onların bil-cümle amellerini Allah bilicidir.»

Müfessirînin beyânı vechile bu âyet-i celîle Mekke ahâlîsi hakkında nâzil olmuşdur. Çünkü Mekke ahâlîsi Şam'dan gelen kervânı kurtarmak maksadıyla çıktılar. Fakat kervân selâmeti bulunca Ebû Süfyan geri dönülmesi için haber göndermişdi.

Fakat Ebû Cehil ve a'vânı bu sözü dinlemeyerek: «Biz Mekke'den çıktık, geri dönmeyiz. Bedir'e kadar gider, orada develer keser, gelen geçen kabilelere yediririz. Ve şiirler söyler ve dinler; şaraplar içer eğleniriz. Ahâli bizi görür, şecâatle ve semâhatle senâ ederler. Ve nâmımız ve mehâbetimiz halk nazarında bâkî kalır» dediler.

Kesretlerine ve servetlerine güvenerek Bedir'e kadar geldiler. Ve Bedir Vak'ası da zuhûr etdi.

Kureyş rüesâsının başlıca maksadları nâsı dîn-i ilâhiden men etmek olduğunu Cenâb-ı Hak bu âyetde beyân buyurmuşdur. Binâenaleyh maksadları fâsid olduğundan şarab kâseleri yerine ölüm kâselerini içdiler. İş'âr bedelinde de mersiyelerle ölüleri üzerlerine mâtem edip ağıladılar. Şu halde hep amellerinin aksi zuhûr edip helâk olanları cehenneme giderken kalanları da nâs beyninde mezmûm ve me'yûs, hâib u hâsir oldular.

Vâcib Teâlâ, ehl-i imâna her zaman ve bilhassa esnâ-yı harbde lâzım olan umûr-ı dîniyyeden bazılarını tavsiye

etdiği gibi, Bedir Vak'ası'nda mü'minlere in'âm buyurduğu nimetlerden diğer bazılarını beyân etmek üzere:

وَإِذْ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ
الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَآتِ الْفِتْنَانَ
نَكَصَ عَلَى عَقَبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَزَى مَا لَا
تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

48 - Zikredin şu zamânı ki o zamanda şeytan, amellerini kâfirlere tezyin etdi de «Size galip olacak bugün nasdan kimse yokdur ve elbette ben size yardımcıyım» dedi. Vakta ki İslâm ve kâfir askerleri birbirlerini görüp muharebeye tutuşacağı zaman Şeytan arkasına döndü ve dedi ki: «Ben size refik olamam. Zira sizden ve amelinizden beriyim. Ve ben sizin görmediğiniz şeyleri görüyorum. Binâenaleyh teşriki mesâî edemem. Çünkü ben Allah'dan korkarım, tahkiyk Allah'ın azâbı şiddetlidir.»

Vakta ki Bedir'de iki asker birbirini görüp muhârebeye başladı o zaman meleklerin ashâb-ı kirâmın imdâdına geldiklerini görünce şeytan arkaya döndü ve dedi ki: «Ben size refik olamam. Ve sizden beriyim. Zîrâ ben sizin görmediğiniz askerleri görüyorum. Sizinle beraber bulunmak benim işime elvermez. Zîrâ Allah'dan korkarım. Çünkü Allah'ın azâbı şiddetlidir. Âkıbetiniz helâkdir ve gittiğiniz yol çıkmaz bir yoldur» demekle savuşdu gitti.

Şeytan'ın Mekke ahâlisine vesvesesi şöyle olmuştur:

Kureyş'in evvelden beri adâveti bulunan Benî Bekir kabilesi reisi Sürâka bin Mâlik'in suretine girerek yardım edeceğini va'd etmesi, Kureyş'in sūrûrunu mûcib olarak gurûrlarını artırmışdı. Çünkü Kureyş, Benî Bekir'le geçmişde olan muharebe ve arbedelerden dolayı Benî Bekir tarafından tecâvüze maruz olmaları ihtimalini düşünüp endişe de etdiler. Bu suretle Benî Bekir tarafından taarruz olmayacağına mutmein olarak Bedir'e kadar gelmişlerdir.

Vakta ki şeytan, meleklerin asâkir-i islâmiyye'ye imdâda geldiklerini görünce nusratın İslâm ile beraber olacağını bildiğinden geri dönüverdi. Kureyş'den Hâris ibn-i Hişam arkasından koşdu ve: «Bizi nereye bırakıp gidersin?» diye elini tutunca Haris'in göğsüne bir yumruk vurdu ve dedi ki:

«— Sizin işiniz çıkmaz yoldur. Âkıbetiniz berbad ve helâkdir.»

Şeytan'ın bu sözü üzerine Kureyş, me'yus olarak bozulup münhezim oldular.

Kureyş bozulduktan sonra Süraka'ya:

«— Bizim inhizâmımıza sebep oldun» gibi kahrâmîz haberler gönderip Sürâka da hiçbir şeyden haberi olmadığını ve yanlarında kat'ıyyen bulunmadığını beyan edince kendilerini teşvik eden kimsenin Sürâka suretinde şeytan olduğunu bilmişlerdir.

Şeytan'ın firârı küffârın inhizâmına sebep olmuştur. Çünkü muharebede bir kişinin firârı bir ordunun inhizâmına sebep olduğu görüldüğünden muharebe safından firar etmek diyânet-i İslâmiyye'de günâh-ı kebîreden olduğu cihetle esnâ-yı harbde firar eden kimsenin katli halâldir.

اِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ
هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

49 - «Zikredin ey mü'minler! O zamânı ki, o zaman-
da münâfıklar kalblerinde imânları kararlaşmamış
ve mertebe-i yakıyne varmamış, imânlarında daha
şübhe olan birtakım kimseler tarafından ehl-i imâna
işaret ederek:

– Şunları dinleri aldatdı. Binâenaleyh nefislerini
tehlikeye atıyorlar, dediler. Bunların bu kelâmıların
reddetmek üzere Vâcib Teâlâ'ya mütevekkil olup
tefviz-ı umûr edenlere Cenâb-ı Hak kifâyet eder ve
onların umûrunu teshîl buyurur. Başka bir kimsenin
iânesine muhtaç olmazlar. Zîrâ Allah Teâlâ cümle
âlem üzerine galip ve kendinden istiâne edenlere
muavenet etmeye kâdir ve bilumûm ef'âlinde hikmet-i
bâliğa sâhibidir.»

Binâenaleyh her fiilinde nice yüzbinlerce hikmet
olduğundan ef'alinin her cüz'ünün mutazammın olduğu

hikmetlerde ukalânın akılları hayrettedir. Bunun içindir ki insân her işinde esbâb-ı zâhireye tevessül etmekle beraber Cenâb-ı Hakk'a tevekkülü de bırakmaması lâzımdır.

Kâfirler bin kişiyi mütecâviz, mü'minler ise üç yüz küsûr kişi olduğu halde:

– Bunları dinleri mağrûr etdi. Zîrâ bin kişiye karşı üçyüz küsûr kişinin cür'eti hamakattır diyen münâfıklar ile murâd; **Fahr-i Râzî**, **Hâzîn** ve **Nisâbü'rî**'nin beyanlarına nazaran Medîne'de Hazrec ve Evs kabilelerinin münâfıklarıdır.

Kalblerinde maraz olanlarla murâd: Mekke'de îman etmiş ve lâkin henüz şübhedden kurtulmamış ve Kureyş müsâade etmediğinden hicret edememiş olan zayıf îmanlı mü'minlerdir. Çünkü Kureyş'le beraber Bedir'e geldiklerinde zayıf îmanlı mü'minler bu sözü söylemişlerdir. Niyyetleri de; eğer Kureyş gâlip gelirse Mekke'ye avdet etmek ve irtidâd edip anlaşmak ve eğer Rasûlullah galib gelirse ehl-i İslâm tarafına geçmek ve Medîne'ye gitmek idi.

Lâkin bazı rivâyete nazaran onların cümlesi helâk olup bir tane kalmamıştır. Çünkü imânda tereddüd kabûl değildir. Böyle zayıf imânlı olanlar her zaman tereddüd içinde yaşar ve işi iki taraflı tutmakla sağlam bir yol takip edemediğinden her zaman endîşe ve ıztırbdan kalbi hâlf kalamaz. Ve âkıbet hîlesi ayağına dolaşmakla helâk olur.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ
 وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذَلِكَ
 بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾
 كَذَابٍ أَلٍ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ
 اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ
 الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

50-52 «Ey görmek şanından olan kimse! Sen şu zamanı görmüş olsa idin, akıllara hayret verecek emri acîbi görürdün ki, o zamanda melekler kâfirlerin yüzlerinden ve arkalarından döverek ruhlarını kabz ederler ve derler ki:

– Ey kâfirler! Tadın şu yakıcı azâbı! Zirâ bu azâb sizin elleriniz ve bütün vücûdunuzla kesbetdiğiniz günahlarınız sebebiyledir. Çünkü Allah Teâlâ kullarına zulmedici olmadı.

Müşriklerin âdetleri Fir'avn'ın kavminin ve Fir'avn'ın kavminden evvel geçen âyât-ı ilâhiyyeyi küfreden kâfirlerin âdetleri gibidir. Onların âdetleri böyle olunca Allah Teâlâ günahları sebebiyle onları azâbıyla muâhaze buyurdu. Zira Allah Teâlâ kâfirlerden ahz-i intikam etmeye kuvvet ve kudret sâhibidir. Ve emrinden dışarı çıkanlara azâbı şiddetlidir.»

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ
 حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٥٣﴾
 كَذٰبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَاَلَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوْا بِآيٰتِ رَبِّهِمْ
 فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَاَعْرَقْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَ وَكُلَّ كٰنُوْا
 ظٰلِمِيْنَ ﴿٥٤﴾

53-54 «Şu kâfirlere nâzil olan azâb Allah Teâlâ'nın bir kavme verdiği nimeti tağyîr etmek âdeti olduğundan değildir. Belki o kavm, kendilerine ihsân olunan nimetlerin şükründen ferâgatle hallerini tağyîr etdiklerinden azâb nâzil olmuştur. Zira Allah Teâlâ bir kavme verdiği ihsanı almaz. Amma eğer kavm halini tebdîl ederse, Allah Teâlâ nimetini nakmete, râhatını zahmete tebdîl eder. Kâfirlerin Muhammed -aleyhisselâm - hakkında olan sû-i kelâmı ve kalblerinde olan gizli esrârını ve cümle kullarının sözlerini işitir. Ve herkesin kalbinde ne gibi şeyler var ise onların cümlesini bilir. Ve muktezâsına göre cezâ verir.

«O kâfirlerin âdetleri kavm-i Fir'avn ve ondan evvel geçip de Rab'lerinin âyetlerini tezkîb eden kâfirlerin âdetleri gibidir. Onların halleri böyle olunca biz Aziym'uş-şan, günahları sebebiyle ihlâk etdik. Ve âl-i Fir'avn'ı deryâya gark etdik. Ve evvel geçen ve sonra gelenlerden her birerleri irtikâb etdikleri küfür ve sâir meâsî sebebiyle zulmedicilerdir.»

Hulâsa, bir kavim veya bir şahıs nâil olduğu nimetin kadrini bilip şükrünü edâ etmezse nimetin nakmete tebeddül ve halini tağyîr ettiği surette Allah Teâlâ'nın nimetini izâle edip mihnete tebdil edeceği ve şu halde herkesin nâil olduğu nimetin şükrünü eda etmek suretiyle devamını ve tezyîdini talep etmesi umûr-ı lâzîmeden olduğu bu âyetden müstefâd olmaktadır.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾ الَّذِينَ عَاهَدتْ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ
عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾

55-56 «Allah Teâlâ indinde hayvanatın ziyâde şerlisi şu kimselerdir ki onlar küfürlerinde inad ve ısrar etdiler de aslâ imâna meyl etmediler. Binâenaleyh onlar imân etmezler. Ve küfürlerinde ısrar edenler şu kimseler ki, onlar Yâ Ekreme'r-rusûl! Seninle muâhede etdiler, ba'dehû onlar her defasında ahidlerini bozdular. Çünkü onlar nakz-ı ahd etmek hususunda Allah'dan korkmazlar ve günahdan çekinmezler.»

Hülâsa: Küfürle beraber nakz-ı ahd edenlerin behâimden daha aşağı bir mertebede oldukları ve onların Allah'dan korkmadıkları ve imâna aslâ meyilleri olmadığı bu âyetden istidlâl olunmaktadır.

فَأَمَّا تَتَقَفَّنَهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِدَ بِهِمْ مَنْ خَلَفَهُمْ لَعَلَّهُمْ
يَذْكُرُونَ ﴿٥٧﴾ وَأَمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذِ إِلَيْهِمْ
عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾

57-59 «Yâ Ekreme'r-rusûl! Eğer sen ahidlerini bozanları harb mevkiinde bulur ve onlar üzerine gâlib olursan onları ve onların arkasında yardımcı olacak kuvve-i muavene ve imdadiyye olan cemâatlerini şiddetle tefrik et ki bir daha sana mukabeleye cür'etleri kalmasın. Memûl ki senin bu tefrikin sebebiyle onlar tezekkür eder, düşünür, mütenebbih olurlar ve imân ederler ve senin ashâbın zümresine dâhil olurlar. Ve eğer bir kavmin nakz-ı ahd etmek suretiyle hıyanetinden korkar veya öyle nakz-ı ahd edeceklerini hissedersen adâlet üzerine onların ahidlerini kendilerine reddet. Ve ahidlerini nakz etdiklerini kendilerine haber ver ki özürden salim olsun. Zira Allah Teâlâ hıyânet edenleri sevmez.

Zannetmesin -yâ Ekreme'r-rusûl - O kâfirler ki onlar vefât etdiklerinden dolayı etdikleri yanlarına kalır. Belki onlardan ahz-i intikâm kat'îdir. Zirâ bizi ahz-i intikâmdan âciz kılamazlar.»

Yani Habibim, vefât eden kâfirlerden intikâm alınmaz zannetme.. Elbette onlardan intikâm alınacaktır.

Hülâsa, alenî nakz-ı ahd edenlerle muharebeye kıyam ve onları darb u tenkil etmek ve onların arkasında

harbe hazırlananları dağıtmak, ve onların kahr u tedmîrine sa'y eylemek imâm-ı müslimîn üzerine vâcib olduğu ve açıktan açığa nakz-ı ahd etmemiş ve lâkin nakz-ı ahd emâreleri zuhur edenler haklarında nakz-ı ahd edip onlara i'lân etmek lâzım geldiği ve hıyânet edenleri Allah Teâlâ'nın sevmediği, bu âyetden müstefâd olan fevâid cümlesindedir.

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ
تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا
تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ يُوَفِّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تظَلَمُونَ ﴿٦٠﴾

60 - «Ey ehl-i imân! Kâfirlerle muharebede muhtaç olduğunuz esbâb ve âlât-ı harbi ve bilhassa zamanın icâbına göre muktedir olduğunuz kadar kuvvet ve silâhınızı hazırlayın ve mümkün olursa hânenizde harbe gitmek için bir at da bağlayın ki Allah'ın ve sizin açıktan düşmanlarınızı hazırlığınızla korkudasınız. Ve bu açık düşmanlarınızdan başka adâvetini saklayan birtakım gizli düşmanlarınız da vardır ki onları siz bilmezsiniz. Allah Teâlâ bilir ve onlar etrafınızda size itâatlı gibi görünürlerse de dâlma size adâvetlerini gizler münâfıklardır. Şu ihzârâtınızla onları korkutursunuz. Dîn-i ilâhîyi i'lâ ve Rasûlü'ne nusrat için rızâ-yı Bârî uğrunda âlât-ı harb ve techîz-i asker hususunda vaki olan sarfiyatınız ve harb için beslediğiniz ata

yedirdiğiniz şeylerin sevâbı size Baliğân-mâ-belağ vâsıl olur. Sizin sarfiyyatınızın ecri aslâ noksan olmaz. Şu halde amelinizin zıyânıyla kat'ıyyen zulm olunmazsınız.»

Bu âyet altı hükmü hâvîdir:

1 - At ve silah gibi kuvvetleri muktedir oldukları kadar düşman karşısında hazırlamak ehl-i imân üzerine vâcib olmasıdır.

2 - O kuvvetle, Allah'ın mü'minlerin açık ve gizli bilumûm düşmanlarını korkutmaktır.

3 - Ehl-i imâna dost görünen bir çok gizli düşmanları Allah'ın bilip, ehl-i imânın bilmediğidir.

4 - Muhârebe için sarf olunan emvâlin ecri zayi olmayacağıdır.

5 - Fî-sebilillah harbe sarf olunan emvâlin ecrinin çokça verileceğidir.

6 - Hiç kimsenin ecri noksan verilmekle zulm olunmayacağıdır.

وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ
هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾ وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ
حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنُصْرِهِ وَالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾
وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا

مَا آَلَفْتُمْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ آَلَفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ

حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

61-63 «Eğer kâfirler sizin kuvvetinizi keşf edip sizden vuku bulan korkutmak üzere kalblerinde vâki olan havf u haşyet üzerine sulha meyl eder ve tâlib olur da sen de sulhda menfaat görür isen sulha sen de meylet. Zirâ Allah Teâlâ onların aralarında sizin hakkınızda cereyan eden kelâmlarını bilir ve işitir. Eğer kâfirler sana hud'a etmek isterlerse telâş etme. Zirâ Allah Teâlâ sana kâfidir. Çünkü seni ve mü'minleri Allah Teâlâ'ya yardım etmekle teyid ve mü'minlerin kalblerini yekdiğerine rabt ile teyîd etdi.

Eğer Habîbim, yeryüzünde olan cemi emvâli, mü'minlerin kalblerini birbirine ülfet etmeleri için sarf etmiş olsa idin kalblerini birbirine bağlayamazdın. Velâkin Allah Teâlâ mü'minlerin kalblerini birbirine rabt ile telif etdi. Zirâ Allah Teâlâ umûm murâdâtı üzere gâlib ve cemi ef'âli hikmeti mutazammındır.»

Bu âyetde Vâcib Teâlâ'nın hüsn-i niyyet üzere sulha rağbetin cevâzını beyandan sonra tevekkül ile emri, nusratını va'di mutazammındır. Zirâ, «Sulh üzere Allah'a mütevekkil ol!» demek, «Onların sulhdan sonra vaki olacak hîylelerinden korkma. Zirâ Allah Teâlâ'ya i'timad edince Allah Teâlâ senin yardımcın» demektir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ
مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ
مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا
يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

64-65 «Ey Nebiyy-i Muazzam! Sana Allah Teâlâ ve mü'minlerden tebeyyet edenler kâfidir!»

«Ey Nebiyy-i Zîşan! Mü'minleri düşmanlarıyla muharebeye terğiyb et! Eğer sizden sabırlı ve metanetli yirmi kişi olursa kâfirlerden ikiyüz kişiye gâlib olurlar. Ve eğer sizden yüz kişi olursa kâfirlerden bin kişiye gâlib olurlar. Şu galebenin sebebi; o kâfirlerin, câhil, söz anlamaz ve birşey bilmez, ilim ve irfandan âri olmalarıdır.»

Düşmanla harbe rağbet etmemek ve harbdan kaçınmak her zaman zill ü meskeneti mücib olduğundan akıbet düşmanın ayakları altında helâk olmaya sebep olur.

Bu âyetde Vâcib Teâlâ, müşriklerin mağlûbiyyetine sebep; onların câhil ve fehm ü idrakden âri olmalarını beyân ve onlar Allah'a ve âhirete imân etmedikleri cihetle gazab-ı ilâhiye müstahak olacaklarına işâret buyurmuşdur. Zira onlar her şeyi esbâb-ı âdiyeden bekleyip Cenâb-ı Hakk'a ilticâ etmezler.

أَلَنْ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ
 مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ
 يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾

66 - «Ey Mü'minler! Cemi, umûrunuzu teshîl eden Allah Teâlâ sizden umûr-ı harbi hafifletdi. Ve ağırlığa tahammül edemeyecek derecede sizde za'f olduğunu bildi. Binâenaleyh eğer sizden sabırlı yüz kişi olursa kâfirlerden ikiyüz kişiye gâlib olur. Ve eğer bin kişi olursa Allah'ın izniyle iki bine gâlib olur. Ve Allah Teâlâ'nın inâyeti sabr edenlerle beraberdir.»

Bazı rivâyete nazaran, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-i on kişi ile, Ebû Cehil ile beraber bulunan üçyüz kişiye karşı göndermişdi. Hazret-i Hamza'nın askeri mağlûb olması üzerine ehl-i İslâm gayet me'yûs oldular, Cenâb-ı Hakk'a tazarru ve niyaz etdiler. Hak da evvelki âyeti nâsîh olarak bu âyeti inzâl buyurmuşdur.

Yahud Hâzin'in beyanına nazaran, Hazret-i Hamza vakası olmaksızın evvelki âyet nâzil olunca ehl-i İslâm ve bilhassa muhâcirin-i kiram:

– Yâ Rab! Biz gurbetdeyiz. Düşmanlarımız memleketlerindedir. Ve biz mallarımızdan uzak olduk, bize lutf u inâyet buyur, demeleri üzerine bu âyetin nâzil olduğu mervîdir.

Her iki rivâyete nazaran bu âyet evvelki âyeti nâsîhdir. Ve cumhûr-ı müfessirîn'in mezhepleri de budur. Ulemadan Ebû Müslim İsfehânî:

– Âyetlerin her ikisinin hükmü ilâ-yevm'il-kıyam bakîdir, nesih yoktur, buyurmuştur. Şu kadar ki âyet-i ûlânın hükmü bir takım şerâit ile meşrûtdur ki, sabır ve metânet ve itikad-ı tâm, azm-i sahîh ve kalb-i kavî ve ciddiyetle beraber bedende kuvvet olmaktır. Şu şartlar kendisinde mevcûd olan kimseler haklarında âyet-i ûlânın hükmü bâkî ve onunla amel Ebû Müslim'e göre câizdir. Amma bu şartlar mevcûd olmayan kimseler hakkında ikinci âyetin hükmü cârîdir.

مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يُكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُفْخَنَ فِي الْأَرْضِ
تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾

67 - «Yeryüzünde kâfirlerin katli çoğalıp İslâm şevket buluncaya kadar bir nebî için esir almak ve para bedelinde bırakmak câiz olmadı. Ey ehl-i imân! Siz metâ-ı dünya murâd edersiniz; Allah Teâlâ ise sizin için âhîret sevâbı murâd eder. Ve Allah Teâlâ cümle âleme gâlib ve bilumum işleri hikmeti mutazammındır.»

Medârik'de beyân olduğu vechile حَتَّى يُفْخَنَ demek, حَتَّى يَكْتُرَ قَتْلَ الْكُفَّارِ فِي الْأَرْضِ demektir. Yani, kâfirlerin katli yeryüzünde çoğalıp katilleri sebebiyle ehl-i küfrün zelif olup ehl-i İslâm'ın aziz olduğu görülmedikçe esirleri fidyeye bedelinde kurtarmak sahîh olmadı, demektir.

لَوْلَا كِتَابٌ مِّنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ

عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾

68 - «Eğer Bedir’de hazır olan cemaat-i müslimî-ni azâbdan muhafaza hakkında geçmiş hükm-i ilâhî olmasa idi, esirler bedelinde almış olduğunuz emval hakkında size azâb isâbet eder ve dokunurdu. Velâkin azâbın nâzil olmamasına dâir Cenâb-ı Hakk’ın Levh-i Mahfûz’da yazılı hükm-i kat’îsi vardır.» Binâenaleyh bu hatânızdan dolayı azâb nâzil olmayacaktır.

Beyzâvi’nin beyânına nazaran, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’in bu âyet nâzil olunca:

– «Azâb gelse idi, Ömer ile Sa’d ibn-i Muâz’dan başka halâs olan olmazdı» buyurduğu mervîdir.

Levh-ı Mahfûz’da yazılı olan hükm-i ilâhî ile murâd: İctihâdında hatâ edenlere azâb nâzil olmamak, yahud ehl-i Bedir’e azâb nâzil olmamak, yahud kendileri serâhaten nehy olunmadıkları şeyi işleyenlere azâb nâzil olmamaktır.

İşte şu beyân olunan ahkâmıdan her hangisi murâd olunursa olunsun ehl-i Bedir için azâb mukadder olmadığına bu âyet delâlet eder.

Ehl-i Bedir’in hatâları ictihad hatâsıdır ki, fidyeye alınmasına Sâhib-i Şeriat tarafından müsâade talep etmeksizin o fidyeyi almaya cesaret etmeleridir. İslâm’ın şevket ve kudreti zuhûr edince fidyeye alınmasına müsaade-i ilahiyeye olacak ise de acele etmeleri hatâ olmuştur.

Ehl-i Bedir'in hatâlarının afv olunmasının sebebi: İbtidây-ı İslâm'da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'e imân edip inkıyâd-ı tâm ile inkıyad etmeleri ve silahları olmadığı halde fedây-ı can ederek kâfirlerle muharebeye hazır ve şevket-i İslâmiyye'yi ızhar ve dîn-i ilâhîyi ilâ ve esasını kurmalarıyla ind-i ilâhîde makbûl olmalarıdır.

Bedir Gazâsında ashâb-ı kirâmın esirlerden fidye kabûlünün cevâzını ictihad etmelerinde günah ve masiyet yoktur. Bu âyetde vaki olan tenbih, şu ictihad-da hata üzerine tenbihdir.

Vâcib Teâlâ ve Tekaddes hazretleri, Ehl-i Bedir esirlerden fidye aldıklarından dolayı itâb-ı ilâhî varid olunca ashâb-ı kirâm, emval-i ganîmetden bir şey almayacaklarına azm etmeleri üzerine bundan sonra ganîmetin ibâhasını beyan etmek üzere:

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

69 - «Biz emvâl-i ganîmeti size mübah kılınca, siz tıyb ü halâl olduğu halde mâl-i ganîmeti yeyin ve hatırınıza darlık verecek bir şey getirmeyin ki kemâl-i âfiyet ve rahatla yiyesiniz. Ve günahları irtikab etmekden sakının ve Allah'dan korkun ki meâsîyi irtikâba cür'et etmeyin. Ve bundan evvel Gazâ-yı Bedir esirlerinden dolayı vaki olan hatânızdan dolayı endişe

etmeyin. Zirâ geçmişde vâki olan hatâları Allah Teâlâ mağfiret buyurucudur.»

Müfessirinin beyanına nazaran, bundan evvelki âyet nâzil olunca ashâb-ı kirâm, emvâl-i ganîmetden aldıkları şeylere ellerini uzatmadılar. Ve bilâ-izin aldıklarına nedâmet edince Allah Teâtâ hazretleri bu âyetle halâl olduğunu beyanla intifâa müsâade buyurmakla onları mesrûr etmişdir.

Vâcib Teâlâ, ümem-i sâlifeye haram kıldığı emvâl-i ganîmeti bu ümmete halâl kılması ind-i ülûhiyyetinde Ümmet-i Muhammediyye'nin makbûl olmasına delildir.

Vâcib Teâlâ ve Tekaddes hazretleri, ashâbın üserâ-yı Bedir'den fidye almaları üzerine esrânın müteessir olmalarına binaen onları İslâm'a meyl ettirmek için:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَىٰ إِنَّ
يَعْلَمَ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ
مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٠﴾ وَإِنْ يُرِيدُوا
خِيَابَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

70-71 «Ey cümle nâsi irşad ve tarîk-i Hakk'a sevk etmek için gönderilen Nebiyy-i Mükerrer! Esirlerden ellerinizde bulunan kimselere hitâb olarak sen de ki:

«Eğer Allah Teâlâ sizin kalbinizde hayır bilirse sizden esaretinize bedel fidye olarak alınan mallarınızdan daha hayırlısını size verir ve geçmiş günahlarınızı setr eder. Zirâ Allah Teâlâ size imâni ve tâatı tevfiik etmekle günahlarınızı mağfiret edicidir, ve Zât-ı ulûhiyyetle ilticâ edenlere merhamet edicidir. Ve eğer bu esirler fidye verip halâs olarak seninle muâhede etdikden sonra sana hıyanet ederlerse sen teaccüb etme. Zirâ onlar senden evvel küfrü irtikâb edip ubudiyetin muktezasından çıkarak Allah Teâlâ'ya hıyânet etdiler. Binâenaleyh onlardan ahz-i intikam etmeye Allah Teâlâ sana kudret verdi. Şu ahidden sonra tekrar ahidlerini bozarlar ve hıyanet etmeye başarlarsa sen mübâlât etme (merak etme). Zirâ senin yardımcın olan Allah Teâlâ seni onların şerrinden muhâfaza eder. Şu halde onların hıyânet etmelerinden sen korkma. Çünkü Allah Teâlâ onların niyyetlerini bilir. Ve ilminin muktezâsınca onların cezâsını verir.»

Bu âyet-i celîlenin hükmü, Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellam- Efendimiz hazretlerinin nusratını beşâretidir. Zirâ Rasûlullah'a her hıyânet eden ve nakz-ı ahd edenden intikam almaya kudret vereceğini Vâcib Teâlâ ve Tekaddes hazretleri bu âyet-i celîle ile Rasûlü'ne va'd buyurmuşdur ki, metbû olan Rasûl'e va'd etmek, o Rasûlü'n ümmetine de va'd etmektir. Lâkin ümmetin bihakkın Rasûl'e tebeyyetle sünnetini ihya etmesi ve nusrata müstehak olması şartdır.

Çünkü dîn-i ilâhînin terakkîsine sa'y eden Rasûlü'ne va'd olunan nusrat o dînin il'âsına çalışan ehl-i imân'ın da cümlesine va'ddir.

Bu âyet-i celîle, **Kâdî** ve **Hâzin**'in beyânına nazaran Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve selam-'in amcası Abbâs hakkında nâzil olmuştur. Fakat sebebin hususuna itibar olunmayıp elfâzın umûmuna itibar olunmak kâide-i mer'iyyesine binaen esirlerin cümlesine şâmildir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ
أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ
وَلَا يَتِيهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا وَإِنْ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي
الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

72 - «O kimseler ki onlar Mekke'de imân edip Rasûlullah'a muâvenet etmek ve beraberlerinde bulunmak üzere Medîne'ye hicret etdiler, malları ve canlarıyla fi-sebîlillah düşmanlarıyla cihad etdiler. O Medîne ahali ki -ensâr-ı kirâmdır - onlar da muhâcirleri kendi evlerine oturdular ve yardım etdiler muhâcirlerin düşmanlarına karşı yekdil (gönül birliği ile) ve yekvücut olarak muhâcirlere muavenetde bulundular. İşte şu evsâfî cami olanların bazısı bazısının dostudur. Ve o kimseler ki, onlar imân etdiler de Mekke'den Medîne'ye hicret etmediler; Ey Mü'minler size hicretde muvafakat etmeyenler

ile sizin aranızda irs husûsunda münâsebet yokdur. Binâenaleyh onlar size, siz onlara vâris olamazsınız. Çünkü irse dâir aranızda velâyet yokdur. Bu hüküm, onlar hicret edinceye kadar devam eder. Eğer hicret ederlerse o zaman yekdiğerinize vâris olursunuz. Ve eğer onlar din hususunda sizden yardım talep ederlerse onlara yardım etmek sizin üzerinize vâcibdir. İlla her hangi bir kavm-i kâfir ki onlar ile sizin bey-ninizde (aranızda) muâhede olursa ve onlara karşı mü'minler yardım talep ederlerse yardım etmek vâcib olmaz. Çünkü sizinle muâhede sebk etmiş olan kâfirler hakkında ahde riâyet etmek vâcib olduğundan ahdin hilâfına ehl-i imâna muâvenet etmek nakz-ı ahd olacağından özü mücib olur. Özü ise câiz olmaz. Ve Allah Teâlâ sizin amellerinizi görücü ve bilici ve amelinize göre cezânızı vericidir.»

Vâcib Teâlâ ve Tekaddes hazretleri bu âyet-i celilede muhâcirîni ve ensarı senâ buyurmuşdur. Çünkü muhâcirînin bir kısmı eski dinleri olan putperestliği terk ederek rızâ-yı ilâhiyi aramak üzere imân ederek vatanlarını ve mallarını ve akrabalarını terk edip Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerine muâvenet maksadıyla hicret ederek silah ve sâire gibi hazırlıkları da olmadığı halde Bedir Gazâsı gibi mühim gazalarda din düşmanlarıyla muharebe etdiler.

İslâm'ın zayıf olduğu bir zamanda böyle mühim vak'alarda bulunmak, malını canını fedâyâ hazır olarak her şeyi göze almak din-i İslâm'ın esâsını kurmak ve temelini atmak ve il' âsına sa'y etmek mezâyâ-yı İslâmiyye'nin en büyük mertebesi olduğu cihetle Cenâb-ı

Hak muhâcîrîni senâ buyurduğu gibi, ensar-ı kirâmı da kemâl-i ikbal ile onları kabul edip ihtiyac zamanı muhâcîrî-ne kardeş gibi ikramda bulduklarından onlar da senâ-yı ilâhîye mazhar olmuşlardır.

Bu âyet-i celîle ahkâmınca İslâm'da Muhâcir ve ensârdan bazıları bazılarına vâris olurlardı. Ancak müslim olarak hicret etmek ve yahud ensârdan olmak lâzımdır. Amma küffardan akrabaları vâris olmadığı gibi, hicret etmeyen müslüman akrabaları dahi vâris olamazdı. Bu iki sebepten birisi bulunmayan velev ki akrabadan olsun muhâcirlere ve ensara vâris olamazdı.

Fahr-i Râzî ve **Nisâbü'rî**'nin beyânları vechile Muhâcîrîni kirâmın menâkıb-ı a'lâsı ve faziletinin bâlâsı olan îmanda ensar üzerine sebkât etmeleri ve çok zaman Kureyş tarafından kendilerine vaki olan belâlara sabr u tahammül etmeleri ve vatanlarından ayrılmakla arız olan birtakım meşakkat ve mazarrata göğüs germeleri gibi birçok mezâyâda ensar üzerine fâik olup İslâm'da muktedâbih (rehber) olduklarına işâret için Kur'ân'da muhâcîrîni ile ensar zikrolunduğunda muhâcîrîni ensar üzerine takdim olunarak zikrolunmuştur.

Zîrâ mühim mesâilde temel atanlarla sonradan iltihak edenler arasında çok fark vardır.

İbtidâ-yı İslâm'da ehl-i İslâm yekdiğerine ülfet ve ünsiyyet ederek birbirlerine muâvenet etmeleri ve bir noktada ictimaları lâzım gelip aralarında tefrika ve nefret câiz olmadığı cihetle hicret vâcib idi. Çünkü ehl-i îmanın ictimai o zamanda hicretle husûl bulacağından hicrete ihtiyac vardı.

Binâenaleyh şu vâcibe riâyet edemeyenler ile riâyet edip hicret edenler beyninde irs hususunda velâyetin kesilmesi beyan olunmasıyla ehl-i imân hicrete teşvik ve terğıyb olunmuştur.

Yalnız velâyetin kat'ı irs hususunda olup din hususunda hicret etmeyenlere icabına göre yardım etmek hicret edenler üzerine vâcib olmuştur.

Hülâsa, ibtidâ-yı İslâm'da imân edip de hicret edemeyenlerle hicret edenler arasında irs cârî olmadığı velâkin hicret edemeyenler hicret edenlerden yardım isterlerse yardım etmek vâcib olduğu, yalnız ehl-i imân ile muharebe etmemek üzere muâhede akdetmiş bir kavim aleyhine yardım isterlerse o kavme karşı nakz-ı ahd ederek yardım etmek câiz olmadığı ve Allah Teâlâ nakz-ı ahd edenlerin hallerini bildiği ve gördüğü; binâenaleyh ahde riâyet lâzım olduğu bu âyetden müstefâd olmaktadır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ
فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾

73 - «O kimseler ki onlar kâfir oldular, onların bazısı bazısının dostudur. Çünkü, onlar akıllarından maksad olan ihtidâyı zâyi etmek ve kendilerini irşad için gönderilen Nebî'lerine imân etmemek hususunda yekdiğerinin velîsidir. Eğer siz düşmanınız olan kâfirleri dost ittihaz ederseniz yeryüzünde büyük fitne ve fesâd olur.»

Yani kâfirlerin bazıları bazılarının dostu olup ehl-i İslâm aleyhine birbirlerine muâvenetde bulunun-

ca ehl-i İslâm'a vâcib olan dostlarını ve düşmanlarını bilip dostlarına muhabbet ve düşmanlarına adâvet üzere bulunup onları dost tutmamaktır. Eğer bilakis düşmanları olan kâfirleri dost ittihaz ederlerse, bilcümle yeryüzünü ihâta eden belâlar ve büyük fitneler zuhûr eyler ki önünü almak da mümkün olamaz.

Fahr-i Râzî ve Nisâbüri'nin beyânı vechile ehl-i İslâm'ın kendilerini hakîr ve zelîl görmekte kâfirleri âlî görenek onlara meyl ü mahabbet etmeleri ilâcı bulunmaz bir derddir. Çünkü kâfirler ehl-i imâna daima buğz u adâvet üzere bulduklarından her zaman ehl-i İslâm aleyhine fırsatı intizar ve fırsat düşdükçe ehl-i İslâm'ı za'fa dûçar etmeye gayret ederler.

Müslümanların kâfirlere mahabbetleri sebebiyle kâfirlerin âdât u ahlâklarını taklîd etmekden ziyade ehl-i İslâm için bir felâket olamaz. Çünkü kâfirleri taklîd, âdât ve ahlâk-ı İslâmiyye'nin tedricen sukutuna bâdî olacağı cihetle, ırk-ı İslâm'ın za'fa dûçar olacağında şübhe yoktur. Bu ise İslâm için bâis-i inkırazdır.

Binâenaleyh, kâfirleri daima düşman bilmek ve şerlerinden hazer üzere bulunmak ehl-i İslâm için vezâif-i diniyye ve mühimme cümlesinden olduğuna işaret için Cenâb-ı Hak bu âyet-i celîlede ehl-i İslâm'ın onları dost ittihaz etmeleri büyük fesadı mûcib olacağını beyanla tavsîye buyurmuşdur.

İşte bu âyet-i celîle ehl-i İslâm için büyük bir dersdir. Çünkü âyetde üç hüküm vardır:

Birincisi; Kâfirlerin birbirlerine dost olmalarıdır ki, dost daima dostuna yardım eder ve fırsat buldukça

düşman addettiği millete ihânet eder. Binâenaleyh hiçbir kâfir, millet-i İslâm'ı, diğer kâfir üzerine tercih etmez.

İkincisi; Ehl-i İslâm'ın kâfirleri dost ittihaz etmelerinin yeryüzünde fitne olmasıdır. Çünkü kâfirleri dost ittihaz edince ehl-i İslâm onların fena ahlâkıyla tehalluk eder. Ve onların dostluğuna mağrur olarak (aldanarak) âdât-ı İslâmiyye ve an'anât-ı milliyeyi terk ederek her terakkîyi onlardan bekler ve onları âlî ve kendilerini hakîr görmekte kuvve-i umumiyeye za'fa uğrar ve metanetini kaybeder. Binâenaleyh kâfirler diyar-ı İslâma hücum ile akıllara hayret verecek fitneler zuhûr eder.

Üçüncüsü; Kâfirleri dost ittihaz etmek büyük fesâdı mücib olur. Zirâ fitne olan yerde fesâd olacağı şüphesizdir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ
 أَوْوُوا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
 وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾

74 - «O kimseler ki, onlar imânla beraber vatan-ı aslîlerini terk ile hicret ve dîn-i mübîn'e muâvenet ve rızâ-yı Bârî'yi tahsil için a'dâ-yı dînle muhârebe etdiler. Ve o kimseler ki onlar muhâcirleri kendi evlerinde oturtdular ve dîn-i İslâm'ın temelini kurmaya ve âleme dağılmasına gayret ve muhâcirlere yardım etdiler.

İşte şu imân edip Rasûlullah'a muâvenet etmek için hicret etmek ve fi-sebîllillah mücâhede etmek

ve muhâcirini hânesinde iskân edip dîn-i mübîn-i Muhammedî'ye yardım etmek gibi evsâf ve mezâyâ-yı âliyyeyi câmi' olan kimseler ancak hak ve sâbit olarak mü'min-i kâmillerdir. Ve onlar için Rabb'lerinden günahlarını setretmek gibi mağfiret-i aزیyme ve güzel rızıklar vardır.

Vâcib Teâlâ ve Tekaddes hazretleri bu âyet-i celfilede: muhâcirin ve ensarı birkaç cihetle medh u senâ buyurmuşdur. Çünkü bundan evvelki âyetde zikrettikden sonra tekrar zikretmek hallerine ihtimâm, şân ve şereflerine ta'zîm ifâde etdiği gibi hakkan mü'min olduklarını beyan etmek imânlarında sebât ve kalblerinde itminân olduğuna ve sarsılmaz bir itikada mâlik olduklarına delâlet eder.

İşte bir mü'minin şu seâdete nâil olabilmesi ancak ciddiyet üzere imân etmek ve din uğrunda fedâ-yı câna hazır olmak ve fütûrsuz sa'y ü gayret ve azimet-i sadıka sahibi olmak ve lezzâtı cismaniyyeyi terk ile her türlü fedâkarlığı ihtiyar etmekle hasıl olacağı bu âyetden müstefad olan fevâid cümlesindedir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ
فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ
فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

75 - «O kimseler ki, onlar Mekke'nin fethinden sonra imân ederek hicret etdiler ve seninle beraber

düşmanla muharebeye hazır oldular. İşte şu evsâfî câmi olanlar sizin kardeşlerinizdendirler. Ve zi-rahm-i muharrem olanların bazısı bazısına Allah'ın kitabında ve hükmünde evlâdır. Zirâ Allah Teâlâ her şeyi bilicidir. Binâenaleyh hükmü yerli yerindedir.»

Yani o mü'minler ki onlar Bedir, Hudeybiye; Mekke'nin fethi gibi mühim vukûatdan sonra imân etdiler de dîn-i mübînîni ilâ için bazı gazâlarda seninle beraber muharebede bulundular ve dîn-i İslâm'ı tervîc ve sünen-i Muhammediyye'yi ihyâ ve ta'mîm etmek üzere mallarını ve canlarını fedâyâ hazır oldular. İşte şu evsâfî câmi olan kimseler sizin İhvân-ı dîninizdir.

Binâenaleyh, onları kendi nefsiniz gibi sevmeli ve onlara riâyetde kusur etmemelisiniz ki, cümleliz âile-i vâhide gibi olup düşmanlarınıza karşı kuvvetinizi muhâfaza edesiniz. Ve beyinlerinde karâbet olan mü'minler birbirlerine hükm-i ilâhî ve ahkâm-ı Kur'aniyye ile ecâ-nibden daha elyak ve daha yakındırlar. Zirâ irs husûsunda akraba birbirine vâris olurlar. Amma ecâ-nib birbirine vâris olamazlar. Zira dekâik-ı esrâra vâkîf olan Allah Zü'l-celâl ve Tekaddes hazretleri kulları arasında kimlerin kimlere münâsib olacağını bildiğinden İlminin muktezasına göre hükmetmiştir. Hükmünde aslâ hatâ olamaz.

Fahr-i Râzî ve Hâzin'in beyânları vechile bu âyet-i celîlede «ba'dü» lâfzından murâd, Feth-i Mekke'den sonra demektir. Çünkü Feth-i Mekke'den evvel henüz İslâm şevket bulmamış olduğundan müslümanların Medîne'ye hicretlerine şiddetle ihtiyaç vardır. Fakat Feth-i Mekke'den sonra İslâmiyyet kuvvet bulduğundan ve Mekke-i

Mükerreme de bilâd-ı İslâmiyye meyânına dâhil olduğundan hicrete ihtiyaç kalmamıştır.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «*Fetihden sonra hicrete lüzûm yoktur*» hadîs-i şerîfi de bunu müeyyidir.

Bu hadîs-i şerîfde beyan olunan hicretin inkıtâ Mekke'den Medîne'ye hicretin inkıtâna mahsûstur. Ve illâ hicret ilâ-yevmi'l-kiyam bâkî ve meşrûdur.

Hadîs-i şerîfde nefy olunan hicret vücûbîdir. Yoksa bil-küllîye hicreti nefy etmek değildir. Çünkü hicrete sebep, dîne hizmet ve İslâm'ın şevketini tezyîd ve herkes mükellef olduğu ahkâmı yoluyla edâ edebilmekdir.

Şu sebep her nerede ve her ne zaman mevcûd olursa hicret lâzımdır. Binâenaleyh İslâm'ın za'fa düşdüğü bir zamanda müslümanların bir iklimi ictima ederek ehl-i İslâm'ın küffâra karşı kuvvetini ızhar etmeye lüzum görülyorsa müslümanların o iklimi hicretleri vâcib olur.

Kezâlik bir beldede ehl-i İslâm'ın azlığından dolayı dînini muhafaza edemeyen kimseye dînini yoluyla ikame edecek bir İslâm beldesine hicret etmesi vâcib olur.

Şu halde hicretin sebebi ihtiyaçtır. Binâenaleyh her ne zaman hicrete ihtiyâç mess ederse hicret etmek bir emr-i lâzım olduğu cihetle hicret ilâ-yevm'il kıyâm bâkîdir.

